

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**POSTAVA KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II.
V ČESKÝCH KRONIKÁCH – HISTORIE A
LITERÁRNÍ FIKCE**

Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Martina Vaňková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: druhý

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Písku dne 6. května 2015

.....

Martina Vaňková

Děkuji vedoucí práce Mgr. Janě Skálové, PhD., a konzultantce PhDr. Věře Pospíšilové za odborné vedení práce, podnětné rady a připomínky a v neposlední řadě též za trpělivost. Rovněž děkuji své rodině za projevenou podporu při vzniku této práce.

Anotace

Diplomová práce *Postava krále Přemysla Otakara II. v českých kronikách – historie a literární fikce* se, jak napovídá název, zabývá analýzou obrazu Přemysla Otakara II. v kronikách. K tomuto účelu jsou zvolena díla z období vrcholného a pozdního středověku, a to *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavská kronika* opata Oty a Petra Žitavského, *Kronika Františka Pražského*, *Kronika česká* Přibíka Pulkavy z Radenína, *Kronika česká* Jana Marignoly, *Stručného sepsání římského a českého Neplacha*. Z období humanismu jsou vybrána díla *Historie česká* Aenea Silvia Piccolominiho a *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan. Prvním úkolem práce je nejen interpretovat subjektivní postoj každého z historiografů, ale také vzájemně komparovat jejich názory, přičemž je přihlédnuto k obdobím, v nichž díla vznikla. Dalším záměrem práce je vystižení shod a rozdílů v interpretacích vybraných příběhů středověkých a humanistických kronikářů a zároveň jejich srovnání s názory současných historiografů.

Annotation

The thesis *The Character of Přemysl Otakar II. in Czech Chronicles – History and Literary Fiction* is analysing, as the name suggests, the image of Přemysl Otakar II. in chronicles. For this purpose, writings from the High and Late Middle Ages were selected; they are *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavská kronika* of abbot Ota and Petr Žitavský, *Kronika* of František Pražský, *Kronika česká* of Přibík Pulkava z Radenína, *Kronika česká* of Jan Marignola and *Stručné sepsání římské a české* from Neplach. From the period of humanism chosen writings are *Historie česká* of Aeneas Silvius Piccolomini and *Kronika česká* of Václav Hájek z Libočan. The first task of this thesis is not only to interpret the subjective attitude of each historian, but also to compare their opinions with each other, taking into account the period in which the writings were created. Another aim of the thesis is to capture the similarities and differences in interpretations of selected stories of medieval and humanistic chroniclers and also their comparison with the views of contemporary historians.

Obsah

Úvod.....	7
1. Postava Přemysla Otakara II. v současné české historiografii.....	9
2. Vývoj kronikářství v Čechách	18
2.1 Definice žánru	18
2.2 Kroniky staršího období.....	20
2.3 Kroniky doby Karla IV.	22
2.4 Kroniky období husitského a humanistického	25
3. Obraz Přemysla Otakara II. v českých kronikách.....	27
3.1 <i>Kronika tak řečeného Dalimila</i>	27
3.2 <i>Zbraslavská kronika</i>	31
3.3 František Pražský, <i>Kronika</i>	36
3.4 Přibík Pulkava z Radenína, <i>Kronika česká</i>	40
3.5 Jan Marignola, <i>Kronika česká</i>	45
3.6 Neplach, <i>Stručné sepsání kroniky římské a české</i>	52
3.7 Aeneas Silvius Piccolomini, <i>Historie česká</i>	54
3.8 Václav Hájek z Libočan, <i>Kronika česká</i>	57
4. Analýza subjektivního hodnocení kronikářů	68
Závěr	78
Použitá literatura	82
Primární.....	82
Sekundární.....	83
Přílohy.....	84

Úvod

Neobvyklý životní vzestup a strmý pád Přemysla Otakara II. již po staletí fascinuje nejen umělce, kteří jej ve svých dílech zobrazovali, a odborníky, již se zabývali příčinami a okolnostmi jeho životní pouti, ale také laickou veřejnost. Vedle vladařových souputníků, minnesängrů a letopisců opěvujících ve svých dílech jeho vládu, reflektují osobnost českého krále také jiní významní evropští literáti, např. Dante Alighieri, Felix Lope de Vega či Franz Grillparzer. Literární obraz tohoto panovníka překročil celá staletí a samotný král železný a zlatý se stal předmětem mnohých bádání a nejrůznějších teorií.¹ Cílem této práce bude analyzovat panovníkův obraz ve vybraných českých středověkých a humanistických kronikách. První historiografická práce, *Kronika tak řečeného Dalimila*, pochází z přelomu desátých a dvacátých let 14. století, kolem poloviny téhož století vznikla *Zbraslavská kronika* opata Oty a Petra Žitavského. Z období vlády Karla IV. byla vybrána díla *Kronika Františka Pražského*, *Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Kronika česká* Jana Marignoly a *Stručné sepsání kroniky římské a české* od Neplacha. Mezi poslední analyzovaná díla patřily humanistické kroniky *Historie česká* Aenea Silvia Piccolominiho a *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan.

Diplomová práce je vedle úvodu a závěru rozčleněna do čtyř kapitol, které se dále dělí na dílčí podkapitoly. První část, pojmenovaná *Postava Přemysla Otakara II. v současné české historiografii*, předkládá panovníkův životní příběh pohledem historiků konce 20. a počátku 21. století. Následuje druhý dílčí celek *Vývoj kronikářství v Čechách*, jenž obsahuje časové vymezení a stručnou charakteristiku kronik na území Čech od nejstarší etapy do období humanismu. Nejrozsáhlejší část *Obraz Přemysla Otakara II. v českých kronikách* předestírá, jak napovídá její název, postoj jednotlivých kronikářů k postavě krále železného a zlatého. Čtvrtá kapitola, nazvaná *Analýza subjektivního hodnocení kronikářů*, obsahuje rozbor individuálních postojů vybraných historiografů a jejich vzájemnou korelaci.

Účelem této práce není poukazovat na faktografické chyby či jiné nedostatky a nepřesnosti analyzovaných děl, nýbrž zhodnotit pohled vybraných kronikářů na

¹ KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 7.

výraznou postavu evropské kultury, jakou Přemysl Otakar II. bezpochyby byl. Události, které bezprostředně nesouvisí s osobou jmenovaného panovníka, přestože se odehrály v průběhu jeho vlády, nejsou v této práci reflektovány. V případě kronik, jež existují ve více rukopisech či vydáních, je analyzováno pouze jedno vydání.

1. Postava Přemysla Otakara II. v současné české historiografii

Přemysl Otakar II., jenž vstoupil do dějin pod označením král železný a zlatý, byl bezpochyby mimořádnou osobností, o čemž svědčí mj. počet umělců, kteří jej ve svých dílech zobrazili. Výjimečnost králových vlastností charakterizuje Jiří Kuthan, historik a historik umění, takto: „*Nelze však nevidět, že Otakar nebyl jen pouhým válečníkem a dobrodruhem, ale že to byl cílevědomý, schopný a neobyčejně nadaný vládce. Země, v nichž panoval, procházely v oněch letech dynamickým vývojem sociálním, spjatým s velikým rozmachem hospodářským a kulturním.*“² Historik Josef Žemlička řadí Přemysla Otakara II. k „*zažitým symbolům a legendám českého středověku*“ a líčí jej jako statečného vládce, který se nevyhýbal bitevní vřavě. Zároveň v něm spatřuje podporovatele rytířské kultury, velkorysého dáorce a mecenáše, mezi jehož vášně patřil tehdy tak oblíbený lov³. Králi železnému a zlatému, majícímu v oblibě drahé věci, záleželo zejména na dobré pověsti majestátu a jeho výtečné reprezentaci.⁴

O narození a mládí Přemysla Otakara II. nemáme prakticky žádné informace. Dle teorie současných historiků přišel na svět roku 1233⁵ jako mladší syn českého krále Václava I. a jeho chotě Kunhuty Štaufské. A protože za následníka trůnu byl původně určen jeho starší bratr Vladislav, Přemyslovi se dostalo výchovy a vzdělání jiného rázu. V mládí byl vychováván společně se svým bratrancem Filipem Korutanským, jenž později zastával vysoké církevní úřady, a proto je pravděpodobné, že Přemyslova kariéra měla být duchovního charakteru. Toto opatření mělo mj. zabránit bratrským sporům o trůn po smrti Václava I. Když třetího ledna roku 1247 zesnul starší syn Vladislav, markrabí moravský a vévoda rakouský, bez potomků, obrátila se pozornost celého království na mladšího Přemysla, který byl nyní jmenován markrabětem na Moravě.⁶

² KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 22.

³ Autor se na základě jednoho ze svědectví domnívá, že lov mohl být také záminkou pro pobavení s přáteli a přítulnými ženami nad sklenkou vína; ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 166.

⁴ Tamtéž, s. 166, 262.

⁵ TŘEŠTÍK, D. – J. ČECHURA. *Králové a knížata zemí Koruny české*. Praha: Rybka, 2001. s. 268; PEKAŘ, J. *O povstání královny Přemysla proti králi Václavovi I.* Praha: Katolický literární klub, 1941. s. 7–8.

⁶ Tamtéž, s. 7–8.

Prvním významným skutkem, jímž Přemysl Otakar II. vstoupil na pole politiky, byla v létě roku 1248 vzpoura namířená proti jeho otci, králi Václavu I. Šlechta nespokojená s vládou svého panovníka využila ambicí ukrývajících se v mladém kralevici, aby jejich prostřednictvím dosáhla svých záměrů. Průběh odboje proti králi zpočátku usnadnily královy psychické potíže, jež se po smrti prvorozeného syna pravděpodobně stupňovaly. Právoplatný panovník rychle ztrácel území a zanedlouho ovládal pouze sever a severozápad Čech. Když za pomoci Boreše z Riesenburka a Havla z Lemberka zosnoval úspěšný protiútok, dobyl v srpnu následujícího roku Prahu, a mladý syn tak musel spolu se svými přívrženci uznat Václavovu svrchovanost. Otec Přemysla potrestal tím, že jej i s družinou zajal a uvěznil, některé organizátory rebelie nechal taktéž uvěznit, jiné dokonce popravit. Avšak protože mladý kralevic představoval jediného právoplatného následníka trůnu, byl ze zajetí brzy propuštěn a titul markraběte moravského si mohl ponechat i nadále.⁷

Mezitím v sousedním Rakousku nastaly po smrti vévody Fridricha roku 1246 spory o rozsáhlá území, o něž usiloval již delší dobu mj. také český král, který je zamýšlel pro svého staršího syna. Situace se v tomto okamžiku jevila tak, že území Vladislavovi s největší pravděpodobností připadnou. Přestože plány zhatilo synovo úmrtí, neklidná situace vyústila na podzim roku 1251 v návrh rakouských předáků poskytnout vévodství českému králi, který jej přijal pro svého mladšího syna. Přemysl využil situace a za účelem upevnění své pozice pojal bez porady s papežem jedenáctého února 1252 za ženu Markétu, sestru posledního Babenberka a vdovu po králi Jindřichu VII. Díky sňatku získal důležitá privilegia, a to především Privilegium minus⁸ včetně jeho císařského stvrzení z roku 1245. Současně s tím se mladému následníkovi trůnu otevírala cesta k zisku Štýrska. Sňatek byl specifický věkovým odstupem obou manželů, neboť Přemysl měl zanedlouho oslavit dvacáté narozeniny, zatímco Markéta byla takřka o třicet let starší.⁹

⁷ KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 10–12.

⁸ Tento dokument zajišťoval nárok rodu Babenberků vladařské nástupnictví i pro potomky ženského pohlaví; KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993 s. 14. Další výklad říká, že dokument zajišťoval nástupnictví bez rozdílu pohlaví potomkům Jindřicha II. Jasomirgotta a jeho ženy Theodory, a přestože interpretace dědického nároku mohla být sporná, manžel šlechtičky z rodu Babenberků by byl tímto dokumentem upřednostněn; ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 119.

⁹ ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s. 119–120.

O tamní území usilovali také jiní vládci, zejména uherští Arpádovci a bavorští Wittelsbachové. Kromě toho, že babenberské dědictví získal mladý Přemyslovec, viděli problém také ve vzrůstající moci jeho rodu. Tato záležitost znamenala do budoucna pro Čechy vojenské střety – první z nich na sebe nenechaly dlouho čekat, neboť v letech 1252 a 1253 Morava a Rakousy zažily vpád uherských vojsk, roku se 1253 Rakousy mimo to potýkaly s armádou Ludvíka z dynastie Wittelsbachů a Opavsko s pustošením armád spojenců Bély IV., Boleslava Stydlivého a Vladislava Opolského. K dočasnému uklidnění situace došlo prostřednictvím míru uzavřeného třetího dubna 1254 v Budíně.¹⁰

Když v září roku 1253 zesnul český král Václav, stal se dle jeho záměru nástupcem mladý markrabě Přemysl. Zahraniční politika se v tomto období zdála být klidná a pozice mladého knížete se jevila stabilně, což v letech 1254 a 1255 způsobilo vyrojení spekulací na téma, zda jej nezvolit také králem římským. Přestože byl v tomto období nejbližší k dosažení výše uvedeného titulu, šance se mu nepodařilo proměnit. Přemysl na přelomu let 1254 a 1255 podnikl svou první křížovou výpravu do Prus, při níž založil město a hrad nesoucí název Královec, tj. Königsberg, jako pomoc Řádu německých rytířů. Tato cesta nevyjadřovala pouze jeho přízeň papežskému stolci, ale také předestírala, jakým směrem se budou zájmy Přemyslovců ubírat nadále.

Z důvodu rozepře s bavorskými Wittelsbachi, jež vznikla kvůli dědictví po hrabatech z Bogenu, vpadlo vojsko českého panovníka roku 1257 do Bavor. Tato výprava dopadla pro Přemysla katastrofálně, neboť jeho vojsko při ústupu utrpělo značné ztráty. Ve druhé polovině padesátých let došlo ve Štýrsku ke vzpouře části šlechty proti uherské nadvládě, z čehož profitoval český kníže, uchovávajíc s tamní šlechtou vřelé vztahy, a tak se od roku 1260 tituloval mj. vévoda štýrský. Vývoj situace vedl k obnovení sporu s Arpádovci, a když uherský král Béla nashromáždil početné mnohonárodnostní vojsko, došlo dvanáctého července 1260 na Moravském poli poblíž vesnice Kressenbrunn ke střetu s Přemyslovým vojskem. Po porážce uherské armády vpadla vojska českého krále do Uher, následně obsadila Bratislavu a některá další místa. V důsledku těchto událostí byli Arpádovci nuceni vzdát se svých požadavků na vévodství štýrské.¹¹

¹⁰ Tento dokument uznával vládu českého knížete nad Rakousy, Travenkem a Pittenskem; KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 14.

¹¹ Tamtéž, s. 14–15.

Přestože sňatek politického charakteru dopomohl českému knížeti k získání důležitých území, nenaplnil zcela svůj účel.¹² Nakonec se Markétin věk a s ním související neplodnost ukázaly jako obtíž,¹³ proto se Přemysl Otakar II. rozhodl k neobvyklému kroku, a to že se jako jeden z mála vládců ze svého rodu veřejně přihlásil ke svým nemanželským potomkům.¹⁴ Před příchodem legitimního dědice roku 1271 vytrvale bojoval za to, aby mohl své nemanželské děti se svolením papežské stolice legitimizovat. Tito potomci pravděpodobně pocházeli z Přemyslova nemanželského poměru s dívkou z Markétina fraucimoru nazývanou Palcěřík. Knížecí milénka z rodu Kuenringů porodila syna Mikuláše a dvě, maximálně tři dcery. Králi se podařilo vymoci si na papeži Alexandru IV. legitimitu nemanželských potomků, současně s tím však došlo k zavržení jejich případného nároku na královskou korunu. Tímto rozhodnutím byla nadobro ztracena možnost Mikulášova nástupu na trůn, a protože se situace jevila velmi naléhavě, přistoupil Přemysl roku 1261 k anulaci svého sňatku s Markétou, k níž papež svolil až v dubnu následujícího roku, tedy půl roku po králově sňatku s Kunhutou Haličskou.

Král železný a zlatý měl dle teorie Josefa Žemličky více nemanželských poměrů, a tedy i více levobočků. Celkem jich zplodil minimálně sedm¹⁵ – dva syny a pět dcer. Manželských potomků měl pouze pět, z nichž dva synové zesnuli v raném věku, pátým v řadě byl budoucí panovník Václav II.¹⁶

Jako záminka pro rozluku manželů posloužil Markétin slib čistoty, jež veřejně složila poté, co se před léty stala vdovou. Anulace sňatku proběhla rychle bez souhlasu papežské stolice a krátce nato, pětadvacátého října téhož roku, se Přemysl oženil podruhé, a to s půvabnou zhruba patnáctiletou Kunhutou, jež byla „*dcerou černigovského knížete Rostislava Michajloviče a Anny, dcery uherského krále Bély IV.*“.

¹² ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s. 120.

¹³ ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 242. Manželství splnilo svůj účel v momentě, kdy se narodil dědic mužského pohlaví. Jeho příchodu na svět nedočkavě vyčkávala celá země, neboť na jeho bedrech ležel její osud. ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s. 284.

¹⁴ Tamtéž, s. 237.

¹⁵ Jak přiznává Josef Žemlička, jejich skutečný počet neznáme.

¹⁶ ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 243–244.

Když novomanželé společně dorazili pětadvacátého prosince roku 1261 do Prahy, byli ve Svatovítském chrámu korunováni.¹⁷

Když se manželce Přemysla Otakara II. narodila počátkem roku 1265 dcera Kunhuta, pocítil nejistotu nejen panovník a jeho rodina, nýbrž celé království. Přestože v tomto slova smyslu lze hovořit o zklamání z narození dcery, byly při příležitosti Kunhutina křtu pořádány velkolepé hody. Avšak ani narození budoucího panovníka Václava II. v září roku 1271 neznamenal pro království jistotu do budoucna, neboť existovala vysoká míra pravděpodobnosti, že by mohl zemřít již v raném dětství či mládí.¹⁸

Peripetie v osobním životě neměly výrazný dopad na Přemyslovu politiku a jeho postavení se v období po vítězné bitvě u Kressenbrunnu ještě více upevnilo. Roku 1262 obdržel od Richarda Cornwallského, římského krále, jako léno území Čech, Moravy, vévodství rakouské a štýrské a o tři léta později jím byl jmenován za obránce říšských území rozkládajících se na pravém břehu řeky Rýn. Tohoto nařízení Přemysl Otakar II. využil ve svůj prospěch hned následujícího roku při obsazení Chebska.¹⁹ K posílení jeho zahraničního vlivu přispělo také mj. povýšení Vladislava, Přemyslova bratrance, do hodnosti arcibiskupa salzburského a vratislavského kanovníka Petra, Přemyslova dřívějšího učitele, na pasovského biskupa. Rostoucí vliv českého krále byl v rozporu se sférou zájmů Wittelsbachů, a proto Přemysl v létě roku 1266 vpadl spolu s olomouckým biskupem Brunem ze Schauenburgu do Bavor – jejich společný postup byl druhou stranou zastaven až u Řezna. Po nuceném ústupu český vladař zorganizoval odvetnou výpravu, avšak ani tento vpád na bavorské území nepřinesl rozuzlení sporu.²⁰

Současně však nepolevoval ani Přemyslův zájem severním a severovýchodním směrem, a tak na přelomu let 1267 a 1268 podnikl druhou křížovou výpravu na území Prus jako pomoc Řádu německých rytířů. Nově získaná teritoria měla být podřízena olomouckému arcibiskupství, o jehož založení usiloval. Český král ustoupiv od úsilí o tamní území, záhy se navrátil zpět.

17 ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s. 120–121.

18 ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 284, 355.

19 KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 15.

20 Tamtéž, s. 15–16.

Přemyslův bratranec Oldřich, pán Korutan a Kraňska, neměl dědice, a tak roku 1268 uzavřel dohodu s českým králem, v níž mu odkázal své země. K naplnění smlouvy došlo zanedlouho poté, neboť Oldřich hned následujícího roku zemřel. Území ovládané Přemyslem se nyní rozšířilo o Kraňsko, Korutany, Vindickou Marku a severoitalské Pordenone a roku 1272 jej akvilejská kapitula jmenovala svým generálním hejtmanem. Rozsah území ovládaného českým králem byl dosud nevídaný – rozkládalo se od Krkonoš po severovýchodní část Itálie.

S rostoucí mocí a vlivem krále železného a zlatého úměrně narůstal také počet jeho nepřátel. Území Korutan a Kraňska mu zajistila nového protivníka, a to jeho bratrance Filipa, novým nepřítelem se stal také Štěpán V., syn zesnulého Bély IV. a nový uherský král. Tento mladý panovník navíc uzavřel spojenectví s Karlem z Anjou, za jehož syna Přemysl kdysi odmítl provdat svou dceru Kunhutu, a který jej tedy neměl v oblibě. V neposlední řadě se na počátku sedmdesátých let stal novým salcburským arcibiskupem Friedrich z Walchen – v pozdějším období jeden z největších protivníků českého krále.

Přestože Štěpán a Přemysl prodloužili své dřívější příměří o dva roky, v zimě roku 1270 se část uherského vojska, jež vpadlo do Rakous a Štýrska, pokusilo českého krále zajmout. Panovník, kterému se podařilo uniknout, jako odplatu naplánoval válečné tažení do Uher roku 1271. Po obsazení Bratislavy a značné části horních Uher jeho vojsko ovládlo i část území na pravém břehu Dunaje. Na tyto události uherský panovník odpověděl vpádem do Rakous a na Moravu a zároveň s ním vpadl jeho spojenec, dolnobavorský vévoda Jindřich XIII., do západní části Rakous. Znesvářené strany uzavřely v červenci roku 1271 mírovou smlouvu, v níž se uherský král zřekl svých nároků na Štýrsko a českému králi přiznal Korutany, Kraňsko a Vindickou Marku. Když následujícího roku uherský král Štěpán V. zemřel, v úřadu jej nahradil jeho nezletilý syn Ladislav Kumánský. Vzrůstající napětí mezi oběma stranami vyústilo ve vpád uherského vojska do Přemyslových zemí, avšak v následující odvetné výpravě se českému králi podařilo obsadit jihozápadní část Uher a Zadunají. Právě v období tažení, konkrétně prvního října roku 1273, došlo ve Frankfurtu k volbě římského krále, z níž vzešel Rudolf Habsburský.

Novou volbu římského panovníka, jež proběhla bez účasti Čechů, Přemysl odmítl akceptovat, rozhodujícím faktem bylo, že na podzim roku 1274 Rudolfa

Habsburského v této pozici potvrdil papež Řehoř X. Římský král využil Přemyslovy nestabilní pozice uvnitř jím ovládaných zemí – jako záminka pro jejich připojení k říši mu posloužila okolnost, že držbu zemí, které byly říšskými lény, neměl český král patřičně potvrzenou dle všech zvyklostí Svaté říše římské. Lze předpokládat, že následující Rudolfova výzva k navrácení nezákonně držených říšských lén směřovala především na Přemysla Otakara II. V polovině roku uvrhl Rudolf českého krále do říšské klatby a o rok později do konečné říšské klatby.

Přemyslova rychle se rozpadající moc v Rakousích, Korutanech, Kraňsku i Štýrsku na podzim roku 1276 značně usnadnila vpád Rudolfových vojsk na území Rakous a jeho spojenců Albrechta Gorického a Menharta Tyrolského do Kraňska. Situaci na straně českého vladaře znesnadňovaly problémy uvnitř království, zejména rebelie v čele s rodem Vítkovců a Borešem z Riesenburka. Když Rudolf se svou armádou stanul před branami Vídně, město jako jedno z mála zachovalo věrnost Přemyslovi. K boji nakonec nedošlo a mezi oběma stranami byla uzavřena mírová dohoda, v níž český král ztratil rozsáhlá území, a to Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Vindickou Marku, Pordenone a Chebsko, a současně s tím přijal z rukou římského císaře Čechy a Moravu v léno. Mimo toho, že smlouva obsahovala výše uvedené územní změny, byla její součástí také dohoda o zasnoubení Václava, Přemyslova syna, s Rudolfovou dcerou.

Zatímco Přemysl pracoval na obnově starých aliancí a podařilo se mu potlačit výše jmenovanou vzpuru v Království českém, smlouvy z roku 1277 dokládají, že Rudolfovým záměrem bylo upozadit jej na evropské politické scéně ještě více. Vzrůstající napětí vyústilo v novou srážku obou panovníků šestadvacátého srpna roku 1278, v níž byl český král poražen a zabit protivníkovými vojsky. V tomto okamžiku se nabízí otázka – co stálo za pádem tak mocného panovníka, jenž svého času neměl ve střední Evropě konkurenta?

Ve sporu, který se rozhořel mezi českým králem a Rudolfem Habsburským ve druhé polovině sedmdesátých let, se plně projevilo, do jaké míry byl Přemysl politicky osamocen. Důležitou roli při jeho pádu sehrál také papežský stolec, neboť se v rozhodujícím okamžiku přiklonil na stranu Rudolfa Habsburského. V neposlední řadě to byla též silná vnitřní opozice vystupující proti českému králi. Když Přemysl usedl na knížecí stolec, atmosféra mezi ním a šlechtou se zdála být příznivá, postupně však část

panstva začala vyjadřovat svou nelibost, jež měla několik příčin. Dle Jiřího Kuthana to byla zejména snaha o Přemyslovu samovládu, jeho zahraniční politika, zakladatelská činnost, tedy zakládání měst a stavění hradů, a další méně podstatné důvody.²¹ Josef Žemlička spatřuje hlavní příčinu v králově přístupu k majetku šlechty, který i nadále považoval za královské jmění dočasně svěřené do rukou momentálních uživatelů, zatímco emancipované „dědičné“ panstvo považovalo hrady, lesy, pole, města, vesnice atd. za svůj majetek.²² Přesto část šlechty zůstala svému králi věrná až do jeho smrti. Nezanedbatelnou roli při pádu Přemysla Otakara II. sehrála také roztržštěnost zemí, v nichž vládl. Jeho snaha vybudovat homogenní státní útvar, aniž by respektoval národnostní rozdíly, si později vybrala svou daň v podobě roztržštěnosti a nesourodosti území.²³

Bitva na Moravském poli, konkrétně u vesnice Suchých Krut, dne šestadvacátého srpna roku 1278 se stala Přemyslu Otakaru II. osudnou.²⁴ Dle dobových svědectví se heslem českého vojska staly „*Budějovice, Praha*“ a válečným chorálem „*Hospodine, pomiluj ny*“. Rudolfovo vojsko bylo tvořeno bojovníky z Rakouska, Štýrska, Korutan, oddílů ze Švábska, Porýní, Frank, navíc na straně římského krále stáli též salzburský arcibiskup a norimberský purkrabí se svými muži a početní, avšak nedisciplinovaní Uhři. V řadách českého panovníka bojovala česká a moravská šlechta, nepřítel početní Němci, nájemní rytíři a žoldáci z Durynska, Míšeňska a jiných zemí a v neposlední řadě též vojenské jednotky z Polska a Slezska.

Josef Žemlička zastává názor, že boj byl zprvu nerozhodný a šance na vítězství měly obě strany. K převaze Rudolfova vojska značnou mírou přispěl klam, neboť zatímco český král organizoval svou armádu po vzoru dobových rytířských zvyklostí, Rudolf ukryl oddíl zhruba padesáti rytířů s několika sty muži „*pod návrším při pravém křídle českého vojska*“. Úkolu se nikdo z jeho velitelů nechtěl zhostit, poněvadž byl považován za nečestný. Tato lest, jež měla obrovské následky, proměnila nerozhodnou

²¹ Tamtéž, s. 18–21.

²² ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 29.

²³ KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*. Vimperk: Tina, 1993. s. 21–22.

²⁴ Informace o této události byly čerpány z: ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 268–272, 345.

bitvu v Rudolfovo vítězství.²⁵ Po prolomení Přemyslových šiků následoval hromadný útek vojska a beznadějný boj českého krále, jenž skončil jeho zajetím a smrtí.

Josef Žemlička konstatuje, že čeští páni nebojovali ze všech svých sil, zároveň s tím však zpochybňuje po staletí trvající nejrůznější nařčení o jejich účelném selhání, či dokonce zradě. Obětí těchto fám se nejčastěji stával Milota z Dědic, který si údajně vzpomněl na úmrtí bratra, a proto odvedl své vojsko z bitevní pláně. O jeho nevině svědčí fakt, že po zbytek svého života byl oblíbencem Přemyslova syna Václava II. a zemřel téměř třicet let po bitvě na Moravském poli.²⁶

Rozdílné teorie panující kolem smrti českého vládce vyvolávají po staletí vášnivé debaty. Kdo a jak uštědřil králi poslední ránu? Došlo k ní v průběhu boje, či mu byla zasazena jako bezmocnému zajatci? S jistotou lze říci pouze to, že dochované ostatky panovníka svědčí o velice silném úderu do hlavy, který měl za následek takřka rozpůlení lebky²⁷. Přemyslův skon nepopisuje žádný důvěryhodný očitý svědek a oficiální prohlášení adresované papeži zní takto: Přemysl „*takřka již všemi opuštěn, přeci nehodlal ustoupit, nýbrž bránil se, olbrím duchem i mravem, s podivuhodnou statečností, až někteří z našich rytířů jej smrtelně zraněného spolu s ořem k zemi srazili. Tu konečně král ten přeslavný spolu s vítězstvím život ztratil.*“

Nabalzamované ostatky českého krále nechal Rudolf vystavovat ve vídeňských kostelech bez odpovídajících obřadů a poct po dobu třiceti týdnů. Na jaře následujícího roku svolil s jejich převozem do Znojma k minoritům, avšak Josef Žemlička se domnívá, že k řádnému pohřbu nedošlo ani zde. Když dal Václav II. pokyn k přemístění ostatků svého otce do Prahy a jejich uložení v kostele svatého Víta, byly pro tento slavnostní akt vytvořeny královské pohřební insignie.

²⁵ Dle Václavy Kofránkové vojsku českého krále vedle nečekaného výpadu vedeného z boku neprospěl ani fakt, že Přemysl Otakar II. soustředil nejlepší část svého vojska do prvních dvou šiků, zatímco zálohy byly v porovnání s Rudolfovy nejsilnějšími šiky nedostatečně vyzbrojené; KOFRÁNKOVÁ, V. 26.8.1278 *Moravské pole: poslední boj Zlatého krále*. Praha: Havran, 2006. s. 64–65.

²⁶ S tímto tvrzením souhlasí též V. Kofránková, tamtéž, s. 68–71.

²⁷ Václava Kofránková hovoří o dalších nespecifikovaných zraněních, jež svědčí o brutálním útoku se záměrem krále usmrtit; tamtéž, s. 67. Ostatky Přemysla Otakara II. zkoumal Emanuel Vlček, jenž své závěry uveřejnil v knize; VLČEK, E. *Fyzické osobnosti českých panovníků; II. díl. Čeští králové: 1: atlas kosterních pozůstatků českých králů přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. Praha: Vesmír, 1999.

2. Vývoj kronikářství v Čechách

2.1 Definice žánru

Středověká kronika je vyprávěcím literárním dílem s tradičně ustálenými literárními normami, které se řídí obecně uznávanými požadavky a vyjadřují se prostřednictvím přejímaných tradičně fixovaných myšlenkových obrazů a slovních obrátů. Pomocí těchto obecných formulí kronika vypovídá o společenském vědomí sociální skupiny, k níž autor náleží, a historická skutečnost, kterou čtenář nalezne v kronice, tedy není objektivní.²⁸

Termín kronika může nabývat dvojího vymezení. V užším pojetí označuje dějepisický žánr zejména středověké literatury, jenž zaznamenává v chronologickém sledu historicky zajímavé události. V širším středověkém vymezení takto lze označovat příběhovou kroniku, tedy každé epické dílo, které respektuje časovou osu.

V prvním, tj. užším, pojetí bývá základní periodizační a kompoziční kostra dějepisické kroniky tvořena jednotlivými roky, nebo výraznými historickými mezníky. Na počátku díla autor zpravidla uvádí předmluvu obsahující *captatio benevolentiae*, tj. omluvu ze skromnosti, a vysvětlení smyslu práce, jímž bývá téměř vždy ilustrování plánu boží prozřetelnosti. Termín kronika je nejen široký, ale také nestabilní, neboť se často může prolínat dvěma dalšími různorodými narativními texty, a to anály a historiemi. Důsledkem toho je řada kronik známá pod názvem historie či anály, resp. letopisy, a naopak. K tomuto prolínání docházelo v průběhu celého středověku. Na rozdíl od análů byla středověká kronika ve většině případů dílem jednoho autora, navíc obsahovala větší počet záznamů, jež často přerůstaly v ucelené příběhy. Ve srovnání s historiemi se tento literární útvar vyznačuje jednodušším stylistickým ztvárněním a menší kauzální propojeností evidovaných fakt.

V rámci širšího středověkého vymezení kroniky bylo toto označení rozšířeno taktéž pro epické texty, jež spojují naučnou i zábavnou funkci, třebaže s dějinnou látkou souvisejí pouze okrajově. Pro čtenáře je takovéto dílo zajímavé svou příběhovostí, a

²⁸ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 23–24.

proto v 19. a 20. století kronikářského principu využívala krásná literatura, například románové kroniky.

Přestože kronikářské postupy byly autory užívány již od hlubokého starověku, kronika v pravém slova smyslu se zrodila až na sklonku antiky. Nejstarším typem je světová neboli univerzální kronika, jež dějiny lidstva vykládá v souladu s křesťanskými principy a jejímž cílem je podat ucelenou sumu vědomostí. Tento typ kroniky vychází z univerzalistického uvažování starověké Římské říše a křesťanského smýšlení založeného na vizi posmrtného a věčného života pro všechny lidi bez rozdílu a nastolení dokonalého království Kristova.

Filozoficko-historický základ kronik tohoto typu je inspirován spisem *De civitate Dei* (*O božím státě*) od sv. Augustina, v němž je historie lidstva v šesti epochách vyobrazena jako dramatický zápas mezi božím královstvím na jedné straně a obcí ďáblou na straně druhé. Augustinova periodizace, kterou středověké světové kroniky převzaly, usiluje o zachycení dějiny lidstva od stvoření světa do současnosti. Za zakladatele kronikářského zpracování světových dějin jsou považováni Isidor Sevilský (†636) prací *De sex aetatibus* a Anglosas Beda Ctihodný († 735), který přehled obecných dějin začlenil do díla *De temporum ratione*.

Vedle světových kronik ve středověku vznikaly také kroniky jednotlivých kmenů a národů obsahující pověsti, jejichž počátky bývaly odvozovány od zmatení jazyků při stavbě babylonské věže. V období pozdního středověku vzrůstá v německých a italských oblastech obliba klášterních a městských kronik. Dalším druhem jsou zemské či státní kroniky sepsované od 12. století ve státech se silnou centrální správou, nicméně některé z těchto prací vybočují z běžného kronikářského schématu.

V průběhu raného a vrcholného středověku vznikají kroniky téměř výlučně v prostředí církevním, a to s sebou přináší také užívání latiny. Oblibu prací tohoto typu ve šlechtickém a měšťanském prostředí dokládá fakt, že národní jazyky pronikají do kronik od 13. století. Kroniky postupně směřují k příběhovosti, reportážnosti a zábavnosti, přičemž není výjimkou, že se přibližují k žánru memoárů. V 16. století se v souvislosti s humanismem stávají oblíbené historie psané podle vzoru antického pragmatického dějepisce. Tato díla jsou adresována širším společenským vrstvám. Termín kronika se v 19. století užívá i pro populárně naučná historiografická díla, jež zachycují děj „v určitých lokalitách, institucích, spolcích i sdruženích“. Vznikají kroniky měst a obcí,

ale taktéž kroniky zobrazující dějiny „*sportovních klubů, mládežnických, zájmových a pracovních kolektivů*“. Jejich hodnota tkví především ve svědectvích, která přinášejí, než v umělecké úrovni či jejich široké známosti.²⁹

2.2 Kroniky staršího období

Vita et passio s. Venceslai et s. Lidmilae, anae eius, známou též jako *Kristiánovu legendu* či nejstarší kroniku českou, napsal mezi léty 992–994 mnich Kristian z rodu Slavníkovců. Datace díla byla po celá staletí nejistá a k jeho správnému zakotvení v dějinách došlo až na samém počátku 20. století Josefem Pekařem.³⁰ Situaci navíc komplikuje i nejednoznačnost odpovědí na otázku, o jaký druh literárního díla se jedná. Jan Lehár o něm hovoří jako o latinsky psané *Kristiánově legendě*, jež je pokusem o syntézu staroslověnské a latinské vzdělanosti. Dílo obsahuje životopisy svatého Václava a svaté Ludmily, přičemž jeho přínos je mnohem dalekosáhlejší, neboť zachycuje křesťanství v rané fázi na našem území.

Znaky středověkého kronikářství naplňuje Kosmas (1056–1215), děkan svatovítské kapituly, který na sklonku svého života vytvořil kroniku se záměrem podat výklad dějin sloužící potřebám přemyslovského rodu a pražského biskupství v první čtvrtině 12. století. Latinsky psaná *Chronica Boëmorum (Kronika česká)* zachycuje dějiny od mytických dob až po usednutí Soběslava I. na knížecí stolec roku 1125. Dějiny země, na nichž pracoval od roku 1119, zachytil tzv. prosimetrem, tj. prózou prokládanou verši. V díle jsou dějiny obyvatel české země poprvé zachyceny záměrně a systematicky od mytických dob až po kronikářovu současnost. Sám kronikář v rámci díla rozlišuje bájevyprávění starců, hodnověrná podání, vyprávění očitých svědků a vlastní zkušenosti. Jednotlivé knihy věnoval svým učeným přátelům. První díl, dedikovaný mělnickému proboštu Šebířovi, končí smrtí Jaromíra roku 1038, následující díl, připisovaný svatovítskému kanovníku Gervasiovi, je doveden do roku 1092, v němž zesnul král Vratislav, a poslední díl, věnovaný břevnovskému opatu Klimentovi, uzavírá celou kroniku.³¹

²⁹ MOCNÁ, D. – J. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s. 332–334.

³⁰ NOVÁK, A. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. s. 15–16.

³¹ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 21, 24;

Chronica Boëmorum se v témže století i ve století následujícím stala vzorem pro mnohé pokračovatele. Jako první na Kosmase navázali tzv. první pokračovatelé Kosmovi – Kanovník vyšehradský a Mnich sázavský. První jmenovaný ve svém díle zaznamenal období vlády Soběslava I. do roku 1142, druhý jmenovaný vyprávění obohatil mj. o dějiny svého kláštera a dovedl jej do roku 1162. Druhou polovinou 12. století se pak zabývají dva nepřímí pokračovatelé Kosmovi, a to pražský kanovník Daniel I. Vincentius a opat milevského premonstrátského kláštera Jarloch.

Na další rozsáhlé latinsky psané dílo si český prostor musel počkat do první poloviny 14. století, kdy z pera Oty, opata Zbraslavského kláštera, začala vznikat *Zbraslavská kronika (Chronicon Aulae Regiae)*. Po autorově smrti se díla chopil jeho nástupce Petr Žitavský. Kronika, jež původně vznikala jako klášterní, obrátila svou pozornost nejen na dění v celém království, nýbrž i v celé střední Evropě, a to od smrti Přemysla Otakara II. do roku 1338.³² Přesto, že kronika zachycuje pouhých šedesát let, je největší předhusitskou kronikou. Zbraslavský opat Ota stihl sepsat pouze 51 kapitol prvé knihy, v nichž je mj. zachycen oslavný životopis krále Václava II., zakladatele Zbraslavského kláštera. Když v březnu roku 1314 vyprávění přerušila autorova smrt, ujal se díla Petr Žitavský. Ten dokončil legendární vypravování o zakladateli kláštera, zaznamenal další události, které poté následovaly. Kronika je mimořádná také tím, že Petr Žitavský patřil mezi významné činitele při některých důležitých politických událostech své doby, tj. byl očitým svědkem mnohých popisovaných příběhů.³³

Rýmovaná *Kronika tak řečeného Dalimila*, jež je prvním česky psaným historickým dílem, vznikla na přelomu prvního a druhého desetiletí 14. století. Kronika zachycuje české dějiny od samého „počátku“ a včleňuje je do dějin světových, které začínají potopou světa. Dílo je v některých rukopisech dovedeno do roku 1314 a neobsahuje narážky na pozdější dobu, což naznačuje, že jej kronikář dokončil právě v tomto roce. Autor díla je neznámý, víme o něm pouze ty informace, které o sobě sám uvedl ve svém díle. O jeho učenosti svědčí nejen znalost písma, jíž v tomto období disponoval pouze klérus, ale také vybavenost jazyková, tedy znalost latiny a němčiny. Z

LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 23–25, 34–36.

³² KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 27–30; LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 36, 80.

³³ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 8.; LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 80.

díla je zjevné, že tak řečený Dalimil byl obeznámen s antickými dějinami, středověkými pověstmi, Ezopovými bajkami, českými i německými kronikami a starými legendami. Další výsadou, kterou autor oplýval, byla znalost erbovních pověstí a šlechtického prostředí, přičemž nižšími vrstvami pohrdal. Kronika byla původně nazývána třemi různými variantami: „kronikou českou“, „kronikou“ a v některých případech i „kronikou boleslavskou“. O Dalimilu Mezeříčském, boleslavském kanovníku, coby autoru tohoto díla se jako první zmínil v první polovině 16. století Václav Hájek z Libočan. Přestože se pozdější generace od této myšlenky odklonily, název, jenž obsahuje Dalimilovo jméno, se vžil.³⁴

2.3 Kroniky doby Karla IV.

Za vlády Karla IV. se v českém prostředí objevuje poprvé oficiální historiografie, tj. historiografie svázaná s politickou mocí. Dějepisectví tohoto období mělo za úkol ideologické zdůvodnění panovnickovy politiky a vysvětlení a obhájení jeho záměrů a postupů nejen před následujícími generacemi, ale především před současníky. S tímto modelem, kdy panovník využívá historiografii pro své politické cíle, se Karel seznámil v průběhu svého pobytu v západní Evropě. Historiografická činnost této doby vycházela ze dvou základních pramenů, a to z domácí tradiční historiografie a z osobního podnětu Karla IV., díky němuž došlo ke zprostředkování zahraničních vlivů.

Kronikář František Pražský, jenž byl kazatelem v Chrámu svatého Víta a kaplanem posledního pražského biskupa Jana IV. z Dražic, začal roku 1341 tvořit *Kroniku*, jež měla navázat na Kosmovu *Kroniku českou* a jeho pokračovatelů. Dílo psané na příkaz pražského biskupa Jana IV. z Dražic mělo popisovat „*život, stav, činy a mravy českých králů a biskupů, i jiných českých knížat*“ a především činy a oslavu jmenovaného biskupa. Pátého ledna 1343, krátce po odevzdání rukopisu, biskup zemřel, přesto se kronikář po nějaké době rozhodl k pokračování v díle, přičemž středem pozornosti se tentokrát měl stát římský a český král Karel IV.³⁵ Kronika nemohla dostát

³⁴ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 190–191.

³⁵ Tato změna pro autora znamenala úpravu předmluvy a názvu díla, první dvě kapitoly byly pozměněny pouze nepatrně, větší úpravy byly provedeny pouze ve třetí knize.

vladařovým nárokům, neboť její autor nezaujímal jednoznačně pozitivní postoj k dynastii, zejména pak k vladařovu otci.³⁶

Tuto „vadu“ měl napravit Beneš Krabice z Weitmile – jeho *Kronika kostela pražského* je nejdůležitějším narativním pramenem české provenience informujícím o vládě Karla IV. Autorovým záměrem bylo navázat na starou kronikářskou tradici pražského kostela, a dílo tak bezprostředně navazuje na kroniku, jež vzešla z pera Františka Pražského. Tento literární počín, rozdělený do čtyř knih, zahrnuje období od návratu Václava II. do Čech do vlády Karla IV. Poslední zápis díla je datován devátého listopadu 1374 a jeho autor zemřel sedmadvacátého července následujícího roku, přičemž nejen že nestihl kroniku dokončit, nýbrž nestihl provést ani definitivní úpravu díla.³⁷ Avšak ani sepsání *Kroniky kostela pražského* (*Cronica ecclesiae Pragensis*) vladařovým nárokům nedostálo, a to ani za okolností, že si k charakteristice králova mládí si vypůjčil jeho vlastní rukopis.

Opat Neplach, který působil v opatovickém klášteře, sepsal světovou kroniku *Sum mula chronicae tam romanae quam bohemicae*, jež zahrnovala i české dějiny. Autor se zde snažil navázat na domácí historiografickou činnost klášterního prostředí, a dílo tedy není součástí oficiálního dvorského dějepisectví. Neplach byl jedním z mála středověkých autorů, kteří uvedli základní biografické údaje ve svém díle. Také tento literární počín, jehož poslední dvě desetiletí se dodnes nedochovala, byl pro Karla taktéž zklamáním.³⁸

Aby římský císař naplnil své představy o úloze historiografie, vybral si autory, které pověřil sepsáním kronik. Za tímto účelem jim poskytl prameny, udělil potřebné instrukce a dal k dispozici i své vlastní spisy. Je pravděpodobné, že dohlížel i na vznik těchto děl, přesto však nemáme zprávy, které by nás informovaly o tom, jak byl spokojen s výsledkem jejich činnosti. Sepsáním české kroniky od počátku českých dějin

³⁶ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 564–565; KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 39–41.

³⁷ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 567–569, 571; KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 40.

³⁸ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 39–41.

byl pověřen mistr svobodných umění a chudenický farář Přibík Pulkava z Radenína, sepsáním světové kroniky františkán a misionář Ital Jan Marignola.³⁹

Vedle autobiografie Karla IV. zaznamenala širší popularitu především latinsky psaná kronika prvního jmenovaného, která zachycuje dějiny od „počátků české země“ až do vlády Jana Lucemburského. Spis nenes žádný oficiální název, neboť není uveden ve většině starších rukopisů, avšak v některých mladších literárních památkách je dílo označeno jako „kronika česká“. Tím však neúplnost informací nekončí, protože ani o Přibíku Pulkavovi z Radenína nelze bezpečně říci, že byl autorem tohoto díla – jeho jméno se objevuje až v pozdějším rukopisu, jenž přinášel nejširší známé znění díla. Kroniku měl údajně sepsat na příkaz Karla IV. na základě jiných děl, ovšem v historii se také objevily spekulace hovořící o tom, že autorem byl sám římský císař, o čemž svědčí jeden z rukopisů. Dle další hypotézy kroniku sepsal někdo jiný a Přibík ji na Karlův příkaz pouze přeložil. O tom, že bylo dílo oblíbené, svědčí množství dochovaných rukopisů i to, že z ní čerpali čeští kronikáři v pozdějších dobách. Tento literární počín bez ohledu na autorství reprezentoval císařovu koncepci českých dějin a státu s důrazem na „kontinuitu českého státu od dob Velké Moravy a knížete Václava“. Přes důmyslnou propracovanost ideologické koncepce a funkce kroniky je nedostačující její historická stránka a hodnota.

Jak bylo předesláno, sepsáním stručné kroniky české, jež by české dějiny včlenila do dějin světových, byl císařem pověřen také misionář italského původu Jan Marignola (Giovanni dei Marignolli), který v polovině 14. století přišel do Prahy. *Světová kronika*, na níž pracoval v padesátých letech, měla dva základní nedostatky, a to že autor postrádal hlubší znalosti o dějinách české země a zároveň do kroniky neúčelně zakomponoval své zážitky z cest po Asii.⁴⁰

Přes všechnu Karlovu snahu i úsilí samotných autorů žádný z těchto spisů nevyniká nad běžný průměr a ani nezaznamenal větší popularitu. Většinou se dochovaly v jediném rukopisu a až na výjimky je nevyužívali ani pozdější kronikáři jako své zdroje. Je zřejmé, že tato díla nebyla zcela objektivní, neboť jejich záměrem bylo vyjádřit názory, myšlení a oficiální ideologii doby vlády Karla IV. Poněvadž žádný z

³⁹ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 557–558.

⁴⁰ Tamtéž, s. 572–573, 580; KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 41–42.

autorů nesplnil to, co od něj panovník očekával, tedy že nevyjadřoval oficiální panovnickou ideologii a nesledoval politické záměry svého vladaře, ujal se Karel IV. historické práce sám a sepsal svou autobiografii *Vita Caroli imperatoris*. Vlastní životopis Karla IV. bylo na svou dobu žánrově i tematicky originální dílo nejen v porovnání se středoevropským prostorem, ale také v porovnání se západní Evropou. Císařova autobiografie obsahuje příběhy z pisatelova mládí, prožitého ve Francii, Itálii a Tyrolích, a je dovedena do roku 1340, kdy Karel již pobýval v Čechách. V díle pokračoval neznámý autor, jenž příběh dovedl do roku 1346, tj. do nástupu Karla na trůn.⁴¹

2.4 Kroniky období husitského a humanistického

Změna přichází v období husitské revoluce, kdy byla společnost zaměřena především na aktuální problematiku, a literáti tedy nepociťovali takovou potřebu vytvářet velká, syntetická dějepisná díla v podobě národních kronik, jak tomu bylo v dobách dřívějších.

Italský humanista Aeneas Silvius Piccolomini, později známý jako papež Pius II., sepsal *Českou kroniku*, v níž učinil to, co bylo letitým záměrem Karla IV., tedy že věnil dějiny české země do dějin světových. Důležitým pramenem pro poznání revolučních let 1419–1421 je *Husitská kronika*, která vzešla z pera významného husitského dějepisce Mistra Vavřince z Březové. V práci, jež není jen dějepisná, nýbrž také politická, se kronikáři na poměrně krátkém časovém úseku podařilo obsáhnout širokou škálu až překvapivě spolehlivých údajů. Válečnými událostmi v období husitství se zabýval také královský karlštejnský man Bartošek z Drahonice, který ve své *Kronice* zachytil období let 1419–1443 a své biografické vzpomínky zaznamenal v *Kronice velmi pěkné o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava*. Mikuláš Biskupec z Pelhřimova sepsal dílo *Kronika tábořská (Cronica causam sacerdotum Thaboriensium continens)* zachycující pro budoucí generace svědectví názorů, jež při disputacích zastávaly jednotlivé odnože husitů. Na tradici veršovaných kronik zachovávajících vlastenecké zaměření, jež u nás panovala od tak řečeného Dalimila, v tomto období navázal pražský novoměstský písař Prokop se svým dílem *Rýmovaná kronika česká*.

⁴¹ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 42–43.

Zaujatý postoj kronikářů lze sledovat v reformační historiografii. Pražského měšťana a malostranského písaře Bartoše podnítila k sepsání *Kroniky o bouři pražské roku 1524 neboli Knihám o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské* náboženská roztříštěnost v naší zemi. Tuto knihu začal psát po svém návratu do Prahy roku 1529 na obranu své osoby a své reformní strany, tj. luteránství. Přes faktografickou přesnost a spolehlivost se autor uchyluje k citově zabarvenému, až zaujatému vyprávění. Oficiální a tendenční názor utrakvistů vyjadřuje *Česká kronika* Bohuslava Bílejovského.

Mezi představitele humanistické historiografie v českém prostoru patřili básník a epigramatik Martin Kuthen ze Šprinsberku a konvertita, karlštejský děkan a v neposlední řadě též kanovník Václav Hájek z Libočan. *Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích*, dílo prvního jmenovaného kronikáře, nemohla být kvůli závislosti svého autora na habsburském domě zcela otevřená a objektivní při popisu české reformace. Zvěsti o vznikajícím Kuthenově díle znepokojily katolický tábor, jenž začal naléhat na Václava Hájka z Libočan, aby urychlil svou práci na *Kronice české*. Přestože měl kronikář přístup k velkému množství pramenů, je jím vytvořené dílo značně tendenční a faktograficky domyšlené. To však nezabránilo, aby se o několik desítek let později stalo oblíbenou četbou, což dokládá i fakt, že z něj vycházel další kronikář, diplomat a olomoucký biskup Jan Skála z Doubravky, autor latinsky psané kroniky *Historiae regni Boemiae*.

Zámořské objevy spolu s válkami a zahraničními cestami podnítily žádostivost po poznávání cizích zemí, čímž se na výsluní zájmu dostaly české překlady světových kronik. Mezi nejvýznamnější překladatele se řadili Burian Sobek z Kornic, Václav Plácal z Elbinku, Zikmund z Půchova, Jan Kocín z Kocinětu či Matouš Hosia.

Daniel Adam z Veleslavína, nejznámější vydavatel své doby, upravil a vydal kroniky Silviovy a Kuthenovy pod názvem *Kroniky dvě o založené země české*. Dosud vydané české kroniky nehodnotí na základě faktografické přesnosti či tendenčního zabarvení, ale na základě jazykového hlediska.⁴²

⁴² Tamtéž, s. 44–45, 71, 74–76, 79, 83–85.

3. Obraz Přemysla Otakara II. v českých kronikách

3.1 Kronika tak řečeného Dalimila⁴³

„Krásný byl jak růže, která nemá trn

a uprostřed louky sličně rozkvétá.

Postavy byl statné, dobrých způsobů,

zem neměla nikdy větší ozdobu.“

Z uvedené ukázky je zřejmé, že tak řečený Dalimil opěvoval vizuální stránku Přemysla Otakara II., nezaostával však ani v hodnocení vnitřní stránky královy osobnosti, tj. velebil jeho moudrost, štědrost a další kladné vlastnosti. Lze usoudit, že v očích kronikáře byl Přemysl ideálním vládcem, tedy nejen panovníkem bodrým, šlechtným a udatným, ale také panovníkem vizuálně atraktivním – mužným a statným, jehož úsměvu nikdo neodolal. Neméně důležitou zásluhou se zdá být jeho snaha o christianizaci pohanů, která byla, nutno říct, úspěšná.

Autorův první postřeh týkající se činů budoucího krále Přemysla Otakara II. sahá do roku 1248, kdy královský syn veřejně vystoupil proti svému otci. Dle kronikáře této události předcházela vnější impuls, neboť „*páni [...] Přemysla jít proti otci přemluvili*“. Tak řečený Dalimil za viníka vzpoury označuje Ctibora, šlechtice nazývaného Moudrá hlava, který se proti vladaři spikl spolu se svým synem Jarošem. Především na základě Ctiborova popudu se markrabě „*dal na pochod a způsobil otci v městech mnoho škod*“, a zatímco na Přemyslově straně dle kronikáře stála „*celá česká země*“, král byl až na pár výjimek osamocen. Václavovi a jeho nepříteli početným spojencům nezbylo nic jiného, než hledat pomoc za hranicemi království. S přispěním jiných vojsk porazil Přemysla, jenž se vzdal a učinil pokání, a posléze na jeho počest uspořádal slavnostní hostinu, na níž dal vzpurného syna zajmout. Budoucí vládce dle kronikářova vyprávění v cele pobyl pouze na krátkou dobu, zatímco jeho komplici upělili v citadele po tři roky. Nejhorší osud čekal na Ctibora a Jareše – prvnímu jmenovanému dal vladař srazit hlavu a druhého nechal vplest do kola.

⁴³ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 151–159.

Když se po otcově smrti ujal vlády následník trůnu, kníže Přemysl, nedlouho poté začali na ním ovládané území konat loupeživé výpravy sousední Bavoři, kteří „*pánům brali statky, paním jejich čest*“. Protože Jindřich, dolnobavorský vévoda, nedbal varování z úst českého knížete, musel Přemysl zakročit. Ani stěti třiceti hlav viníků nezabránilo Bavorům pokračovat v loupeživých nájezdech do Čech, a když Jindřich neuposlechl ani dalšího varování, vytáhl český vládce na jeho území s nepatrným houfem vojáků se záměrem zemi vypálit. Kronikář tento čin knížete, který označuje za nerozumný, omlouvá jeho mládím. Přemyslovi a jeho družině se podařilo rozbít bavorský tábor, což rozlítlo protivníka, který jej vyzval k boji. „*Že vzdorovat nemoh kníže přesile, do Rakouska začal prchat zběsile*.“ Jeho rychlý ústup směřoval k Cindorfu, kde protivníci v noci tajně podsekali most, po němž měl český kníže se svou družinou přejíždět. Poškozený most zátěž nevydržel, a zřítíl se do vody. „*Pro ostatní nebylo též záchrany, Bavoři je zatlačili za brány a pak město podpálili pochodní. Mnoho Čechů zahynulo v onom dni*.“ Zde si kronikář sám svými tvrzeními odporuje, neboť zdůrazňoval, že kníže vytáhl za hranice království s hrstkou vojáků, přičemž o pár veršů níže popisuje smrt mnohých Čechů. Z textu není zřejmé, s kolika vojáky se kníže vydal na tažení, zda jich bylo opravdu poskrovnu, či jich bylo mnoho. Odveta dolnobavorského vévody nezůstala bez odezvy ze strany českého knížete, neboť záhy uspořádal druhé tažení na území svých sousedů.

V tomto případě hovoří kronikář o proudu Čechů, a lze se tedy domnívat, že se Přemysl poučil a jeho vojsko čítalo více mužů než posledně. Z vyprávění je zřejmé, že tato odvěta, která proběhla v krátkém časovém úseku, byla již úspěšná, neboť „*celou zemi proměnili v prach a troud, neměli chuť s Bavory si příliš hrát, přepadli a zpusťovali mnohý hrad*“. Bavoři při vpádu umírali nejen na ranění utržená v boji, ale také hladu, a proto i četní páni „*i s čeledí do Čech šli co žebráci*“. Dle kronikářova vyprávění se jednalo o těžké boje a výprav bylo údajně deset.

Další spory, které přivedly českého knížete na bitevní pole, se týkaly Bély IV., uherského krále. Když vojska obou panovníků stála proti sobě, Uherský král slíbil Čechům příměří, „*počkal si však, až se zešeří, a vyrazil se svým vojskem vpřed*“. Jeho útok byl Přemyslovým vojskem odražen a Uhři se museli stáhnout nazpátek. Tak řečený Dalimil ve svém vyprávění zachytil i následnou českou ofenzivu, kdy „*bezpočet hradisek a měst rozdrtila ještě česká pěst*“.

Významných územních zisků Přemysl dosáhl sňatkem s Margretou, tj. Markétou, čímž získal věnem Rakousy, a království tak nyní dosahovalo až k mořskému břehu, přičemž kronikář poznamenal, že „zem českou přived k rozkvětu“. Zanedlouho poté český kníže přijal královskou korunu. Přestože Margreta do svazku přinesla bohaté věno, šťastné manželství tím nezaručeno nebylo, neboť, jak kronika vypráví, novomanželka „je nemladá a že děti už mu sotva dá“. Mladý vladař se s nastávající situací nehodlal smířit a jal se manželský svazek anulovat. Aby tímto krokem nedošlo k navrácení nově nabytých rozsáhlých území, „kněží kličku najdou si“. Tímto rozhodnutím si proti sobě Přemysl popudil některé šlechtice, kteří mu posléze způsobili „potíže a škody“.

Doposud tak řečený Dalimil reflektoval Přemyslovu osobnost kladně, avšak výrazná a dosud nevídaná kritika královny osoby se vyskytuje v kapitole 92 s názvem *O protivenstvích, která činil král českým pánům*. Roku 1264 postihl české země hladomor, který autor zachycuje přirovnáním „na Plzeňsku lid mřel jako ovce“ a vladař namísto toho, aby svému lidu pomohl, otočil se k němu zády. „Tehdy král dbát přestal o své obce, Němcům dával dědiny i hrady, kolem měst jim stavěl palisády.“ Situace zašla ještě dál, neboť tak řečený Dalimil posléze hovoří dokonce o tom, že Přemysl Otakar II. české šlechtě bez ustání škodil. Rozezlení páni si vladařovo počínání nenechali líbit, a poslali pro římského krále Rudolta, tj. Rudolfa. Důsledek jeho jednání byl dalekosáhlý – Rudolt odebral českému králi všechna území a ponechal mu v držení pouze Čechy a Moravu.

V následujících verších kronikář svého vladaře lituje:

“Pozdě zmoudřel vladař nebohý,

pozdě začal pozvedat svůj hlas.

Kdo nedrží osud za rohy,

marně ho pak chytá za ocas.

Příliš pozdě na svou škodu

chtěl bez vesel proti proudu

veslovat král. Na národu,

z něhož vyšel, měl víc lpět

a svou čest by získal zpět.“

Záviše z Falknštejna, jehož tak řečený Dalimil považuje za „*ctného rytíře*“, zapudil za hranice království a pány Vítkovice připravil o ústecký hrad. Výčet pánů, kterým způsobil újmu, byl však rozsáhlejší a dle slov kronikáře nerozumně pyšný král „*přivedl jenom za pár neděl mnoho pánů na žebráckou hůl*“. Přemysl brzy „*zničil*“ také Číče z Budějovic a Viléma z Poděbrad, upálil Beneše z Cvilína, a nadto z Kladska vypověděl Zvířetické a Žirotinským odňal Louny.

Vladařovo neblahé počínání nezůstalo v zemi bez odezvy, ovšem následující verše již nejsou lítostivé, naopak znějí, jako by král obdržel pouze odplatu odpovídající jeho činům.

Všude lkali sirotkové malí,

vody na něj bohu žalovaly.

Když pak Čechy žádal o podporu,

dočkal se jen mlčení a vzdoru.

Do cí pasti liška jednou padne,

od toho vzít nechce sousto žádné

Ani v nouzi. A tak mohl být jist

král, že všude najde nenávist.

Proto řekl: „Až vrátím se z války,

zarputilcům hlavy napravím.

Na Petříně postavit dám špalky,

pokryji ho rouchem krvavým.

Vysměju se pánům do očí,

na pražský most Čech už nevkročí.“

Poslední událostí, které se kronikář v souvislosti s osobou Přemysla Otakara II. věnuje, byla bitva na Moravském poli, v níž vladař roku 1278 „na svatého Rufa“ padl. Událost je z pera tak řečeného Dalimila popisována následovně. Když přijel do Rakouska Rudolt, český král proti němu vytáhl v čele vojska, které bylo z převážné většiny složeno z Němců, zato Čechů v něm bylo „jako šafránu“. Přemyslovu porážku zapříčinil Záviš, jenž měl zvědy v jeho vojsku a spolu se svými bratry se přidal na stranu římského krále. V předvečer boje údajně potají vzkázal českému vládci, že jej v bitvě podpoří výměnou za milost pro svou osobu. Ten však odmítl, neboť „vojácké měl srdce a řekl, že radši přijmout smrt chce“. Tento osud se naplnil v bitvě hned následujícího dne.

3.2 Zbraslavská kronika⁴⁴

Nezastíraný obdiv ke svému králi Přemyslu Otakaru II. choval opat Ota, první autor *Zbraslavské kroniky*, který jej popisoval jako mocného a zdatného panovníka, jenž od mládí konal statečné a ušlechtilé skutky. Aby Přemysl mohl své království spravovat moudře, nechal sepsat zákony, navíc se mu podařilo usměrnit hrubost českého lidu, přičemž jeho vlastní vystupování a velkolepé činy měly poddaným posloužit jako příklad.

*„Mužem byl jemných mravů, byl stálý a v hovoru přímý,
moudrý, rozvážné myslí a vždycky se snažil být vesel,
dovedl dodržet slib; jen zřídka kdy promluvil slova
drsná, jež hanebně znějí, neb slova trpkosti plná.
Zřídka kdy býval smuten, neb vždycky na tomto světě
takovým způsobem žil, že v dobách denních i nočních
pěstoval víru v Krista a nezmlkal v chvále jeho.“*

Jako správnému vladaři ležela Přemyslovi na srdci ochrana království, a proto nechal stavět hradby kolem měst a opevňovat hrady. Synové pánů se měli cvičit v

⁴⁴ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 28, 33–36, 39–41.

rytířských službách, aby posléze jako účastníci turnajů a rytířských her proslavovali svůj národ a užívali cti, kterou do té doby hrubý lid neznal. Důsledkem výcviku mladých pánů tedy nebyla jen obrana proti případnému nepříteli, ale také proměna vnímání této činnosti lidem a zjemnění jeho dosavadní surovosti.

Další bohulibou a důležitou činností, jíž se jako správný křesťanský panovník věnoval, bylo zakládání církevních staveb a jejich mecenášství, které opat Ota popisuje v kapitole *Rozkvět kostelů v jeho době a založení kláštera ve Svaté Koruně*.⁴⁵ Všechn lid v Českém království sloužil Kristu a kníže „dobře pamatoval na budoucnost a pečlivě rozmnožoval službu Boží, totiž tím, že zakládal kostely, založené obdarovával a obdarovaným velmi svědomitě zachovával církevní výsady“. Autor pak vyzývá Marii, aby Přemyslovi za jeho činy darovala radost do života a dobře spravovala sbor zbožných a oddaných mnichů. Odměnou za věrnou službu Kristu vládl Přemysl zemi oplývající hojností, která neměla vnější nepřátele a nevyskytovaly se v ní ani vnitřní rozepře.

„Nikoho neděsí strach a nikdo oloupen není,

všichni jsou v míru živi a přátelsky obcují spolu,

hodují spolu a pijí a v míru se rozejdou zase.

Každý se spokojí se svým, vždyť boháč chudému dává

dary a nestranný soudce zlo přivádí na pravou cestu.“

Díky bezpečí a hojnosti potravin v zemi zavládla bezstarostnost, radost a přátelství, a kdyby se přeci jen objevila nějaké bezpráví, spravedlivé soudnictví mělo za úkol jej napravit. Do poklidného a radostného života v Přemyslově zemi nepřímo zasáhla politická situace v jižně sousedícím knížectví, v němž bez potomků zemřel tamní vévoda. Fridrich před svou smrtí ustanovil dědičkou zemí svou sestru Markétu, jejíž první manžel Jindřich zesnul, aniž by po sobě zanechal dědice. Když se vdova vrátila do své rodné země, sešli se „po smrti jejího bratra, vévody Fridricha, rakouští šlechticové a jali se raditi, jak by se s prospěchem postarali o sebe a o své potomky“. Výsledkem jednání byl rozkaz povolát Přemysla, kterého si posléze zvolili „za vůdce a pána“. A poněvadž Markéta byla poslední žijící příslušnicí svého rodu, rozhodli se

⁴⁵ Dnes Zlatá Koruna.

zasnoubit ji českému knížeti, neboť doufali, že z tohoto sňatku vzejde dědic rakouských vévodů. Zbraslavský opat hovoří dokonce o tom, že „*Rakousko v radosti tone*“.

Prostřednictvím sňatku s Markétou český král nabyl nových území, a to Rakous, Štýrska a Korutan. Tím však jeho zahraniční vliv pouze začínal. Filip, jeho vzdálený příbuzný a zpočátku též arcibiskup salcburský, byl díky českému panovníkovi povýšen do čela patriarchátu aquilejského. Přestože duchovenstvo nebylo s jeho vládou spokojeno, trpělo jej ve funkci jenom kvůli své oddanosti k českému vládci. Oldřich, vévoda korutanský a též vzdálený Přemyslův příbuzný, neměl dědice, který by se po jeho smrti ujal vlády, a proto za neupřesněný finanční obnos odkázal po své smrti trvalé právo na „*Korutany, Krajínu, Marku (Vindickou) a Pordenone*“ českému králi, jemuž tamní šlechtici složili přísahu věrnosti. Prostřednictvím těchto územních zisků se pozměnil také Přemyslův titul, jenž nyní dle kronikáře zněl takto: „*Otakar, z Boží milosti král český, markrabě moravský, vévoda rakouský, štýrský, korutanský a krajinský, pán Marky (Vindické), Chebu a Pordenone*“. Českého panovníka si navíc zvolila za svého ochránce některá města, která se usnesla, že jej budou poslouchat a sloužit mu. Území, jež ovládal, nyní dosahovalo až k mořskému břehu.

Dle opata Oty řídil Přemysl své země pevnou rukou a byl i nadále králem spravedlivým a všemi oblíbeným. Navíc prokázal své hrdinské vlastnosti na válečném poli, když „*mocně zahnal šiky nepřátelské, kolikrát také odvážně napadl v polní válce s hrstkou svých nesčíslné množství protivníků a jako slavný vítěz si při návratu domů radostně přivezl ratolest vítěznou*“.

„*Kumáni, Litvané, Uhři a právě tak Bavoři s nimi,*

jakož i národy jiné jej poznali a jako stáda

padali pod jeho mečem a hynuli pod jeho ostrším.“

Přemyslovi se dle kronikářova vyprávění dařilo dobře ve vladařských povinnostech, ovšem v osobním životě nikoli. Důvodem byla neplodnost jeho manželky, přestože „*nic zkrátka neopominuli z příslušných věcí*“. Tyto okolnosti by pro krále i jeho poddané znamenaly nepřekonatelnou obtíž, neboť země, jimž vládl, by zůstaly bez následníka trůnu. Proto panovník svolal své nejdůvěrnější přátele a sdělil jim své obavy. „*Ti pak více vážili dobro obecné než prospěch soukromý a uznali za prospěšnější, aby byl král zproštěn svazku s milovanou manželkou, než aby celá jeho*

država bez dědiců podléhala trvalému nebezpečství.“ Přemysl se dle vyprávění rozhodl tyto moudré rady uposlechnout, načež shromáždil šlechtice a správce, aby jim se zarmoucením popsal situaci a požádal je, aby dbali především na prospěch lidu. Biskupové se souhlasem papeže před „*vším lidem*“ rozvedli krále a královnu, přičemž dodrželi veškeré povinné náležitosti. Posléze „*byla královna vyhoštěna do Rakous, aby se už nevrátila*“. Smutek, který zalil země, popisuje opat Ota následovně:

„Nyní se rmoutí král a královna v kvílení slzí,

naříká veškeren lid, již neznějí nápěvy písní,

občané zmateni jsou a chudý i bohatý teskní.

Radost a úsměv mizí a oči slzami vlnou,

Rakousy, Štýrsko a Čechy i s Moravou, čtyři ty země,

písně ti zpívají, Kriste, jež nesmírným zármutkem znějí.“

Pánové radili svému panovníkovi, aby neotálel a našel si ženu novou. V Mačvě tou dobou vládl „*urozený a ušlechtilý*“ král, jehož dceru Kunhutu, proslulou dobrými mravy, zasnoubili Přemyslovi, a když nová královna přišla do Čech, radoval se všechen lid. Veselili se chudí i bohatí bez rozdílu věku, neboť radost, která zašla s odchodem Markéty, se s příchodem Kunhuty navrátila. Z nového manželství vzešli kýženi potomci – dvě dcery a tři synové, z nichž se dospělosti dožil pouze jeden. Tento syn, který na svět přišel v předvečer svátku svatého Václava, po němž byl pojmenován, pak po svém otci nastoupil „*jako pravý dědic*“. Dle kronikářova názoru stála za shodou jmen boží prozřetelnost, neboť Václavův život připomínal život mučedníka, jehož jméno nesl.

Do událostí v Čechách opět významně zasáhly události sousedící země, a to volba římského císaře. Z této volby vzešel Rudolf, hrabě z Habsburku, kterého opat Ota popisuje jako rázného muže. Po svém nástupu do úřadu začal žádat to, co k říši dle kronikářových slov patřilo „*po právu a dobrém obyčeji*“. Jednalo se především o území Rakous a Korutan, neboť tamní vévodové, tedy rakouský vévoda Fridrich a korutanský vévoda Oldřich, zesnuli, aniž by zanechali právoplatné dědice. Proto „*poslal král Rudolf králi Otakarovi posly s listy a s povinnou mírností žádal, aby mu vrátil Rakousy, které držel, a ostatní země, protože podle císařských výnosů spadly na říši*“. Odpověď na tuto dle kronikářova názoru odpornou řeč hledal český král těžce, přesto se choval

k poslům laskavě. Když se nakonec rozhodl nevzdat se vlády nad tak dobrými zeměmi, odeslal uctěné posly zpět k jejich vladaři. Rozezlený Rudolf vytáhl se silným vojskem pokořit českého krále, který taktéž vyrazil se svou armádou k hranicím rakouským. K boji nakonec nedošlo, neboť šlechta obou stran začala vyjednávat mír. *„Králové se sešli a ti, kteří byli krátce předtím nesvorní, dali si políbení míru. Král se zkrátka zřekl Rakous s přilehlými zeměmi.“* Aby upevnili nově nabytý mír, zasnoubili své dědice – Rudolf pojal za ženu Anežku a Jitka se měla provdat za Václava. Český lid měl však důvod k radosti pouze krátce, neboť nově sjednaný mír dlouho nevydržel.

Poslední kapitola, která se věnuje osudům krále Přemysla Otakara II., nese název *Srážka králů, v níž Otakar, zrádně od svých nadobro opuštěn, zahynul*. Když se panovník po uzavření přátelství vrátil zpět do Čech, začal litovat ztracených území. Tyto oblasti se na základě doporučení svých rádců rozhodl získat zpět za každou cenu, a to i kdyby ho to mělo stát život. Přemyslovo vojsko *„brzy loupežemi a požáry nepřátelsky vyplnil vévodství Rakouská před Dunajem“*. Dle zbraslavského kronikáře je k tomu naváděli *„Rakušané, kteří upřímně želeli toho, že se těch zemí vzdal“*. Rudolf se rozhodl pokořit českého krále nadobro, a tak postavil silné vojsko, jehož jádro vyslal k hranicím Moravy, kde se v určený den obě armády střetly. Mnozí Češi *„hledali záchranu v útěku a hanebně opustili krále uprostřed nepřátel s hrstkou svých mužně bojujícího“*, a protože Přemyslova družina čelila velké přesile, podařilo se nepříteli zajmout a hned vzápětí usmrtit českého krále – to kronikář zhodnotil za říši nedůstojné. Úmrtí panovníka *„Rudolf hořce želel“* a jeho tělo nechal pochovat *„ve Znojmě u bratří minoritů“*, odkud mělo být převezeno do Čech. V závěrečných verších kapitoly kronikář lká nad smrtí Přemysla, proklíná lid a vyčítá mu, že svého krále opustil v rozhodující bitvě.

*„Předčasná smrti, ty zlá, ó smrti, ty ukrutná smrti,
řekni, proč Otakara, jenž činy i jménem byl slavný,
záhubou odňalas' nám tak žalnou, tak přespříliš časnou?*

*Výčitky činím lidu, že utekl od svého krále
v oné ukrutné válce. Stráž osobní zatrat' ó Bože,
v níž měl důvěru pán; on bojoval, ona však prchla.*

*Nikdy by tolik běd lid zkrušený nemusel snášet,
kdyby i ona se bila! Rod prokletý náhle ať zhyne,
který se provinil tak, že vladaře zhynout nechal!
Ten by byl odpůrce zdolal a smrt tam musel najít.
Národe na hlavu padlý, již klesáš v největší bídě,
poražen, sám již hyneš – a bez krále zasloužíš zajít.
Více já tobě než sudbě, více tobě než smrti já kladu
za vinu královu zhoubu, vždyť krutěji nechals ho zemřít,
než by ho nepřítel nechal, neb od něho dovedls prchnout.
Proto tak rychle král zhynul. Ó přej mu svých radostí, Kriste,
v nebesích po boku svém, dej radost mu na věky věkův. Amen.“*

3.3 František Pražský, *Kronika*⁴⁶

S postavou Přemysla Otakara II. se čtenář v díle Františka Pražského poprvé setkává v kapitole pojednávající o vládě jeho otce, krále Václava I. Součástí Českého království bylo tehdy také Markrabství moravské, kterému měl vládnout králův starší syn Vladislav. Protože jeho život vyhasl předčasně, ujal se vlády ve zmiňovaném markrabství mladší syn Přemysl, jenž „*nepamětliv příkazů božích a užívaje rady nešlechetných, začal být svého otce, vzpomenutého krále, neposlušným, odporovat mu a vši mocí se proti němu bouřit*“. Spolu se svými přívrženci, pány a urozenými, svého otce svrhl a následně vyhnal z království. Za toto jednání si vysloužil kronikářovu kritiku. Králi nezbývalo nic jiného než se s žádostí o pomoc obrátit na míšeňského markraběte, který mu zapůjčil „*veliké množství ozbrojenců*“. Z bitvy u města Mostu Přemysl utekl, avšak „*vida, že nemůže otci odporovat, poníženež se poddal a podrobil otcovské milosti, a tak byli prostřednictvím pánů opět přivedeni ke svorné jednotě*“. Mladý vzpůrce byl uvězněn na hradě Zvíkově, kde se měl polepšit a činit pokání.

⁴⁶ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 60–63.

Druhá kapitola první knihy, nazvaná *O činech krále Přemysla*, se již zabývá přímo vládou mladého panovníka. Z vyprávění Františka Pražského je evidentní, že některé její části čerpal ze *Zbraslavské kroniky*, neboť ve stejném duchu popisuje vládu mocného a udatného panovníka, „*jenž si od dob svého mládí mužně vedl a všude zdobil ušlechtilost královské mysli velkolepostí statečných činů*“. Kronikář po vzoru opata Oty hovoří o sepisování zákonů, ohrazování měst, opevňování hradů i cvičení mladých šlechticů v rytířských službách. Dále neopomíná ani Přemyslovu činnost zakladatelskou a mecenášskou v oblasti církevních statků a blahobyt, který byl za jeho vlády přítomný v celém království.

V oblasti zahraniční politiky byly pro Přemyslovu vládu významné rozsáhlé územní zisky, jichž dosáhl rozmanitými způsoby. Kronikář stručně uvádí, že Vévodství rakouské získal prostřednictvím sňatkové politiky, Korutany, Kraňsko, Marku a Pordenone vyměnil po smrti tamního vévody Oldřicha za blíže neurčený finanční obnos. Obyvatelé Verony, Trevisu a jiných přímořských měst si jej sami zvolili za svého ochránce.

Když mezi Přemyslem a jeho ženou nastaly spory o to, kdo z nich nese vinu za bezdětnost jejich manželství, začala Markéta osočovat z neplodnosti krále, který dle svědectví kronikáře odvětil: „*Dej mi jednu ze svých dívek a do roka s ní zplodím chlapce.*“ Pak si se souhlasem své ženy vybral od dvora jednu dívku nazývanou Palcěřík podle toho, že nosívala účes podobný mužskému, a v průběhu několika následujících let s ní zplodil jednoho syna a několik dcer. Když takto prokázal svou nevinu, proběhl „*se svolením papežské stolice [...] rozvod*“. Mladý panovník se i přes žalostnost celé situace dle Františka Pražského rozhodl oženit s Kunhutou, dcerou mazovského krále, a z tohoto manželství zanedlouho vzešel očekávaný dědic.

Dle kronikářova názoru se vedle jiných Přemyslových kladných vlastností vyjímal také štědrost. Knížata, preláty, rytíře a zbrojnoše nechal dvakrát do roka ošatit a stejně tak nařizoval ošatit kněze, kteří za ním přišli. Za tímto účelem využíval výtečné látky, jež získával za cla na Dunaji. Tatarský král doslechnuv se o činech českého vladaře, mu zaslal „*nádherné a velmi vzácné dary a ve svých listech ho ujišťoval, že ho miluje jako svého bratra a chce se mu ve všem zalíbit*“. Přemysl poselstvo bohatě poctil a zmíněnému králi poslal nazpět hodnotné dary.

Pověstný je také rozkvět stavitelství za vlády Přemysla Otakara II., neboť dle vyprávění Františka Pražského nechal vystavět a opevnit velký počet hradů a tvrzí „*a říkal veřejně, že chce postavit tolik a takových hradů, opevnění a příbytků, že by je jeho synové nestačili pokrýt*“. Zvláštní pozornost věnoval Pražskému hradu, jenž nechal opevnit „*velmi pevnými zdmi, věžemi a příkopy*“, přičemž zdi nechal pokrýt střechami, takže přechody mezi jednotlivými věžemi byly zastřešené. Pobývalo zde deset kastelánů, „*mužů udatných a proslulých*“, kteří měli v případě nutnosti k dispozici kolem třiceti ozbrojenců. Menší město, nyní připojené k Hradu, zabezpečil zdmi a příkopy.

Třetí kapitola první knihy, taktéž pojednávající o vládě Přemysla Otakara II., nese název: *Jak byl Přemysl povolán k vrcholu císařského hodnosti a o jeho královské vznešenosti, ctnosti a smrti*. Tato část obsahuje události zaznamenané s větší přesností, někdy dokonce datované přímo na den. Roku 1265 u příležitosti křtu své prvorozené dcery nechal Přemysl uspořádat velkolepou hostinu. K ceremonii přizval šlechtice z Čech, Moravy a Rakous „*a téhož dne korunovaný král přišel na procesí, vyslechl mši u oltáře svaté Marie v Kosteletě pražském a po dva dny pořádal na Pražském hradě hostinu se všemi svrchu řečenými*“. Následujícího roku s armádou, složenou z „*Čechů, Moravanů, Poláků, Rakušanů a Korutanců*“, směřoval do sousedních Bavor, vojáci však cestou způsobili velké škody ve svém království, neboť zde loupili, plenili a pálili. Za hranicemi, kde vojsko způsobilo větší ztráty, padlo mnoho tamních obyvatel.

V srpnu roku 1271 navštívilo českého krále nevšední poselstvo složené z kolínského arcibiskupa a mnoha dalších knížat „*a žádali ho jménem kurfiřtů, kteří mají volit krále římského, tj. kteří mají právo volby, aby ráčil přijmout nejvyšší císařskou hodnost*.“ Král vzácné hosty pohostil jaksepatří a o vzniklé situaci s nimi několik dní jednal. O nevšedním a imponujícím návrhu se chtěl poradit se svými nejmoudřejšími pány, z nichž Ondřej, komorník Českého království, řekl: „*Ó nejnepřemožitelnější králi, kdo ze smrtelníků na zemi se může rovnat tvé moci? Bůh panuje na nebesích, ty na zemi, a není, kdo by se protivil tvé vůli. Nejsou ti známi lidé rozličných národů, k nimž jsi zván a pochybný je výsledek těch věcí. Sed' na stolci svých otců, tvé království a moc se rozšíří nadmíru slavně po všech krajinách světa*.“ Tato slova krále přesvědčila, obdaroval tedy posly překrásnými dary, jejich čeleď nechal odít do šatů a s velkými díky je poslal nazpět. S nepořízenou se setkaly také další výpravy, jež za českým králem přišly s tímž návrhem. Následujícího roku byl za císaře zvolen

král Rudolf. Jakmile český panovník vytáhl do boje proti kterémukoli z králů či vévodů, vždy se dle slov Františka Pražského vrátil jako vítěz (kronikář nekonkretizuje, jaké střety má na mysli).

Přemysl Otakar II. je v *Kronice* charakterizován jako král laskavý, spravedlivý a zbožný a dle autorova vyprávění byl štedrý vůči všem, bohatým i nemajetným. „*Bylo totiž jeho zvykem po všechny postní dny krmit pět set chudých a na Velký pátek je [...] odíval a mnoho jiných obvykle oblékal. Na Zelený čtvrtek myl také chudým nohy podle počtu dvanácti apoštolů, dáváje každému solid denárů.*“ Protože oplýval výše uvedenými vlastnostmi, stáli při něm urození, rytířové i ozbrojenci. František Pražský dále rozvádí vladařovu víru v Boha vyprávěním, jak „*osobně přistupoval ke kněžím a nabádal je svými prosbami, aby zpívali mše za spasení živých, jiné mše za duše zemřelých věřících, a také mše votivní o svaté Trojici, o svatém Duchu, o blahoslavené Panně, o patronech a mnoho jiných*“.

V pátém roce po své korunovaci vyslav Rudolf, císař římský, poselstvo za českým králem, žádal navrácení Štýrska, Rakous, Korutan, Pordenone a Furlánska. Rudolf byl přesvědčen, že tyto země podle práva patří říši, zatímco podle Přemysla náležela do jeho sféry vlivu. Oba vládci vyslali svá vojska, která se utábořila „*u Dunaje v Rakousku*“ a setrvala zde po dobu sedmi týdnů. Když byly obě strany vyčerpány nedostatkem potravy, sešli se panovníci se svými malými družinami na „*jakémsi ostrově, řečeném Kamberk*“, aby zde uzavřeli dohodu o sňatcích svých potomků. „*Tato smlouva byla potvrzena složením přísahy obou knížat v přítomnosti mnoha biskupů, knížat a mnoha urozených osob. Byly také o tomto jednání sepsány listiny a stvrzeny pečeti mnoha knížat pro svědectví.*“ Přemysl se rozhodl odevzdat římskému císaři pět praporců symbolizujících země „*na znamení poddanství*“ a předpokládal, že mu budou vráceny nazpět. Přestože Rudolf českému králi vrátil pouze dva prapory, tj. Čechy a Moravu, „*přičemž mu dával naději na vrácení ostatních*“, navrátili se oba se svými družinami v míru zpět domů.

O znepokojení Přemysla Otakara II. i pánů se posléze postarala králova dcera Kunhuta, neboť se rozhodla zaslíbit své panenství Bohu a vstoupila do kláštera, kde byla s ostatními pannami oddána řeholi. Její počínání je Františkem Pražským líčeno jako dobrovolné. Později ji její bratr, král Václav, dal na ženu mazovskému vévodovi,

jemuž porodila mnoho dětí, a po ovdovění se stala „*abatyší u svatého Jiří na Pražském hradě*“.

Rozezlený Přemyslovec se po svém návratu rozhodl kvůli zemím, které nyní náležely římskému císaři, shromáždit početné vojsko, s nímž vpadl do Rakous. Rudolf vyrazil českému králi naproti „*s velkým množstvím různého lidu*“ a poté, co přeplul Dunaj a přiblížil se k jeho vojsku, vyslal do terénu zvědy. Ti se vrátili zpět se zjištěním, že Přemyslova družina namísto toho, aby hlídala, zda se neblíží nepřítel, je roztroušena po okolí a stará se zejména o zisk kořisti. Závěr příběhu je kronikářem líčen tak, že Rudolf „*znenadání udeřil se svými vojsky na nic netušící a neozbrojené a jal se je obkličovat svými šiky uspořádanými na způsob půlkruhu. I padla na krále a jeho vojsko hrůza a strach a zastrašení a ohromení se dali na útěk; a tak některé při tom zranili a některé pobili. Urození pak a páni byli vzati do zajetí a mnozí utonuli v blízké řece. Byl tam zabit i král Přemysl.*“

3.4 Přibík Pulkava z Radenína, *Kronika česká*⁴⁷

Přibík z Radenína, řečený Pulkava, zaznamenal narušení integrity Václavovy vlády jeho synem, budoucím králem Přemyslem Otakarem II., poměrně zevrubně. Jeho slovy událost vypadala přibližně takto: „*někteří urození a páni čeští zvolili jeho syna Přemysla proti jeho otci za knížete a složili mu přísahu věrnosti a hold*“. A protože na vladařově straně zůstaly jen tři urozené rody, s těžkým srdcem událost přešel, „*jako by se nic nestalo*“.

Po tomto rámcovém popisu události kronikář přistupuje k detailnějšímu líčení událostí. Přemysl sebrav velké množství vojáků z Rakous, Uher a Čech, přitáhl do Čech, aby zde dobyl Vyšehrad, na němž se posléze dočasně usídlil. Když se pak musel dát i se svou družinou na ústup, přebrodil řeku Vltavu, následně setrval několik dní „*v klášteře strahovském a břevnovském*“, přičemž okolní území svého otce sužoval drancováním a pálením. Situace se vyhrotila v okamžiku, kdy se mladému markraběti podřídilo město Žatec i s přilehlým krajem. Přestože „*byl mezi otcem a synem uzavřen a stvrzen přísahami mír a svornost*“, král si uvědomoval synovu i nadále nebezpečně silnou pozici. Když shromáždil početné vojsko, jehož část vyslal dobýt město Prahu,

⁴⁷ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 358–374.

pod pohrůžkou trestu smrti se k němu přidali duchovní i světští. Přemysl, který tou dobou pobýval na Hradě, vycítil blížící se nebezpečí, a proto se rozhodl uchýlit do bezpečí a obranu Hradu svěřit svým věrným. Avšak ti, jimž byla uložena obrana arcibiskupského dvora, jej z bázně „*spálili a odtáhli odtud*“. Václavovu vojsku se podařilo oblehnout celý Hrad, přičemž protivníci měli zákaz vycházení i vcházení.

„Téhož dne Nanebevzetí byl tedy syn opět uveden do otcovy milosti. Hrad pražský tehdy vrátil a ve všem se podrobil otcově vůli. Otec mu určil markrabství moravské se vším, co k němu náleží.“ Přesto král zajal a uvěznil Přemysla s jeho urozenými, kteří mu radili, aby se vzbouřil proti svému otci. *„Později je přesto milostivě přikázal vyprostit z pout a uvolněné propustit.“*

Přestože následující události již nejsou v *Kronice české* popsány tak detailně jako výše uvedená příhoda, naznačují Václavův silný vliv na mladého markraběte. Roku 1251 král nashromáždil vojsko z Čechů a Moravanů, jež bylo podle slov kronikáře „*mohutné*“, a do jeho čela postavil svého syna. Přemysl dostav za úkol vydrancovat a zpusťit celé Bavy, otcovo přání pokorně uposlechl. *„Téhož roku získal český král Václav Rakousy“* tím, že následník trůnu, který v roli rakouského vévody setrval až do smrti svého otce, na jeho pokyn pojal za manželku Markétu.

Po otcově smrti se vlády v Českém království ujal jeho syn Přemysl, „*markrabí moravský a vévoda korutanský a štýrský*“, jenž zanedlouho rozšířil sféru svého vlivu o vévodství korutanské. Mladý panovník zajistil povýšení korutanského vévody do patriarchátu aquilejského, čímž získal pro svou osobu výše uvedené vévodství. Hned na počátku jeho vlády, roku 1254, došlo ke dvěma událostem, a to uzavření míru mezi českým knížetem a uherským králem a tažení proti nevěřícím do Prus. Cestou se k českému vladaři připojil také Ota, markrabě braniborský, aby společně po celý rok 1255 dobývali tamní území a „*veškerý nevěřící lid pruský skrze ně přijal křesťanskou víru a obrátil se k Pánu*“. Na hoře u břehu řeky Pregoly nechal český kníže postavit hrad s městem Königsberg neboli Horu Královskou, „*a v něm katedrální kostel k počtě boží a svatého Vojtěcha mučedníka, českého patrona a druhého biskupa pražského*“. K upevnění křesťanské víry na daném území dle popisu kronikáře mělo sloužit také založení města Brunsberk, tj. Hora Brunova, olomouckým biskupem Brunem a stavba katedrálního kostela varmijského.

Než se panovník pustil po svém návratu do Čech do válčení, navštívil jej kolínský arcibiskup, aby projednal některé záležitosti ohledně římské říše. „*Potom roku 1257 vtrhl řečený Přemysl s některými Čechy, Rakušany a Moravany do Bavor a způsobil Bavorům nesčíslné škody.*“ Tato výprava způsobila ztráty i v řadách českého panovníka. O tři roky později Přemysl vytáhl s vojskem různých národností, jež bylo dle slov kronikáře velmi silné, proti „*uherským králům Bélovi a jeho synu Štěpánovi*“. Příčinou bylo porušení míru ze strany Uhrů a Kumánů, kteří zpusťovali některá území ovládaná Přemyslem, zejména vévodství štýrské, které se snažil podmanit Béla. Každé z vojsk se utábořilo na jednom břehu řeky Moravy. Následující události kronikář opět líčí poměrně detailně. Když byl po několika dnech táboření uzavřen mír, přikázal Přemysl, aby se vojsko začalo shromažďovat a jeho jednotlivé pluky se sešly u městečka Lavy. Štěpán, mladší uherský král, pomocí špehů zjistil, „*že se slezský vévoda Jindřich a Vladislav Opolský spolu s olomouckým biskupem utábořili v lukách u Pohořelic*“. Když se vydal k témuž místu, aby je překvapil, netušil, že se chybou navigátora octne u Lavy. Zmatky a přesuny, které nastaly na obou stranách po příchodu vojsk, jsou kronikářem popisovány dosti zevrubně. Po planém poplachu v Přemyslově vojsku byla na stráž vyslána „*hrabata z Hardeku a Plainu s urozeným Kadoltem, zvaným Sirotek*“, která byla v nerovném boji poražena přesilou. Když se o události dozvědělo české vojsko, vytáhlo do boje proti protivníkovi. Ještě před tím však situaci na bojišti zkomplikovala rozepře mezi pány, kterou vyvolala nevěle s osudem hrabat. Poté, co byl spor „*co nejrychleji urovnán a knížata se svorně zavázala, že napadnou uherské krále a jejich vojsko*“, překročil Přemysl se svou armádou řeku Moravu a vítězně postupoval proti nepříteli. Přibík Pulkava z Radenína přikládá znění Přemyslova listu adresovaného papeži Hadrianovi, v němž popisuje „*podle pravdy průběh těžké války*“.

„*Říká se také, že někteří urození a hodnověrní muži z českého vojska viděli při srážce řečených vojsk bílou orlici, jež měla zlatou hlavu a krk, jak následuje praporec blahoslaveného Václava, který tehdy nesl do bitvy purkrabí Pražského hradu, a na obou stranách roste, až roztaženými křídly přikryla celé vojsko českého knížete. Týž purkrabí, jménem Jaroš, mi vyprávěl, že tento praporec svatého mučedníka Václava neutrpěl v takovém nebezpečí vůbec žádnou úhonu. Mnozí také vyprávějí, že se tam projevila veliká pomoc svatého Václava a ostatních českých patronů.*“ Toto svědectví dokládá, že také Přibík Pulkava z Radenína výsledek střetu vysvětloval jako boží záměr. Po

slavném vítězství Čechů byl mezi oběma válčícími stranami uzavřen „*mír a svornost a stvrzeny listy a sliby*“.

Válečné úspěchy neznamenaly vše – knížete i jeho poddané sužovalo jeho stále bezdětné manželství, které, jak líčí Přibík Pulkava z Radenína, trvalo již několik let. „*Markéta, chtějíc vyzkoušet příčinu této neplodnosti, souhlasila, aby její manžel Přemysl sdílel lože s jednou z jejích urozených dívek, dcerou jakýchsi šlechticů z Künringu.*“ Do nemanželského poměru se narodilo hned několik potomků, jež Přemysl zaopatřil – syna učinil vévodou opavským a tři dcery provdal za urozené pány ze svého království. V následující ukázce kronikář seznamuje čtenáře s oficiální verzí příběhu předloženou papeži. „*Když tedy byla takto čtyřmi nemanželskými dětmi prokázána schopnost knížete Českého království plodit děti a neplodnost jeho zmíněné manželky, zjistilo se, že Markéta po smrti svého zesnulého manžela, císaře Jindřicha VI., již dávno zemřelého, složila řeholní slib v klášteře jeptišek řádů bratří kazatelů ve městě trevírském a provdala se za Přemysla, aniž byla církevně propuštěna ze svrchu uvedeného stavu řehole. Protože existovaly takovéto řádné důvody k rozvodu, byli papežem rozvedeni.*“ Markétě nezbývalo nic jiného, než se navrátit do Rakous, kde opětovně vstoupila do kláštera, a aby země pod Přemyslovou nadvládou nezůstaly bez zákonného dědice, pojal kníže na hradě Poseň za ženu Kunhutu, dceru bulharského císaře Rostislava. Po příjezdu do Prahy byli manželé mohučským arcibiskupem Wernerem korunováni a Přemysl byl dle zvyklosti posvěcen. „*A potom po mnoho let vládl zmíněný král Přemysl v pokoji.*“

Roku 1265 se rozpoutal spor mezi českým vladařem a Bavorsy. Přemysl nařídil pánům, aby hlídali hranice se zemí protivníka, což bylo dle svědectví kronikáře velmi namáhavé. V následujícím roce český král s velkým vojskem vypálil a vydrancoval Bavorsy až k Řeznu. V příštích letech po svém návratu domů vládl v míru, věnoval se zakládání měst a výstavbě hradů v Království českém. Aby upevnil křehkou alianci s uherským králem, dal roku 1268 Bělovi za ženu svou neteř a „*po skončení slavné svatby se král Přemysl, jinak Otakar, vrátil vesele do Čech*“.

Roku 1271 navštívilo českého panovníka poselstvo, jež se skládalo z arcibiskupa kolínského a vybraných pánů z říše, kteří „*naléhali, aby přijal císařskou hodnost a vládu, kdyby byl svorně zvolen za krále římského*“. Přemysl jako správný vladař poselstvo vlídně přijal a vyslechl, avšak rozhodnutí chtěl učinit až po poradě se svými

urozenými pány. Pražský purkrabí pan z Říččan a jiní pánové jej přesvědčili, aby se „*přiklonil k jejich hloupému a bláznivému mínění a odmítl přijmout břímě císařské hodnosti. Tím ztratil nejen tento vysoký úřad, ale později i život.*“ Přibík Pulkava z Radenína dle této ukázky zastával názor, že Přemysl měl nevšední nabídku přijmout, a jeho rozhodnutí, s nímž autor nesouhlasil, jej později stálo život. V následujícím roce byl za římského krále zvolen „*Rudolf, hrabě z Habsburka*“. Výsledek volby dle kronikáře vyvolal v českém panovníkovi nejistotu a obavy o své království, a tak se v příštích letech „*staral o vlastní záležitosti a jednání*“.

Kvůli rozvodu Přemysla a Markéty, jediné dědičky zemí, žádal císař v pátém roce od svého zvolení do úřadu navrácení Rakous, Štýrska a Korutan. „*Protože nemohl u českého krále uspět napomínáním a prosbami, vytáhl proti němu s veškerým svým vojskem.*“ S úmyslem zabránit Rudolfovi ve vpádu do svého království vyslal Přemysl naproti svou družinu. Když se císař posléze obrátil do Rakous, kde tamní města i hrady kapitulovaly bez odporu, jeho vojsko se utábořilo u Lince, zatímco Přemysl přitáhl s mohutnou armádou k Drozdovicům. Každá ze stran vyčkávala na jednom břehu Dunaje, a protože se kvůli uprostřed protékající řece nemohli utkat, po uplynutí sedmi týdnů se oba vládci sešli, „*aby jednali o plné svornosti*“. Když se dle kronikářova názoru „*přátelsky dohodli*“ na sňatku Václava, syna českého krále, s dcerou římského krále, ujednání obě strany potvrdily „*hodnověrnými zárukami a listinami*“. Na základě žádosti Rudolfa a přímluv některých svých pánů odevzdal Přemysl římskému císaři pět praporců, tj. symboly pěti knížectví – Českého království, Markrabství moravského, Štýrska, Rakous a Korutan – v naději, že mu budou vráceny. Rudolf však Přemyslovi předal nazpět pouze dva praporce s příslibem, „*že kdyby z dopuštění Páně časem dosáhl většího rozmnožení majetku a prospěchu, vrátil by mu i ostatní knížectví*“. Na konci srpna roku 1278 se tak oba dle líčení Přibíka Pulkavy z Radenína šťastně a v pokoji rozešli zpět do svých domovů.

Uzavřený mír netrval dlouho, neboť hned následujícího roku král Přemysl na rady pánů poslal svou dceru, již zasnoubil synovi římského krále, do kláštera svatého Františka. Neboť „*pojal z návodu některých svých lidí naprosté nepřátelství proti Rudolfovi a skrze posly a listy vyvolal nikoli mír, ale roztržku a nenávisť římského krále*“. Se svým velmi silným vojskem protáhl Moravou do kraje lavského, odkud pokračoval k Drozdovicům, kde dobyl tamní hrad. Římský král očekával, že se Přemysl se ztracených zemí nevzdá, a proto povolal „*veliké vojsko z různých zemí a také*

národů“. Český vladař, který netušil, že se blíží jeho protivník, se i se svým vojskem utábořil nedaleko řeky Moravy. Milota z Dědic, správce a velitel Markrabství moravského, jenž údajně tajně nenáviděl svého panovníka, zjistil, „že král Otakar a jeho lidé jsou neopatrní a předpokládají, že jsou bezpeční“, a základě jeho informace Rudolf obklíčil Přemyslovo vojenské ležení. Když se Přemysl dozvěděl o přítomnosti protivníkových vojsk, rozestavěl své šiky, aniž by vyčkal příchodu hlavního voje. Dle názoru Přibíka „svěřil se tedy náhodnému výsledku války“. Král nevěda o zrádci ve svých řadách, přikázal Milotovi a jeho mužům bojovat na jedné straně, ten se však „se všemi svými bojovníky vyhnul bitvě, a zapomenuv zrádně na všechna dobrodiní a na věrnost, za něž měl být svému pánu zavázán, svého krále v takovéto rozhodné chvíli opustil“. V kruté a obrovské bitvě, jak ji popisuje kronikář, část vojáků zbaběle prchla, jiní zahynuli a někteří byli zajati. Výsledek boje Přibík Pulkava z Radenína označuje za náhodu, přičemž pouze stručně poznamenal, že zde vyhasl i život českého krále, jenž byl slavným vítězem mnoha bitev. Poté byl „s převelikým nářkem svých věrných byl pochován v Pražském kostele.“

3.5 Jan Marignola, *Kronika česká*⁴⁸

Popis vzpoury proti králi Václavu I. je v podání kronikáře Jana Marignoly poměrně obsáhlý. „*Léta Páně 1259 předáci království, nepřátelé mírového času, podněcující vzpuru proti králi, svedli Přemysla, syna toho krále Václava, a v klauzuře kostela sv. Víta ho povznesli na krále.*“ Z úryvku textu Jana Marignoly vyplývá, že do vzpoury proti otci mladého Přemysla vmanévrovala šlechta, jež mu přísahala věrnost. Když se Václav o těchto událostech dozvěděl, „*zarmoutil se*“ a následně odcestoval za papežem a císařem, od nichž obdržel záruky, že všichni, a zejména duchovní, budou pod pohrůžkou ztráty úřadu dbát rozkazů svého krále. Když se v únoru vrátil do Čech s mohutnou armádou, tvořenou z Uhrů a Rakušanů, dobyl Vyšehrad a usídlil se „*v klášteře na hoře Sion a Strahově a vyplenil mnoho měst a vsí*“. Syn, který si uvědomoval svou nevýhodnou pozici, nabízel otci mír, a ten jej dle vyprávění Marignoly „*rád přijal*“.

Václav se však plně nespokojil s mírovou smlouvou, a proto připravil lest. „*Sám otec se vydal na Moravu, předstíraje, že hodlá táhnout do Uher. Zatímco syn zůstával*

⁴⁸ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 492–499.

bezstarostně v Praze, Václav shromáždil početné vojsko [...] a znenadání obsadil město, neboť mu je někteří měšťané vydali.“ Zatímco se Přemysl ukrýval na Hradě, jeho otec vítězně vstoupil do města, a když mladý dědic trůnu vyhodnotil svůj úkryt za nedostačující, uchýlil se „na bezpečnější místo“. Stráž, jíž svěřil ochranu biskupského dvora, z obav před Václavovými vojáky objekt zapálila a s „hojnou kořistí“ se dala na ústup. Po obsazení věže i biskupského dvora Václavovými oddíly došlo i na obležení samotného Hradu, přičemž král vydal zákaz vycházení z a vcházení do Hradu. V den svátku „*Nanebevzetí slavné Panny, dal král po všech trzích vyhlásit, aby nikdo nebyl stíhán, ale aby všichni oslavili ten den v míru a s radostí*“.

Václav poté uspořádal královskou hostinu, na níž pozval i svého syna s jeho stoupenci a „*předáky království a urozené, aby mu posloužili královskou poctou*“. V tento slavný den se nechal korunovat z rukou pražského a olomouckého biskupa a posléze se odebral i s celým procesím na slavnostní mši. „*Syn dohnán nutností se dostavil před otce, ve všem se podrobil a vzdal se Hradu pražského i ostatních. Otec, vida pak jeho pokoru, se slzami ho přijal na milost k políbení míru se všemi jeho lidmi, a tak se přistoupilo k hodům.*“ Po ukončení slavností se Václav po poradě se svými rádci rozhodl udělit Přemyslovi titul markraběte moravského, „*a tak se syn s laskavým svolením krále odebral na Moravu*“. Přestože mladý králevic stál v čele vzpoury proti svému otci, je na jejím konci Janem Marignolou líčen jako pokorný mladík, jenž byl do nové role vmanévrován svým okolím.

Roku 1257 v souvislosti s drancováním Bavor Václavovými vojáky kronikář stručně zmiňuje, že „*nato jeho syn po otci tak postihl Bavorsy, že byli nuceni žádat o slitování*“. Z této krátké citace vyplývá, jak obstojným válečníkem Přemysl v očích Jana Marignoly byl. Když se jedenadvacátého listopadu téhož roku podvolilo území Rakous českému králi, „*Přemysl [...] pak byl poslán, aby se ujal vlastnictví, i vstoupil do Vídně a jiných měst a hradů a obsadil je.*“ A údajně již jedenáctého února téhož roku pojal v Hainburku za ženu „*Markétu, dceru již zesnulého rakouského vévody Leopolda*“. Když dvaadvacátého září téhož roku odešel na věčnost český král, jenž vládl pětadvacátým rokem, jeho syn navrátil se z Rakous, „*byl velmi slavnostně dosazen na otcovský trůn*“. Kronikář stručně zmiňuje výčet dalších událostí, jež se téhož roku udály, a to opětovné uzavření míru mezi českým knížetem a uherským králem, Přemyslovo tažení proti pohanům s markrabětem braniborským, přičemž byli oba uctěni tamní šlechtou. Nakonec také uvádí, že Přemysl z Rakous přivezl archu

určenou pro uchovávání darů a nazývanou Neomova, aniž by ozřejmil, co v dané zemi činil.

Události roku 1255 kronikář líčí tak, že „*český kníže a jeho spojenci vtrhli do Pruska a neuvěřitelným vražděním je zpusťovali. Mocní oné země, zasažení zřejmě posvátnou hrůzou, přišli před českého knížete a pokorně mu podrobili sebe i své lidi; on je vlídně přijal a dovedl k milosti křtu.*“⁴⁹ Na blíže neurčené hoře nechali Češi za účelem upevnění křesťanské víry vybudovat hrad nazvaný Královská hora, který předali do rukou německých křižovníků. Při návratu do své vlasti byl kníže „*přijal s poctami*“ a také jeho ženu Markétu, přicházející z Rakous, v Čechách radostně vítaly průvodci lidí. Přestože kronikář vypráví o Přemyslově neuvěřitelném vraždění, v tomtéž příběhu zároveň hovoří o jeho milosrdnosti.

Jan Marignola pouze velmi stručně zachycuje jednání mezi kolínským arcibiskupem a českým knížetem v otázce volby římského panovníka. „*Téhož roku přijel do Prahy ke králi kolínský arcibiskup, maje v úmyslu jednat o císařství, a sídlil na hoře Sion.*“ Z této strohé zmínky, k níž autor připojil ještě místa navštívená arcibiskupem, se čtenář nedozví žádné bližší informace, natož kronikářův názor. K roku 1257 Jan Marignola stručně poznamenal, že kníže vysídlil Čechy z podhradí, aby sem mohl nastěhovat cizince, a drancoval a pálil území sousedních Bavor, „*ale nakonec s prevelikou svou ostudou a škodou svých, ztrativ koně i věci i většinu lidí a rytířů, se pěšky vrátil do Čech ve svrchované bídě*“. Je zjevné, že také v tomto případě kronikář Přemysla Otakara II. poměrně ostře haní.

K některým událostem z období vlády krále Václava I. se Jan Marignola vrací a opětovně je převypráví v kapitole *O dějích v době Přemysla, syna českého krále Václava atd.* Tento příběh je navíc obohacen o jednu důležitou informaci, a to že král dal po spiknutí „*syna zajmout a jeho společníky uvrhnout do nejtěžších žalářů*“. Mimo to se čtenář dozvídá, že když roku 1246 padl v bitvě rakouský vévoda Fridrich, byla jeho neteř provdána za Vladislava, syna českého krále, „*který skrze ni měl v držení rakouské vévodství*“. A když zesnul polský kníže Měšek, byl Vladislav zvolen za tamního knížete, avšak nedlouho poté, roku 1247, zemřel.

⁴⁹ Ve druhé verzi, v níže opětovně převyprávěl některé události, kníže zůstává vylíčen jako ukrutný, zatímco druhá část, v níž je označen za vlídného a pokorného, chybí.

Kapitola *Jak Přemysl, syn Václavův, táhl s vojskem proti uherským králům, kteří porušili mír* popisuje válku s Uhry. Když byl uzavřen mír mezi uherským králem Bélou a jeho synem Štěpánem na straně jedné a českým vládcem na straně druhé, došlo záhy k jeho narušení z první jmenované strany. Území Moravy, Rakous a části Štýrska, tedy zemí, jež připadly Přemyslovi⁵⁰, se „*jal znepokojovat*“ Béla se svým synem, nadto Štěpán vytáhl proti knížeti Oldřichovi a jeho bratrovi, tedy bratrancům českého knížete, jichž se uzavřený mír týkal rovněž. Kronikář hovoří o vojsku Kumánů a „*nelidských lidí*“, v jehož čele Štěpán „*pálil kostely, znesvěcoval oltáře, znásilňovali jeptišky, vdovy a panny, nešetříce žádného věku ani pohlaví*“. Chování vojska na nepřátelském území Marignola hodnotí jako hanebné. Poté, co Béla IV. zabral téměř celé Rakousy včetně všech měst, zahájil Přemysl protiofenzivu a „*posílen boží pomocí*“ zahnal protivníkovu vojsko – jeho počínání kronikář hodnotí jako statečné. Několik málo hradů zůstalo v držení Uhrů, avšak kvůli nouzi, zejména chybějícímu krmivu pro koně, museli páni „*sjednat příměří až do svátku svatého Jana Křtitele*“.

Následující kapitoly popisují plány uherského krále Štěpána, jenž chtěl „*zrádně*“ přepadnout Bruna, olomouckého biskupa, a knížata Jindřicha Slezského a Vladislava Opolského. Jeho úmysl se nevydařil, poněvadž v noci, kdy se se svou armádou přemísťoval, panovalo špatné počasí, a tak ráno dorazil k městu Lava, místě setkání českého vojska s Přemyslem. Zde již vyčkávala hrabata z Hardeka, Ota a Konrád, „*proslulí rodem, vznešení důstojností, skvělí v činech*“, kteří se utábořili na louce, protože měli „*bojovného ducha*“ a byli „*odvážní více než je zdrávo*“. Když se vyčerpaní vojáci, kteří právě přicházeli, dozvěděli, že Kumáni jsou nedaleko, začali se šikovat k boji. Protivníci, jichž bylo poskrovnu, se dali na útěk, a tak se čeští bojovníci vrátili do tábora. Hrabata z Hardeka, nyní pojmenována jako Ota a Kadolt, jež dle kronikáře vynikala statečností, držela i nadále hlídku. Kumáni je připravenou lstí vylákali pryč, načež Češi popadnuvše zbroj, jim odvážně spěchali pomoci. I přes snahu přišli později a hrabata spatřili, „*jak leží na cestě mrtví a nazí*“. Zatímco „*Češi, rozechvění hrůzou, strnuli a zmrtvěli jako kámen [...] český kníže jako lev a olomoucký biskup jako lvice a markrabě braniborský se svými s neohroženou myslí neustali pronásledovat prchající nepřátele*“. Když se vojsko Kumánů začalo připravovat k boji, „*nastala náhle tak velká temnota, krupobití, blesky a hromy, že se nepřátelé obrátili na útěk, ač je nikdo nepronásledoval*“. Mnoho z nich utonulo v rozvodněných řekách, a

⁵⁰ Český kníže je zde označen za synovce uherského krále.

ačkoli se situace vyvinula ve prospěch českého vojska, to bylo dle kronikářova vyprávění zkroušeno a tonulo v žalu. Tato příhoda opětovně ukazuje Přemysla coby velmi statečného bojovníka, jehož kronikář dokonce přirovnává ke lvu.

„Řečený český vládce a kníže by rád šel s otřeseným křesťanským vojskem zpět domů, kdyby se nebál vystavit se znamení zbabělosti,“ a tak se po poradě se svými pány rozhodl *„předně obrátit se k Pánu s pokáním a zbožnými sliby za druhé položit své duše za křesťanstvo proti nevěřícím“*. Posléze se Přemysl domluvil na společném postupu se salcburským arcibiskupem Filipem, jeho bratrem, tj. vévodou korutanským, a vévodou štýrským. Jejich vojska se pak vydala nepříteli naproti *„pod praporcem umučeného Václava“*, a když bezvěrci uzřeli *„tábor boží s ochranou andělů“*, prchli by, avšak spolehli se na to, že jsou chráněni řekou. Kronikář zastává názor, že vojsko křesťanů zvítězilo díky Boží ochraně – to dokládá listem, jímž český panovník zpravil o průběhu války papežský stolec.

Přemysl v něm píše: *„Kdyby nám nepomohl Bůh, snad by nás zaživa pohltili.“* A když je *„Bůh [...] zastránil a porazil a obrátil na útěk“*, utonulo v řece Moravě tolik nepřátel, že české vojsko mohlo po jejich tělech přejít na druhý břeh, aby vyrabovalo jejich ležení. Když uherská strana nabídla svému protivníkovi mír, Přemysl jej přijal, neboť, jak sám píše, *„chtěli [...] raději obnovit mírové smlouvy než zpusťšením velkého uherského království otevřít cestu Tatarům“*. Mírovou smlouvu pak český panovník přiložil k listu určenému papeži, přičemž žádal její stvrzení.

Kronikářovu víru v danost Přemyslova vítězství Bohem dokládá *Kapitola*, v níž se popisuje po řadě sedm zázraků, skvěle od Boha učiněných. *„Tedy takové a tak velké vítězství musí být přičteno jenom Bohu a prosbám svatých patronů, což dokazuje sedm svědectví.“* Jako první nadpřirozený skutek Jan Marignola popisuje bělostného orla se zlatou hlavou, jenž svými mohutnými křídly chránil vojsko křesťanů, přičemž následoval praporec svatého Václava. Dalším důkazem je dle kronikáře vidění chorého rytíře Jana, který, když zůstal doma, spatřil sám sebe na bitevním poli. Zde *„viděl nejprve českého knížete, nejsvětějšího Václava, oděného do rytířské zbroje, jak jde vepředu se svým svatým praporcem v pravé ruce, za ním šli v pontifikáliích svatý biskup Vojtěch, za ním v patách svatý opat Prokop se svou berlou a potom v mnišském rouše pět svatých bratří“*. Svatý Václav prý pronesl: *„Skrovné je naše vojsko, spěchejme hned před tvář boží,“* načež zastrášení nepřátelé začali prchat před jeho praporcem.

České vojsko popsalo, že přestože mu docházely síly, „*přece v tu hodinu boje s neznámou rozjařeností ducha dostali od Boha tak radostnou náladu, že se nejen směle vrhli na nepřítel, ale byli hotovi proniknout i železnými hradbami*“. Další skutek popsal pražský purkrabí Jaroš, jehož kronikář charakterizuje coby hodnověrného muže. Šik jím vedených bojovníků nesoucích ve svém středu praporec svatého Václava nezaznamenal raněné ani padlé v boji, „*ale kamkoli se obrátil praporec mučedníkův, dávali se nepřátelé na útěk*“. Navíc železné kopí, na němž vlál onen praporec, „*viděli mnozí zářit jako slunce*“. Je tedy zřejmé, že v očích Jana Marignoly byl Přemysl bohulibým panovníkem a Češi bohulibým národem, neboť bylo shora učiněno mnoho zázraků v jejich prospěch. Druhá strana zase uváděla, že jakmile čeští vojáci začali zpívat píseň *Hospodine, pomiluj ny*, nepřátelé zpanikařili a jejich koně se splášili proti vůli svých jezdců. Vyprávění o bitvě zakončuje kronikář následovně: „*At' se tedy raduje český lid a at' vzdává neskonalou chválu svým patronům, jejichž zásluhou byli nejen úžasnými zázraky osvobozeni od nynějších útrap, ale také získali slavný mír podle libosti, přinášejíce do Čech vítězná znamení, se ctí svou a k chvále a slávě nejvyššího Boha. Amen.*“ Když došlo roku 1261 ke znovuobnovení míru mezi oběma stranami, byl Uhrům za jeho předchozí porušení vyměřen peněžitý trest „*jedenáct tisíc hřiven stříbra*“.

Po návratu z bitevního pole se Přemysl podruhé oženil – jeho novou ženou se na uherském hrádku Poseň stala Kunhuta, dcera bulharského knížete. Když se novomanželé navrátili do Prahy, byli v den Narození Páně v pražském kostele korunováni na krále a královnu z rukou mohučského arcibiskupa a šesti jiných biskupů. Velkolepost události dokládá přítomnost „*markraběte braniborského se syny a dcerami a dalšího zástupu českých předáků, jakož i knížat polských, hrabat, knížat a nesčetných jiných urozených*“. Okázalá hostina pořádaná při této příležitosti byla dle Jana Marignoly doprovázena veselým jáсотem lidu.

Aby Přemysl „*v souladu s královskou ušlechtilostí*“ upevnil mírovou smlouvu s Uhry, slíbil svou neteř Bělovi, uherskému králi, za ženu. V kostele svatého Víta a Václava se měl modlitbám oddat klérus i veřejnost a poté, co dívku, doprovázenou rodiči, český král přijal u velkolepé hostiny na Pražském hradě, „*nařídil vykonat s královskou nádherou nákladné přípravy pro svatbu*“. Kronikářův popis nevšední slavnosti vrcholí větou: „*Kdo by se totiž neobdivoval velkoleposti tohoto krále, který již*

od kolébky byl zván zlatý král a který se stal bohatstvím a slávou proslulým mezi všemi králi a knížaty světa?“

Roku 1265 Přemysl svolal biskupa pražského, olomouckého a bamberského a urozené pány k příležitosti křtu své prvorozené dcery a nádherné hostiny. Na tomto místě kronikář krátce zmiňuje vladařovu zakladatelskou činnost, když říká, že *„vybudoval mnoho příbytků a hrádků po svém království“*. Jeho strohé vyprávění pokračuje letnou reflexí zahraniční politiky. Jakmile se rozhořel spor mezi českým králem a Bavorsy, vpadl Přemysl na tamní území, které pálil a raboval, a když české vojsko cestou do Bavor a zpět domů procházelo přes své území, učinilo zde dle svědectví kronikáře tolik škod, *„že téměř převýšily škody v Bavorsku“*.

Již samotný název kapitoly *Jak se král Otakar po předchozí poradě moudře zřekl zvolení za císaře atd.* prezentuje autorův názor na Přemyslovo zmíněné rozhodnutí. Touto dobou Prahu navštívil kolínský arcibiskup za účelem nabídnout českému králi *„jménem svým i všech kurfiřtů“* úřad římského císaře. Český panovník nechtěl rozhodnutí učinit bez porady se svými pány, na níž mu nabízený post dle kronikáře *„rozumně rozmlouval urozený muž Ondřej“*, královský komorník. Král tak prostřednictvím zmíněného arcibiskupa, jehož pohostil a štědře obdaroval šaty, klenoty, koňmi a jinými dary, nabízený post s poděkováním odmítl. Dvanáctého dne měsíce srpna roku 1272 kurfiřti zvolili císařem Rudolfa.

Poslední kapitoly pojednávají o sporu, jenž se rozhořel mezi českým králem na jedné straně a císařem na straně druhé. *„Podle prorockého výroku: „Hned po jeho slávě nastala jeho potupa“, se tak vedlo českému lidu v tomto jeho králi zvaném zlatý, aby smrtelníci viděli, jak nestálé je kolo Štěstěny.“* Rudolf po Přemyslovi požadoval navrácení říšských práv, tedy Rakous, Štýrska, Korutan, Pordenone, Fioluta a Furlánska. Český král, *„přidržující se povýšenosti ducha a špatné rady, s velkou pýchou“*, odmítl zmíněná území vydat, a zatímco se sám oddal *„zábavám a lovu“*, měla armáda hlídat hranice, především však způsobila mnoho škod na vlastním území. Zde je patrná kronikářova nevěle vůči vladařovu počínání. Vojska rozložila svá ležení u Dunaje a nakonec po sedmi týdnech, kdy vojáci trpěli nedostatkem potravin a koně nedostatkem píce, se jejich vůdci rozhodli pro mír. Na ostrově zvaném Kamberk se sešli oba panovníci, doprovázeni malou družinou, a ujednali zde sňatek svých potomků, tedy Přemyslovy dcery a Rudolfova syna. Po stvrzení míru a přísah se každý z vládců

odebral svou cestou. Předtím však český král „z návodu mnoha rádců“ předal Rudolfovi pět praporců ve víře, že mu budou navraceny, „ale zvolenec osvědčiv větší rozvahu, vrátil jenom dva, totiž český a moravský“. Ani tato nepříjemnost nezmařila rozlučku obou panovníků v míru, neboť Přemysl se upínal k naději, že mu římský císař zbývající praporce, jak sám slíbil, „příležitostně navrátí“.

Kapitola *Jak Otakar s pyšným srdcem shlížel opovržlivě na římského zvolence a porušil všechny smlouvy předtím sestavené* popisuje Přemyslův pád a porážku na vojenské pláni. Český král dle kronikáře „hnán nadutou pýchou“ a také proto, že mu Rudolf nevrátil řečené praporce, „a snad i popichován jinými, zrušil všechny závazky, které měl k římskému králi“. Prvotní příčinou obnovení sporu bylo odeslání dcery Anežky, jež byla zaslíbena synovi římského krále, do kláštera svatého Františka. „*Tento čin byl počátkem trápení chudých i bohatých, velkých i malých a byl zárodkem zkázy Českého království.*“ Za ještě více nepříznivou okolnost kronikář považuje list, jenž Přemysl odeslal římskému králi. Český král svolav vojsko, požádal o pomoc své spojence, „*polského knížete a přátele*“, se záměrem vpadnout na území, jimž donedávna vládl. Když se o jeho úmyslu dozvěděl Rudolf, odeslal své vojsko naproti nepříteli, a zatímco česká armáda dle J. Marignoly „*bezstarostně*“ setrvala na místě a vyčkávala příchodu spojenců, využil protivník situace a „*přepadl [...] znenadání bezbranné a nepřipravené*“ bojovníky. Zděšení Češi překotně prchali do bezpečí, a proto „*české vojsko utrpělo tak velkou porážku, že je lépe o ní mlčet než psát. A tak se i sláva krále Otakara změnila v jeho potupení a není známo, zda byl pohřben.*“ Válečná kořist, složená z koní, oděvů, zbraní, zlatých i stříbrných předmětů a cenností, „*přesahovala všechn lidský odhad*“. Vyprávění o králi železném a zlatém zakončil Marignola bez náznaku emocí poznámkou, že „*po slávě vzrostla jeho potupa*“.

3.6 Neplach, *Stručné sepsání kroniky římské a české*⁵¹

Neplachovo vyprávění o Přemyslu Otakaru II. začíná jedenatřicátého července roku 1251, kdy šlechtici v českých zemích povstali proti svému králi Václavu a za knížete zvolili jeho syna Přemysla, jemuž slíbili svou loajalitu. Rozezlený Václav „*zajal biskupa Mikuláše, probošta Tobiáše, arcijáhna Radoslava a kostelníka Heřmana*“, které záhy propustil, a když se spor s jeho synem urovnal, svěřil vládu nad

⁵¹ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 544–546.

Markrabstvím moravským vzpurnému následníku trůnu. Když dvaadvacátého září roku 1254 panovník zesnul, byl jeho syn Přemysl sedmnáctého října téhož roku „*uctivě přijat od prelátů, kostelů a duchovních*“. O dvě léta později mladý kníže se šlechtici „*z Čech, Moravy a Rakouska opásán znamením kříže, vytáhl do pole hodlaje bojovat proti Prusům*“. Ve Vratislavi, kde byl přijat tamními preláty, se k němu přidružil markrabě braniborský a společně táhli do Pruska. Zemi ničili a tamní obyvatele zabíjeli, až „*nakonec velmoži té země, jati strachem, ba hrůzou, žádali, aby byli pokřtěni*“, k čemuž „*vladaři [...] laskavě svolili*“. Poté, co christianizace tamního území dle kronikáře český kníže dosáhl násilím, zemi přenechal křižovníkům z řad Němců a s dobrým pocitem úspěšnosti mise se navrátil do své vlasti.

Roku 1259 je uvedena skoupá zmínka o tom, že český panovník vyhnal z podhradí český lid, aby se zde mohli usídlit cizinci. Jedná se o první náznak, jehož prostřednictvím autor knihy sděluje, jak zle se českému lidu vedlo pod nadvládou slavného Přemyslovce. O dva roky později kronikář zaznamenal sňatek Přemysla s Kunhutou, dcerou bulharského knížete Rostislava, jenž se uskutečnil na uherském hradě Poseň. Po příchodu do hlavního města knížectví byl Přemysl se svou ženou „*posvěcen na krále od ctihodného otce Venera, arcibiskupa mohučského, v Kosteletě pražském v přítomnosti šesti biskupů [...] markraběte braniborského s jeho manželkou, syny a dcerami, také v přítomnosti polských knížat a nesčetného množství jiných*“. V následujícím létě Neplach hovoří o velké bídě a nedostatku potravin, přesto král roku 1265 při příležitosti křtu své prvorozené dcery uspořádal slavnost, na níž byli pozváni šlechticové z Čech, Moravy a Rakouska. Po účasti na mši v pražském kostele s preláty a šlechtici po dva dny hodoval „*v královské síni na Pražském hradě*“.

Události z dalšího desetiletí jsou opět zaznamenány prostřednictvím velice skromných zmínek. Roku 1266 při volbě římského krále vybral Přemysl tři pány, kteří se této události měli účastnit, a to „*Hrona z Náchoda, Havla z Jablonného a Smila Světleckého*“. O rok později české vojsko vyplenilo Bavorsko až k Dunaji, přičemž zajali „*mnoho urozených*“ a Cheb byl poté spolu s některými hrady odevzdán králi. Roku 1272 je zmíněn Přemyslův vpád do Uher a dobytí Posně, včetně mnoha „*jiných měst a hradů*“. Následujícího léta dal král svou dceru za ženu nejmenovanému šlechtici z Vitorazi.

Zápisky pocházející z roku 1277 jsou obširnější a svědčí o mnohem širší obeznámenosti kronikáře s událostmi, jež začínají takto: „*Král Přemysl přilnul ke králi Rudolfovi, začal přehlížet české pány, zvat do své země cizince a dávat jim statky. Tak způsobil domácí šlechtě mnoho křivd.*“ Kronikář uvádí výčet šlechtických rodů a majetků, jež jim byly odňaty – zejména se jednalo o rody Vítkoviců, pánů z Krasíkova, Žerotínských a mnoho dalších. Čeští pánové trpěli úkor Němců, kteří od krále obdrželi Čechům odňatá rozsáhlá území. Jedním z velmi poškozených rodů byl rod Záviše, jenž byl postižen Přemyslovou klatbou.

Zhoršování situace dokládá Neplach tvrzením, kdy král údajně „*také slíbil, že po návratu zrudne hora Petřín krví urozených. Mnoha násilností se dopustil vůči vdovám, sirotkům a pannám a co vzal svým, to štědře poskytoval cizincům. Rakušanům vyhrožoval, dobude-li je, že neušetří ani nemluvnat v kolébkách.*“ Císař Přemyslovi sliboval vstřícnost a žádal po něm mír, ovšem ten dle kronikáře „*se vši chtivostí se hrnul do války*“, přestože neměl zejména kvůli způsobeným křivdám podporu svých pánů. V ozbrojeném střetu, k němuž došlo mezi Přemyslem, králem českým, na straně jedné a Rudolfem, králem římským, a Bélou, králem uherským, na straně druhé, byl „*zradou svých pánů [...] český král zabit*“. Tento osud předvídal opat Jáchym a Anežka, králova teta, která Přemyslovi osobně sdělila, že se z boje již nevrátí, neboť nemá podporu šlechty. Panovník však jejího varování nedbal.

Na závěr kronikář připojuje pár stručných informací o vládě tohoto panovníka: „*Po své korunovaci vládl sedmnáct let a založil klášter Svaté Koruny. Jeho manželka se jmenovala Kunhuta, pocházela z Uher a byla to pátá královna.*“ Ostatky, jež byly původně uloženy ve Znojmě, nechal na Pražský hrad přenést jeho syn Václav.

3.7 Aeneas Silvius Piccolomini, *Historie česká*⁵²

Aeneas Silvius Piccolomini pojednává o vládě Přemysla Otakara II. pouze v jedné nepříliš dlouhé kapitole nesoucí název *O Václavovi, čtvrtém, a Otakarovi, pátém českém králi*. Dle jeho vyprávění měl Přemysl Otakar I. dva syny, Václava, jenž spravoval Království české, a Přemysla, jemuž připadlo Markrabství moravské. Když jednooký Václav zemřel bez dětí, přenechal dle vyprávění kronikáře království svému

⁵² PIUS. *Historia bohemica: Historie česká*. Praha: KLP - Koniasch Latin Press, 1998. s. 67, 69, 71, 73.

bratrovi. Piccolomini prozrazuje svůj názor na pozdějšího krále železného a zlatého hned v počátku svého vyprávění, neboť píše, že *„byl pátým českým králem, byl bojechtivý, vykonal velké činy a v nesnadných záležitostech mu nechyběla ani odvaha, ani rozvaha“*. Od bratra obdržel země rozkládající se od Baltského moře po Dunaj, k nimž připojil k nim další území sahající až ke Středozemnímu moři.

Když zemřel bezdětný rakouský vévoda Fridrich, připadlo dědictví jeho sestře Markétě, která se v mládí provdala za Jindřicha, syna císaře Fridricha II. Bezdětný svazek předčasně ukončila manželova smrt, a tak se vdova navrátila zpět do Rakous. V době jejího druhého sňatku s Přemyslem byla dle Piccolominiho slov stařenou, což českému vládci zpočátku nečinilo problémy, neboť motivací jeho jednání byl především zájem o věno, a tak *„uzavřel neplodné manželství a dosáhnuv vznešeného vévodství podle lidského zvyku čím více měl, o to více si přál“*. Zde je patrná Piccolominiho kritika vládcovy hamižnosti, pro níž byl dokonce ochoten pojmout za ženu stařenu.

Tím však Přemyslova zahraniční expanze pouze započala – další území obdržel na základě dohody s Oldřichem, jenž neměl mužského potomka. Ten českému vládci za finanční částku přenechal Korutany, Kraňsko, Marku slavonskou a Pordenone, a nadto se mu z vlastní vůle podvolili obyvatelé měst Verony, Feltre, Trevisa a Friuli. Další územní zisk si Přemysl musel vydobýt na válečném poli – dle vyprávění Piccolominiho vyhlásil válku Uhrům, a když ji vyhrál, *„odvezl jako vítěz nesmírnou kořist a odňal jim Štýrsko“*. Další boje proběhly v Prusku, kde porazil Tatary a založil město Königsberg, tedy Královu Horu.

Kronikář popisuje v pořadí pátého českého krále i nadále jako velmi nenasytného a zpupného: *„O kolik se však zvětšila jeho moc, o tolik vzrostla i jeho zpupnost.“* Ve strohé zmínce uvádí, že Přemysl si za života své první ženy *„přivedl druhou, Kunhutu“*, avšak ještě větší dopad měla jeho sebestřednost na politickou činnost, neboť *„povolán kurfiřty, aby se ujal vlády v říši, pohrdl tím a vychloubal se veřejně mezi svými, že být českým králem znamená více než římským císařem“*.

Rudolf, hrabě z Habsburku a dřívější hofmistr českého krále, byl dle vyprávění Piccolominiho zvolen do čela křesťanské obce. Když skrze posly po Přemyslovi požadoval navrácení rozsáhlých území *„jakoby právem říše“*, argumentoval faktem, že *„Rakousy nebyvaly ženským lénem, ani Oldřich nemohl bez přivolení císaře prodat Korutany“*. Popuzený Přemysl odmítl vyhovět požadavkům Rudolfa, kronikářem nyní

titulovaného jako císaře. Ve vyhrocené situaci údajně zakročili přátelé obou mocnářů, kteří je udobřili. Rakousy dle domluvy připadly Rudolfovi a oba vládci měli být spojeni prostřednictvím politického sňatku svých dětí (u této příležitosti se země, jež byly příčinou sporu, měly stát věnnými). Císař navíc požadoval, aby mu český král složil přísahu, neboť tak bylo zvykem jejich předků, avšak „*to se pyšnému králi zdálo příliš tvrdé, jako by se měl stát z pána otrokem*“. Situace vyústila ve vyhlášení nové války.

Jakmile se armáda českého panovníka octla v blízkosti protivníkových vojsk, „*Otakar, obávaje se Rudolfovy moci a uvažuje o nespravedlivé příčině války, pošle vyslance, aby oznámili, že složí přísahu, jen když Rudolf přistoupí na to, aby se to stalo kvůli Otakarově cti uvnitř císařského stanu*“. S tím římský král souhlasil raději, „*než aby pokoušel válečné štěstí*“. Centrálním bodem stanu byl dle Piccolominiho popisu zlatý trůn stojící na vyvýšeném pódiu. Na tomto trůně seděl císař se všemi náležitostmi, tedy císařskou korunou i klenoty, a spolu s kurfiřty a pány vyčkával příchodu českého panovníka. V okamžiku, kdy Přemysl „*vystoupí na pódium a poklekne před císařem, potom se podle starobylého zvyku zaváže přísahou na svatá evangelia*“, dojde dle Piccolominiho k záměrnému roztržení stanu a následnému pádu jeho stěn. Obě vojska tak spatřila českého krále, „*jak prosebně klečí na vyvýšeném místě u císařových nohou*“. Situaci kronikář dokreslil slovy: „*Jak radostně hleděli Němci na slavného císaře, tak zarmouceně a smutně pozorovali Češi nerozumné a zbabělé počínání svého krále, který dal přednost službě císaři před svedením bitvy*“. Přemysl přesto nezakročil a dle slov Piccolominiho se domů vrátil „*pln hněvu*“.

Situace se však ještě více zhoršila neboť, „*i když byl sám od sebe dosti rozzloben, přece jej více a více podněcovala manželka*“. Ta mu po jeho návratu velmi urputně vyčítala skutek, jímž přivedl svůj lid do područí římského krále, a dle kronikáře dokonce hovořila o tom, že jsou nyní všichni „*podrobeni jako otroci, jako dobytek*“. Královna pokračovala ve svých výčitkách nařčením, že když kdysi slyšela o Přemyslově statečnosti, byla hrdá, že jí její moudrý otec dal za muže tak statečného panovníka, avšak až teď procitla. „*Nyní vidím, že všechno je faleš, vždyť která z žen je nešťastnější než já, který ze všech mužů zbabělejší než ty?*“ Královna však Přemyslovi nevyčetla pouze to, že se poddal Rudolfovi, ale také předchozí události. „*Ačkoliv to nebylo nezbytně nutné, vzdal ses Rakous, nejvznešenější ze zemí [...] Z hanebného strachu jsi opustil Štýrsko, Korutany a města, jejichž pánem jsi byl v Itálii, a navázal jsi příbuzenský svazek s habsburským hrabětem, člověkem velmi nízkého rodu. Posléze ses*

přísahou podrobil tomu, kdo byl kdysi tvým služebníkem, stal ses otrokem otroka a pošpinil jsi zároveň slávu svou i svých předků [...] Chválila bych tě, kdyby ses mu nepodrobil. Nuže, chybí-li ti mužná odvaha a nemůžeš-li snést pohled na tasené meče, dovol, abych vládla já [...] Kéž bys ty měl mou odvahu nebo já poslušnost, kterou, jak pozoruji, máš ty.“

Král přiznal, že žena, již miluje, hovoří pravdu, a protože se cítil hanebně, rozhodl se roku 1278 shromáždit vojsko a obnovit ozbrojený konflikt s římským králem. Když se obě strany sešly v Rakousku na rozlehlé rovině poblíž Dunaje, strhla se nelítostná bitva, jejíž výsledek byl dlouho nejistý. Kronikář popisuje, že Češi byli údajně početnější, zatímco Švábové měli lepší a ukázněnější bojovníky, a ačkoliv v boji zahynulo mnoho mužů na obou stranách, o více vojáků přišla česká strana. *„Nakonec byl Otakar svými opuštěn a při statečném boji v nejhustším šiku nepřátel zabit.“* Aeneas Silvius Piccolomini předestírá teorii, že jej údajně zavraždili dva šlechtici ze Štýrska, kteří chtěli pomstít smrt svého bratra. Po bitvě bylo Přemyslovo tělo *„s Rudolfovým svolením přeneseno do Čech a pohřbeno s královskými poctami“*. Nejen, že kronikář Přemysla Otakara II. viděl jako slabého panovníka, který měl statečnější ženu, než byl on sám, ale ani o jeho smrti nepíše s lítostí. Přes tuto kritiku byl přesvědčen, že chabý vladař ve své poslední bitvě bojoval statečně.

3.8 Václav Hájek z Libočan, *Kronika česká*⁵³

Václav Hájek z Libočan, stejně jako většina ostatních kronikářů, připomíná vzpouru proti králi Václavu I., v jejímž čele stál mladý Přemysl. Jeho otce popisuje jako panovníka velmi nemilostivého, válkami sužujícího své země, zatvrdilého a ukrutného. To bylo dle kronikáře důvodem, proč si šlechta za svého nového pána zvolila mladého královice Přemysla, knížete rakouského a polského. Kroky vzbouřenců obhajuje tím, že byly s ohledem na špatnou vládu Václava oprávněné. Některé rody i přesto zůstaly věrné právoplatnému králi, jenž této situace využil ve svůj prospěch a nařídil Oldřichovi, moravskému správci, vpadnout s vojskem do Rakous *„a Přemysla, syna jeho, aby trápil, a muž-li, aby jej i zahubil“*. Královský syn však nepřátelské vojsko, jehož vůdce *„sám svou rukou jal“*, překvapil. Po boji si Rakušané rozdělili kořist Moravanů a vybraným jedincům uřezali nosy a uši.

⁵³ HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. s. 562–605.

Když roku 1249 mladý kralevic vytáhl s vojskem do Čech, dobyl během šestadvaceti dní Vyšehrad a poté se utábořil mezi Strahovem a Břevnovem, odkud raboval a pátil majetek králových stoupenců. Jakmile ovládl Žatecký kraj, zakročili šlechtici, neboť si uvědomovali, jak spor zemi škodí. Ve zprostředkované smlouvě si Václav I. se synem rozdělili území, avšak když začali Přemyslovi přívrženci požadovat, aby král na smlouvu přísahal, domluvily se obě strany na zničení dokumentu.

Právoplatný vládce se posléze uchýlil do Litoměřic, odkud měl v plánu odebrat se do Uher, v nichž chtěl zůstat po zbytek svého života. Mezitím se jeho syn údajně pod vlivem rady Stibora Strachovského rozhodl přivlastnit si „*zámky v smlouvě dotčené*“, a když mu královi stoupenci zamezili ve vstupu do Mostského hradu a v obraně nepolevili ani navzdory Přemyslovým výhrůžkám, mladý kralevic spolu s více jak třemi tisíci muži obklíčil zmíněný hrad. V noci jej i s jeho vojskem nečekaně přepadli Václavovi přívrženci a „*Přemysl neopatřiv se stráží, uslyšev hřmot a vida, ano jeho lid velmi ukrutně mordují, ztrativ vítězství naději, pryč běžel a rady jeho některé s ním též utíkali*“. Vítězné vojsko si rozdělilo válečnou kořist, kterou zde zanechal protivník.

Když král o této příhodě uslyšel, vytáhl do Prahy, a protože tamní obyvatelé již věděli o předcházejících událostech, otevřeli své brány. Jakmile o tom uslyšel Přemysl, jenž tou dobou pobýval na Hradě, začal i se svými stoupenci prchat, přičemž došlo k zapálení biskupského domu. Pražský biskup Mikuláš z Rožmberka „*vděčen jsa jeho příjezdu*“ společně s ostatními duchovními vítal přijíždějícího krále.

Následujícího roku dospěl mladý kralevic k názoru, že jeho počínání, konkrétně „*že neuctil otce svého, ale že se jemu zprotivil*“, nebylo správné. Za nemoudré označil také rady, jež jej k tomu naváděly. Poté se rozhodl navštívit svého otce v Praze, „*jemu se na milost dávaje, Vyšehrad a jiné zámky slibuje hned navrátiti a jích bez odporu postoupiti a všecko učiniti, cožkoli otec rozkáže*“. Tuto nabídku Václav zavrhl, a namísto usmíření prikázal syna uvěznit na hradě Tejřov, dnes Týřov, odkud jej po osmnácti dnech nechal přemístit na Přimdu, kde byl Přemysl nedobrovolně ostříhán. Syn se i nadále kál, a jakmile Václav uslyšel, „*kerak se jemu [...] velmi koří a praví i slibuje, pomůž-li jemu Pán Bůh z toho vězení, že chce otci svému navěky poddanost zachovati*“, smíloval se. Když si oba pohovořili, hořce litovali a prolévali slzy nad tím, co se mezi nimi událo. Přemysl se zapřísahal, že bude svému otci poslušný po zbytek svého života, a dle krále vinu nesli především ti, kteří mladého syna ke vzpouře navedli.

Václav mu svěřil vládu nad Markrabstvím moravským, „*a tak potom byli jsou spolu otec a syn v dobré svornosti až do smrti*“. Král dal posléze příkaz k propuštění Přemyslových žoldnéřů. Tato příhoda ukazuje, že Václav Hájek z Libočan považoval Přemysla za schopného a nebojácného, navíc v závěru příběhu jej vykresluje též jako moudrého a pokorného mladého muže.

Když se Václav roku 1251 doslechl, že někteří lidé, které kronikář charakterizuje jako neupřímné, opět kují pikle, nechal je zajmout. Dotyční se při mučení doznali, že jejich záměrem bylo prostřednictvím mladého krále vyhnat nejprve krále a posléze měli v plánu zavraždit Přemysla, aby se mohli ujmout vlády sami.

Další zmínka o mladém Přemyslovi je datována až do roku 1253, kdy Čechy sužoval náhlý vpád Bavorů. Po vydrancování okolí Domažlic se navrátili domů dřív, než stihl český vládce zasáhnout. Do čela vojska, jež shromáždil, povolal svého syna z Moravy. Přemysl, „*když tam vtrhl, hned bez odporu velikou činil škodu a tu Bavorskou zemi všecku až do Dunaje hubil*“. A protože byla tato situace pro Bavorské neúnosná, uzavřeli s českým králem mír. Češi se poté navrátili domů s bohatou kořistí. Téhož roku dorazilo k mladému markraběti poselstvo s prosbou, „*aby se jako kníže polský volený do svého knížectví Krakovského obrátil*“. Tuto žádost Přemysl odmítl a vzkázal jim, aby si zvolili jiného pána.

Posléze se s armádou vydal do Štýrska, které údajně nemělo vládce, a tak se mu tamní obyvatelé poddali „*beze všeho krve prolítí i odporu*“. Václav Hájek z Libočan velebí Přemyslovi vládu na řečeném území – lidem, jež trpěli křivdou, pomohl a „*v krátkém času vyplenil [...] loupežníky a zhoubce zemské všecky zkontroloval a rozehnal*“. Posléze přitáhl do Rakous, aby se optal tamních pánů, zda jej chtějí mít za vládce, přičemž argumentoval tím, že mu toto území po starším bratru přísluší. Rakušané si uvědomovali, že z jejich nesouhlasu by mohly být vyvozeny neblahé důsledky, a tak Přemyslův návrh přijali.

Když jedooký král Václav v říjnu roku 1253 zemřel, převzal vládu v Království českém jeho syn Přemysl. Hned na počátku své vlády, zjara roku 1254, chtěl pomstít uherské plenění na Moravě, avšak uherský král Béla IV. požadoval mír. Důvodem byly obavy, že Přemysl ovládá nyní rozsáhlá území, by měl při případném sporu mohutnou podporu. Český kníže na dohodu přistoupil, načež se v Praze „*slavně uvázal v stolici otce svého*“. Nejprve bylo žádoucí, aby se vypořádal se svými protivníky, kteří dříve

stáli na straně otce, a posléze se s požehnáním papežského legáta Bernarda Neapolitánského vydal s vojskem „*do Prus proti lidem víře Kristově protivným*“. Ve Vratislavi se k této výpravě, vedené ve znamení kříže, připojil markrabě bramburský se svým vojskem a poté v Prusku „*obojí lid ten činil velikou škodu, žádnému věku neodpouštějíce, staré i mladé napořád mordovali*“. Tamní pánové obávající se nepřátelských vojsk, „*svatého křtu žádali. A on jako pán milostivý na milost je přijal [...] A tak Přemysl toho roku tu všecku zemi podmanil a pomalu všecken lid se pokřtil.*“ Přemysl zde založil město Sambim se zámekm Kúniksperk, tj. Králova Hora, a kostel, jenž zasvětil svatému Vojtěchovi. Biskup moravský zde nechal vystavět město Brunspark, tj. Brunova Hora, v němž založil biskupství a kostel. Český kníže navíc nařídil na tamním území vystavět tvrze, které měly sloužit jako útočiště pro křesťany.

Když roku 1256 kníže přikázal, aby do Čech přijela jeho žena, Pražané ji s poctami vesele přivítali a duchovní ji dovedli „*do kostela svatého Víta až k stolici manžela jejího*“. Přemysl je kronikářem popisován jako spravedlivý vládce, neboť když se doslechl o křivém obvinění mnicha z postoloprtského kláštera, nařídil jej propustit z vězení. Po přímlovách ostatních nechal osvobodit i muže, jenž jej křivě obvinil, a pravý zloděj byl odhalen poté oběšen následujícího roku.

Doposud klidnou atmosféru v knížectví začala narušovat Přemyslova náklonnost k Němcům, jichž počínalo být u jeho dvora více nežli Čechů. Roku 1257 došla situace tak daleko, že kníže přikázal Čechům vystěhovat se „*z nového předměstí pražského a nasadil tu Němcův*“. Ani v tomto okamžiku kronikář českého panovníka neztrácuje, a naopak se jeho čin snaží ospravedlnit myšlenkou, že nemusel pocházet z jeho hlavy. Lid těžce nesa panovníkovo rozhodnutí, vyslal jednoho muže, aby mu sdělil poselství: „*Tvoji Čechové [...] tebe žádají jako pána svého, aby⁵⁴ k nim lásku měl jako k svým poddaným a věrným Čechům.*“ Král odvětil, že ve své zemi chce mít Čechy i Němce. Důsledkem toho bylo, že „*nejprve v Praze, potom i ve vsí zemi skrze to stalo se veliké proti králi pohnutí*“.

Když král bez vědomí šlechty nashromáždil vojsko z Rakušanů a Moravanů a táhl s ním do Bavor, kronikář připouští, že tak mohl učinit z podnětu kolínského arcibiskupa Kunráda, jenž nedlouho předtím navštívil Prahu. Po mohutném rabování a pálení tamních kostelů mnoho jeho bojovníků zahynulo při návratu přes most, který

⁵⁴ Abys – pozn. editora; tamtéž, s. 576.

poškodili Němci. V okamžiku, kdy bavorský kníže oblehl Přemyslovo vojsko, došlo k uzavření míru a posléze i k propuštění válečných zajatců.

Roku 1258 český kníže sebral na Moravě a v Rakousích vojsko, jako by chtěl zopakovat válečné tažení, avšak tentokrát se armáda obrátila proti některým jeho šlechticům, a to proti pánu z Vardý a pánu z Geravý. *„A skrze takovou příčinu, a že byl více Němcům než Čechům nákladen, měl od Čechův velikou nepřízeň a Němcův mnoho v Čechách pokoutně zbito.“*

Kronika Václava Hájka z Libočan obsahuje strohé zmínky o požáru Strahovského kláštera a o tom, jak se český kníže s dvořany a duchovními účastnil vysvěcení dvou oltářů v kostele svatého Víta a následných hodů. Dále se jeho vyprávění opět navrácí ke konfliktu s Uhry. Když se český kníže roku 1260 doslechl, že uherský král Béla se navzdory příměří rozhodl dobýt Štýrsko, svolal šlechtice, aby urovnal spor, který mezi nimi vyvstal, *„a kterýmž co pobral, navrátil“*. Při poradě mu pánové sdělili, že dle jejich názoru by měl svou zemi bránit proti Bělovi, s čímž mu slíbili pomoci. Obě vojska se sešla u řeky Dyje, přičemž uherská strana byla mnohem početnější, neboť její vojsko čítalo Tatary, Kumány, Valachy i Turky. Navíc očekávala další posily. Zatímco bylo sjednáno příměří do dne *„svatého Jana Křtitele“*, obě armády i nadále nabývaly na síle.

Mezitím se Štěpán s několika vojáky potají přiblížil do blízkosti českého vojska, které chtěl přepadnout, avšak protože jeho velitelé přes tmu a déšť neviděli na cestu, místo k Pohořelcím dorazili k Lávě, kde již vyčkávali *„markrabí bramburský a kníže míšenský a Ota s Kunrádem, hrabata z Hardeku“*. Když se to dozvěděla vojska českého knížete a jeho spojenců, začala se šikovat. *„Vtom – nevím z úmysla-li, či-li z nedorozumění – někteří špehyři oznámili, že nepřátel jest málo a že již někteří utíkají“*. Přemyslovi vojáci začali ustupovat, avšak zmíněná *„hrabata z Hardeku a statečný rytíř Kadolt z Kádova“* zůstali i nadále na stráži, a když zahlédli nepřítele, začali se s ním bít. Při pronásledování prchajících protivníků byli mohutnou přesilou poraženi a zabiti, *„ač se statečně bránili“*. Přestože jim posily chvátaly na pomoc, dorazily na místo pozdě. Strhla se bitva, při níž Češi zatlačili protivníky do rozvodněné řeky – zde jich utonulo takové množství, že české vojsko přes jejich mrtvá těla řeku přešlo a *„tu tepruv ukrutná bitva byla“*. Uherský král i se svým synem z bitvy prchl, neboť nyní viděl, že jeho armáda bude poražena. Přemysl přikázal *„všecky kořisti*

rovným dílem mezi bojovníky rozdělit“ bez rozdílu, zatímco sám si neponechal nic. Tato příhoda opět dokazuje, že kronikář na Přemysla nahlížel nejen jako na statečného, ale také spravedlivého panovníka. Když se někteří páni chtěli pustit do pronásledování prchajících protivníků, „*Přemysl jako muž rozšafný*“⁵⁵ tento nápad zavrhl. Béla k němu „*poslal posly své znamenité a s nimi veliké dary od stříbra a zlata [...], žádaje příměří*“. Český panovník po poradě se svými spojenci souhlasil a „*od toho dne až do roku příměří učinil*“. Béla vybral osm svých proslulých pánů, které si Přemysl odvezl s sebou do Prahy, kde je měl držet až do podepsání smlouvy. Václav Hájek z Libočan v souvislosti s touto vojenskou srážkou uvádí zázraky a list, jenž Přemysl zaslal papeži.⁵⁶

Roku 1261 pánové přednesli Přemyslovi návrh, aby přijal královskou korunu, a také naznačili, že by po sobě měl zanechat dědice, a poněvadž jeho žena byla neplodná, kníže se na základě jejich proseb rozhodl pro rozvod. Aby získal papežův souhlas, odeslal mu list, ke kterému připojil žádost o svolení znovu se oženit za účelem zplození legitimního nástupce. Poslové papeži také sdělili, že Markéta, Přemyslova nynější žena, kdysi po smrti svého prvního muže slíbila, že již žádného muže „*nechce sobě [...] pojíti*“, a vstoupila do kláštera. Na tento slib pak zapomněla a provdala se za českého královice – to byla dle kronikáře příčina, proč ji Bůh učinil neplodnou. „*Papež vyslyšev příčiny, také i té zprávy svědky, dal k tomu své povolení*.“ Markéta se navrátila do jmenovaného kláštera a Přemysl se záhy oženil s Kunhutou, dcerou bulharského, tj. bulharského, knížete Rostislava. Po slavnostním obřadu, jenž se konal v Prešpurku, manželé přijeli do Čech, kde byli slavnostně vítáni. V den Narození Páně proběhla jejich slavnostní korunovace na krále a královnu „*a tu jest jemu dáno jméno Přemysl Otakar*“. Tohoto slavnostního aktu se zúčastnilo mnoho vážených pánů se svými rodinami a královská hostina, která následovala, trvala po tři dny. Po vysvěcení kláštera svatého Jakuba se čtvrtého dne hosté „*poctivě uctěni i darováni*“ radostně rozjeli do svých domovů.

Roku 1262 přijal český král poselstvo uherského krále, jež mu přivázelo mnoho darů a žádalo jej, aby příměří mezi oběma stranami učinil věčným. Panovník jeho přání vyslyšel. A když byl roku 1263 uherským vladařem prostřednictvím poslů požádán, aby

⁵⁵ Rozvážný, moudrý – poznámka editora; tamtéž, s. 580.

⁵⁶ Hlavní myšlenky z listu papeži a popsané zázraky obsahují rozbory kronik Přibíka Pulkavy z Radenína a Jana Marignoly.

mu dal za ženu svou neteř, rozhodl se vyhovět rovněž této žádosti, protože „*nechtěje, aby jaká nejmenší jiskřička různice a nevole mezi ním a králem uherským zůstala*“. Kronikář popisuje průběh ceremonie se všemi náležitostmi jako velmi slavnostní a honosný akt.

Jakmile do Čech přišli roku 1263 východní Slované, kteří se do krve mrskali biči, a tento zvyk od nich začali přejímat místní obyvatelé, Přemysl je přikázal vypovědět ze země. Kronikář jej zde popisuje jako muže, jenž jedinkrát ve svém životě z nutnosti opustil kostel dříve, než „*se všechny mše vykonaly a on své modlitby a oběti vyplnil*“. Roku 1265 se královskému páru narodila dcera a Přemysl při příležitosti jejího křtu vystrojil „*slavné hodování*“, na něž byli přizváni páni z Čech, Moravy i Rakous. Téhož léta se opětovně rozhořel spor mezi českým králem a bavorským knížetem. Bavoři se rozhodli vpadnout na české území, čemuž Přemysl předešel střežením hranic. Dle vyprávění kronikáře čeští a moravští páni společně s rytíři vojsku přikázali škodit českým vesnicím loupežemi a holdem⁵⁷. Protože bavorské vojsko vědělo o střežení pohraničí, neodvážilo se jej překročit. Česká armáda při návratu domů poškodila své území ještě více než předtím, a tak si král k sobě povolal nejvyššího hejtmana, jenž za zkázu zodpovídal. „*I kázal jej hned do tvrdého vězení vsaditi a nazejtří kázal jemu hlavu stíti a statek jeho kázal prodati a zpeněžiti a tím škody učiněné platiti. I divili jsou se všickni a spravedlivost královskou chválili pravíce: „Dejž Pán Bůh, aby král takový byl živ navěky!*““ Z příběhu vyplývá, že moudrý a spravedlivý panovník byl z pohledu Václava Hájka z Libočan svými poddanými oblíben, a to i přes dávná nedorozumění.

V srpnu roku 1266 Přemysl vytáhl v čele vojska do Bavor, přičemž svým bojovníkům zapověděl v Čechách pod hrozbou trestu loupit, zatímco na cizích územích tak, s výjimkou kostelů, činit mohli. Vojsko uposlechlo a po drancování na území nepřítelů „*několik mnoho set těch Němcův*“ s sebou přivedlo zpět jako zajatce.

V následujícím roce se nejdůležitější událostí dle líčení kronikáře stalo rozhodnutí korutanského knížete Oldřicha učinit Přemysla za „*nejvyššího poručníka, dědice i nápadníka k tomu knížectví Korytanskému*“. Ani tento územní zisk českému králi nestačil, a proto následujícího roku svolal své pány, neboť se s nimi chtěl poradit o dalším rozšiřování hranic a uklidnění poměrů v království. Kronikář neustává v Přemyslově velebení, neboť i nadále opakuje, že byl laskavým a spravedlivým

⁵⁷ Neoprávněným vymáháním naturálií a peněz – poznámka editora; tamtéž, s. 589.

panovníkem, který měl „*velikou milost k království Českému*“. Předáci království mu vzkázali, že nejlépe by svého cíle dosáhl prostřednictvím „*zřízení a zachování v něm spravedlnosti a pokoje*“ – to měl učinit skrze ustanovení, jež by platila pro všechny bez výjimky. Přemysl jako správný král tuto prosbu vyslyšel, a důsledkem se stalo upravení měr a vah. Roku 1269 dal pokyn opravit všechny hrady a tvrze v Čechách a nařídil vystavět další. Mezitím byla průběžně opravována také česká města.

Když následujícího roku zesnul uherský král, byl korunován jeho syn Štěpán, který se rozhodl rozšířit svou moc, a proto vyslal „*neveliký počet lidu*“ sužovat Moravu. Vzápětí zde totéž učinili Kumáni. Český král žádal skrze posly uherského panovníka, aby nečinil příkoří jeho poddaným, po záporné odpovědi protistrany a zvěstích, že Štěpán chce své činy opakovat, se rozlítil. Mezitím Kunhuta porodila syna Václava, načež „*král kázal učiniti slavné hodování*“. Hned poté však s vojskem vytáhl na Prešpurk, po jehož brzkém dobytí a pobrání kořisti se obrátil do Uher, kde u řeky Rapchy narazil na Štěpána s jeho vojskem. Uhři „*prvé bitvu začali a také první utekli*“, a když se jejich značná část utopila, král Štěpán prchl směrem k Budínu. Přemysl jej nepronásledoval, protože dle kronikáře byla zima.

V srpnu roku 1271 do Království českého přicestoval arcibiskup kolínský s dalšími pány za účelem požádat jeho vládce jménem korferštů, „*aby důstojenství císařské [...] přijal, přitom oznamující, že jsou se o to všickni snesli a na tom postavili, že jej a žádného jiného chtějí za císaře a pána všeho křesťanstva vyvoliti*“. Přemysl se obrátil s prosbou o radu na předáky Českého království, kteří se po dlouhém rozvažování o celé situaci rozhodli poradit mu, aby nabídku nepřijal. Královský komorník Ondřej děl, že Bůh panuje na nebi, zatímco Přemysl na zemi, přičemž není člověka, jenž by se mu mohl vyrovnat.

„*Otakar slyše chválu svou, také i království svého mocnost*“ souhlasil se svými rádci, a přestože za návrh korferštům velice děkoval, nabízený post odmítl. Navíc slíbil zachovat poddanost tomu, kdo bude nakonec zvolen. Poslové, králem hojně obdarováni drahými kovy, drahokamy, koni a dalším zbožím, se kvůli jeho rozhodnutí dle Václava Hájka z Libočan soužili. Přemyslův verdikt někteří, a to především ti, jichž se neoptal, „*těžce nesli*“, v případě Oldřicha Zajíce kronikář dokonce hovoří o tom, že žalem zesnul.

Z volby římského krále nakonec po různých neshodách vzešel Rudolf, hrabě Habsburský, jenž byl dle kronikáře moudrý. Nový vladař si k sobě v příštím roce nechal přivolat všechny mocnáře, avšak český král se dostavit nemohl, neboť byl tou dobou nucen bránit Uhrům v dalším vpádu na Moravu, a proto „*na svém místě poslal některé rady své znamenitější [...] Rudolfus vyslyšev posly, přijal to, co se od pána jejich skrze ně mluvilo, vděčně a ctíti rozkázal ty posly poctivě*“. Císař s mocnáři a posly jednal po několik dní a poté se konaly rozmanité turnaje. Na konci české poselstvo obdaroval a vzkázal mu pozdravovat českého krále. Když v následujícím roce svolal sjezd do Norimberku, Přemysl se jej s Jindřichem, knížetem bavorským, nezúčastnil. Některá knížata je proto považovala za „*neposlušné*“, jiní dokonce tvrdili, že se císaři chtějí „*zprotivit*“⁵⁸. I přes tuto atmosféru se ze sjezdu, který Rudolf svolal do Aušpurku, nejprve omluvil Jindřich, jenž slíbil náhradu, a po něm vyslanci českého krále, mezi něž patřil také Bernard. Ten pronesl latinsky proslov o tom, že Rudolf byl římským císařem zvolen neprávem, a „*z té příčiny že by jemu nemělo poslušenství zachováno býti; a mnoho jiného mluvil na potupu Rudolfovi*“. Po ukončení sjezdu Přemysl sezval své pány a rytíře do Prahy na slavnost, aby jim položil otázku, zda se má Rudolfovi poddat. Boreš, dle kronikáře velmi starý a moudrý muž, mu poradil, aby se Rudolfovi podvolil, jiní doporučovali opak, tedy „*aby král byl králem v Čechách a císař císařem v Němcích*“. Král po rozvaze Boreše uvěznil a posléze vypověděl ze země.

Na jaře roku 1276 přijeli do Prahy císařští poslové, kteří králi „*oznámili, že Jeho Milost Císařská má toho žádost a přátelsky prosí, aby on Otakar jemu navrátil knížectví Rakouské, Štýrsko, Korytany, Karneoli, Břeh Naonský, Fioletum, Forum Julii*“. Přemysl odvětil, že Rudolf tyto země nikdy neovládal a ani ovládat nebude, neboť právem náležejí českému králi, poněvadž pojal za ženu Markétu⁵⁹, dceru rakouského knížete Leopolda.

Rudolf vyslechnuv posly, vyslal své vojsko k Pasovu, avšak český král rozložil své bojovníky tak, aby protivník nemohl přejít přes pohoří do Českého království. Když to římský císař uslyšel, přesměroval vojsko do Rakous, kde „*hubil vsi, tvrze, hrady i kláštery*“, a posléze se utábořil u Lince. Zde obě vojska setrvala po dobu sedmi neděl, a protože spolu nemohla utkat a trpěla velkým hladem, dohodli jejich zástupci jednání na ostrově Kamberk. Vzájemné usmíření obou mocnářů mělo být stvrzeno sňatkem

⁵⁸ Postavit na odpor – poznámka editora; tamtéž s. 599.

⁵⁹ Nejprve ji kronikář přisoudil jeho bratru Ladislavovi; tamtéž, s. 560.

potomků, tj. „*aby Vácslav, syn krále českého, dceru Rudolfovu pojal sobě za manželku a syn Rudolfův dceru Otakarovu*“. Oba vladaři se zapřísahali dodržovat smlouvu a po jejím stvrzení listinami český král „*pro dokonalejší toho stálost a chtě tomu, aby to srovnání i láskou upevněno bylo [...] Rudolfovi pět korouhví vrátil na znamení poddanství*“. Česká strana tento akt chápala jen symbolicky, neboť doufala, že císař prapory symbolizující země navrátí. K tomu nedošlo, a Přemysl tak nazpět obdržel pouze dvě korouhve, tj. Čechy a Moravu. Jako vysvětlení Rudolf řekl, „*že jich na ten čas velmi potřebuje, ale když se dokonale v císařství uváže, že mu je navrátiti chce*“.

Po návratu do vlasti „*ti, jenž z zlých příhod lidských potěšení mívají*“, Přemyslovi vyprávěli o tom, jak se Rudolf posmívá velmi snadnému nabytí rozsáhlých území bez boje. Tou dobou se od svého panovníka odvrátili také Vítkovci z Rožmberka, kteří namísto toho, aby jej podpořili, začali škodit ve vlastní zemi. Král železný a zlatý, který je dle názoru Václava Hájka z Libočan potřeboval, byl z jejich počínání nešťastný. Při přemítání o nastalé situaci, litoval: „*Bych byl sám svého rozumu užíval a mého srdce radou se spravoval a tím, což mi štěstí podávalo, od sebe nestrkal a zlé rádce dal stínati, byl bych pánem všeho křesťanstva, byl bych Českou zemi zvelebil i zbohatl i nad jiné země slavnou učinil [...] Již na ten to čas znám, že jsem mnoho zlého České zemi učinil, znám i to také, co jsou na onen čas myslili a tím mínili ti, kteříž mi takovou zlou radu dávali. Musím se nad nimi pomstíti, bych měl hrdlo ztratiti*.“ Lidé, jež měl na mysli, naváděli rádce, aby jej popudili proti Rudolfovi, a on se pak snažil se získat zpět své země. „*Král nevěda se kam obrátiti, kterýmž prve nic nevěřil, ty již za nejvěrnější rádce měl*.“ Na základě jejich rad poslal svou dceru zaslíbenou Rudolfovu synovi do kláštera. Římský císař jej napomenul a trval na sňatku, na to Přemysl „*z ponuknutí některých neupřímných rádcův*“ odvětil, že se nemůže dočkat odplaty. Situace posledních měsíců života českého krále je zde líčena poněkud bezradně – Přemysl byl dle kronikáře obklopen neupřímnými rádci a sám již nevěděl, komu může důvěřovat.

A tak český vladař svolal vojsko, s nímž dorazil k Brnu, kde se měl setkat s armádou polského knížete Boleslava a Moravanů. Spojenecké vojsko bylo mnohem méně početné, než předpokládal, navíc „*učinil nad lidem moravským hejtmanem Milotu z Dědic*“, neboť zapomenul, že „*k králi má velikou nechuť*“. Přemysl se s vojskem utábořil u řeky Lávy a posléze oblehl tvrz a město Drosendorf, tj. moravsky Drozdovice, které se mu poddalo.

Když se o událostech doslechl Rudolf, jenž měl dle kronikáře vojsko připravené dávno, zavelel vyrazit směrem k Dunaji. Jeho armáda byla mohutná – skládala se z Bavorů, Uhrů, Tatarů, Rakušanů, Švábů, Sasů a Mišnářů. Český král nevěda o blízkosti nepřítele, utábořil se u místa zvaného Sad, poté se jeho vojsko rozjelo do kraje za účelem obstarávání zásob, „*takže král s malým počtem v staních zůstal*“. O této situaci protistranu informoval zrádce Milota a „*Rudolfus nenadále s svými houfy se přitočil a vojsko Otakarovo obklíčil, takže pojednou se řítily a české převraceli vozy i stany. Ale moravskému vojsku, jehož byl Milota hejtmanem, nic neškodili.*“ Když jejich počínání uzřeli Poláci, do bitvy se taktéž nezapojili, a jakmile úskočné jednání svých spojenců spařilo královské vojsko, „*všickni porozuměli, že mezi nimi jest neupřímnost*“. A protože Češi sami na přesilu nestačili, počali z bojiště utíkat „*a Rudolfovi houfové na ně silně tiskli, tepouce je a mordujícíe, některé ovšem jímali*“. Mnoho českých vojáků utonulo v místní řece.

Václav Hájek z Libočan přiznává, že nikdo ve skutečnosti neví, jakým způsobem český král zahynul. Němci často vypovídali, že Bertold z Emerverku jej srazil z koně, jiní však odporovali, že tato informace není pravdivá. Když bylo nalezeno Přemyslovo tělo, Rudolf jeho smrti „*velmi litoval*“ a ostatky nechal uložit ve znojenském klášteře, odkud byly po nějaké době přemístěny do pražského kláštera svatého Františka a svaté Anežky. V tomto „*krásném hrobě žalostivě pohřbeno [...] leží až do dnešního dne*“. Tato bitva, jež pro Čechy dopadla nešťastně, se udála sedmadvacátého srpna roku 1278 a po jejím skončení Němci poraženému vojsku sebrali tučnou kořist. Čechy, kteří pozbyli svého krále, Václav Hájek z Libočan přirovnává k ovcím bez pastýře.

4. Analýza subjektivního hodnocení kronikářů⁶⁰

Názor tak řečeného Dalimila prošel v průběhu sepisování kroniky zásadní proměnou. Kronikář zpočátku vyprávění opěvuje nejen vnější vzhled, ale také osobnostní rysy budoucího krále. Jeho názor neproměnilo ani Přemyslovo veřejné vystoupení proti jeho otci, neboť zde autor hledal vinu na straně pánů, kteří mladého a nerozvážného krále navedli. Vojenské tažení, jež Přemysl uspořádal jako odvetu za příkoří způsobená Bavyry, kronikář označuje za nerozumný čin omluvitelný přílišným mládím vladaře. V díle je líčena odvaha nezkušeného vojevůdce, který se neleká porážky na bitevní pláni a oplatil ji deseti dalšími výpravami. Přemyslův bojovný duch se projevil i v dalších bitvách. V jedné z kapitol kronikář dokonce hovoří o tom, že Čechy pod jeho vládou vzkvétaly, a přes všechny prohřešky způsobené nezkušeností, mládím či naváděním jinými lidmi, spatřuje v mladém Přemyslovi nadějný budoucího vládce.

Jestliže doposud kronikář charakterizoval mladého panovníka pozitivně, v tomto okamžiku nastává zlom a autorův názor se přiklání na druhou stranu. Nesmírná kritika Přemyslovy osoby je zachycena v poslední kapitole věnované jeho činům. Jakmile v těžkém roce 1264 Čechy postihl hladomor, lid marně čekal na pomocnou ruku svého krále, neboť ten se začal orientovat směrem k západním sousedům, jimž daroval celé vesnice a hrady. Když Přemysl ztratil rozsáhlá území ve prospěch Rudolfa, kronikář, který jej vždy opěvoval a i při vzpouře proti jeho otci hledal viníky jinde, však nyní vidí vinu jednoznačně na straně svého vladaře. Nebohý a nerozumně pyšný panovník dle něj chyboval, když nelpěl na národu, z něhož vzešel, a zmoudřel příliš pozdě, neboť jeho lid k němu začal chovat zášť. Král neuškodil pouze pánům – v zemi se vedlo zle všem, neboť, jak Dalimil dokládá, „*všude lkali sirotkové malí, vody na něj bohu žalovaly*“.

Nenapravitelnost krále se projevuje v plánech na popravy vzbouřených českých pánů a slibech, že po pražském mostě Češi již chodit nebudou. Jeho zpupnost dokládá i fakt, že do své poslední bitvy, jež jej stála život, mohl získat mocného spojence Závíše,

⁶⁰ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 60–63, 358–374, 492–499, 544–546. DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila.* Praha: Svoboda, 1977. s. 151–159. HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká.* Praha: Academia, 2013. s. 562–605. PIUS. *Historia bohemia: Historie česká.* Praha: KLP - Koniasch Latin Press, 1998. s. 67, 69, 71, 73. *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae.* Praha: Svoboda, 1976. s. 28, 33–36, 39–41.

kterého předtím zapudil za hranice království. Přemysl údajně řekl, že raději přijme smrt, než aby jej vzal na milost.

Názor tak řečeného Dalimila je na počátku a konci příběhu o Přemyslu Otakaru II. diametrálně odlišný, čímž se liší od všech ostatních kronikářů. Změnu reflexe osobnosti a činů krále železného a zlatého lze vyzorovat z charakteru *Kroniky tak řečeného Dalimila*. Je známo, že toto dílo bylo ostře protiněmecké⁶¹, a v očích autora tedy bylo spojenectví jeho krále s německým živlem hodné zavržení.

Opat Ota ve *Zbraslavské kronice* hovoří o Přemyslu Otakaru II. pouze v superlativech. Vedle velebení vlastností moudrého vladaře autor dříve opěvuje také činy, jež vykonal, a to snahu bránit království proti vnějšímu nepříteli či zakladatelství a mecenášství církevních staveb, které se pojilo s panovníkovou okázalou religiozitou. Z Přemyslových vlastností a skutků pochopitelně vyplývá i to, jak se vedlo poddanému lidu na jím ovládaném území. Lidé se dle kronikářova vyprávění neobávali žádného nebezpečí a bezstarostně zde žili v míru, radosti a přátelství. Přemysl Otakar II. jako správný král upřednostňoval blaho království před osobním životem, a tak, když se ukázalo, že královna je neplodná, dal dle slov opata Oty přednost obecnému dobru, a nechal se s královnou rozvést. Dle kronikářova vyprávění se všechny země ovládané českým králem (včetně svého vladaře) po této nešťastné události ponořily do zármutku, v němž setrvaly do té doby, než si přivedl ženu novou. Z tohoto příběhu, v němž lid soucítí se svým vladařem, vyplývá, že Přemysl byl mezi lidem v Království českém oblíben, což je jeho další významná přednost. Panovníkovu oblibu u obyvatel dalších území mimo zmíněné království dokládá událost hovořící o tom, že když pozbyl jmenovaných zemí ve prospěch Rudolfa, obyvatelé Rakous toho „*upřímně želeli*“.

Na bitevním poli byl Přemysl Otakar II. dle líčení zbraslavského opata odvážný, bojovný a „*slavný vítěz*“, avšak v poslední bitvě byl kvůli velké přesile a zradě Čechů, jež hanebně prchali z boje, zajat protistranou a nedůstojně usmrcen. Dle autora *Zbraslavské kroniky* tohoto činu „*Rudolf hořce želel*“ a sám kronikář vladařův skon připisuje a vyčítá českému lidu, přičemž jej proklíná za to, že svého panovníka opustil a zradil v těžkém boji. „*Národe [...] bez krále zasloužíš zajít.*“

Z kapitol, v nichž opat Ota popisuje život a činy krále Přemysla Otakara II., je zřejmé, že autor tohoto krále bezmezně obdivoval a pravděpodobně se záměrně

⁶¹ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977, s. 197.

nezmiňoval o událostech, jež by jeho obraz mohly pošpinit. Kronikář zastával názor, že tento výjimečný vladař oplýval samými příkladnými vlastnostmi, tj. je zde popsán jako moudrý, spravedlivý a veselý panovník, a proto by měl posloužit jako výborný vzor pro ostatní. Postoj autora díla odráží skutečnost, že Přemysl Otakar II. byl otcem Václava II., zakladatele Zbraslavského kláštera, jehož oslavný životopis *Zbraslavská kronika* obsahovala.

V podobném duchu jako vyprávění opata Oty se nese též příběh Františka Pražského. V jeho *Kronice* lze nalézt pouze jedinou událost, která ukazuje budoucího českého krále v nepříznivém světle, a to příběh, v němž „*nepamětliv příkazů božích a užívaje rady nešlechetných*“ povstal proti svému otci. I přes tuto okolnost je Přemysl v kronikářově podání již od mládí charakterizován jako ideální vladař, „*jenž si [...] mužně vedl a všude zdobil ušlechtilost královské mysli velkolepostí statečných činů*“. František Pražský, na rozdíl od některých kronikářů, neustává ve velebení krále železného a zlatého ani nadále a i po zbytek svého vyprávění jej vnímá jako veskrze dobrého panovníka, jenž oplýval pouze kladnými vlastnostmi. Díky tomu, že Přemysl Otakar II. vykonával záslužné činnosti, jako např. činnost zákonodárnou, stavitelskou i mecenášskou, se do království navrátil blahobyt a tamní obyvatelé žili v radosti. Král, který jim vládl, oplýval v podání kronikáře samými skvostnými vlastnostmi – uměl laskavě odpouštět, byl velmi velkorysý a v neposlední řadě též zbožný, neboť v průběhu půstu krmil a na Velký pátek odíval chudé, na Zelený čtvrtek jim omýval nohy⁶², přičemž každému daroval solid denárů. Další vlastností, kterou autor na tomto vladaři obdivoval, byla štědrost, jež se projevovala například ošacováním prelátů a dalších.

František Pražský popisuje Přemysla Otakara II. jako panovníka váženého i za hranicemi jím ovládaných území, což dokládá příchod poselstva do Čech, jež jej žádalo, „*aby ráčil přijmout nejvyšší císařskou hodnost*“. Tento pocit umocňuje i fakt, že po odmítnutém poselstvu posléze přijely další výpravy s touž žádostí. Rada královského komorníka Ondřeje zase dokládá, že Přemysl byl považován za velmi mocného vladaře.⁶³ Příběh, v němž kronikář líčí vstup královny dcery Kunhuty do kláštera, vyznívá v podání Františka Pražského tak, že byl z její strany dobrovolný, zatímco dle některých kronikářů – Přibíka Pulkavy z Radenína, Jana Marignoly a Václava Hájka

⁶² Aluze na událost, při níž Ježíš Kristus umývá nohy svým učedníkům. J13, 4–5.

⁶³ Ondřej argumentoval tím, že Přemysl je již nyní nejsilnějším panovníkem na zemi, a nepotřebuje tedy další hodnost, navíc nabídka vypadá pochybně.

z Libočan – tak učinila na příkaz svého otce. Pakliže by měli pravdu, značilo by to, že František Pražský záměrně upravoval, a v některých případech dokonce zatajoval skutečnosti, jež by nekorespondovaly s jeho obrazem panovníka. To pravděpodobně činili přinejmenším také opat Ota a Přibík Pulkava z Radenína. Přestože král železný a zlatý z každé bitvy, které se zúčastnil, vzešel dle zbraslavského kronikáře jako vítěz⁶⁴, a byl tedy na válečném poli takřka nepremožitelný, v posledním vojenském střetu římský císař nečekaně zaútočil na nepřipravenou armádu, což bylo příčinou porážky českého vojska.

Názor Františka Pražského na vládu a osobnost Přemysla Otakara II. zůstává po celou dobu vyprávění nepozměněný, tj. pozitivní⁶⁵. Kaplan pražského biskupa Jana IV. z Dražic, stejně jako autor *Zbraslavské kroniky*, krále železného a zlatého velebí a líčí, jak výtečně se díky jeho ušlechtilým vlastnostem poddaným Českého království a dalších území žilo.

Přibík Pulkava z Radenína stojí se svou *Kronikou českou* na počátku éry negativní reflexe vlády Přemysla Otakara II., přičemž toto nepříznivé pojetí se projeví také u Neplacha a Aenea Silvia Piccolominiho. Po uklidnění vzpoury Pulkava z Radenína charakterizuje mladého dědice trůnu, jenž doposud jednal dle jeho vyprávění poměrně svébytně, jako loutku v rukou krále, na jehož příkaz se vydal v čele vojska rabovat do sousedních Bavor a pojal za ženu Markétu. Přesto kronikář na počátku svého vypravování o Přemyslu Otakaru II. většinou události pouze popisuje, aniž by uvedl subjektivní názor. To se například projeví tím, že Přemyslovu výpravu do Pruska nelíčí tak drasticky a negativně jako někteří jiní autoři. Prostřednictvím zveřejnění listu adresovaného papeži a popisu zázraků učiněných Bohem a svatými kronikář dokazoval, že Přemysl byl se svým vojskem chráněn boží rukou, což svědčí o jeho výjimečnosti.

V podání Přibíka Pulkavy z Radenína poselstvo ze Svaté říše římské na českého krále naléhalo – to zní důrazněji v porovnání s vyprávěními některých jiných kronikářů, kteří hovořili o prosbě. Zaujatost jeho postoje se projeví až od určitého okamžiku – zlomový bod ve vladařově životě dle autorova názoru činilo rozhodnutí, jež na základě porady se svými pány učinil, tedy že se „*přiklonil k jejich hloupému a bláznivému mínění a odmítl přijmout břímě císařské hodnosti*“. Díky tomu dle názoru kronikáře

⁶⁴ Toto tvrzení vyvrací další kronikáři i současní historiografové.

⁶⁵ Špatné světlo na panovníka vrhla pouze jedna událost, a to jeho povstání proti otci.

„ztratil nejen tento vysoký úřad, ale později i život“. Volba nového římského krále, z níž vzešel habsburský hrabě Rudolf, českého panovníka údajně znepokojila, a proto se raději staral o interní záležitosti říše.

Na rozdíl od Františka Pražského zastává Přibík Pulkava z Radenína spolu s některými dalšími kronikáři názor, že roztržku s římským králem podnítl sám rozezlený Přemysl, když poslal dceru, kterou již zasnoubil Rudolfovu synovi, do kláštera. Nově vznikající rozkol završily také další činy. Důsledkem roztržky byl vojenský střet, jehož výsledek vidí kronikář jako náhodu, a když zde padl Přemysl, byl s „převelikým nářkem svých věrných [...] pochován v Pražském kostele“.

Jak již bylo řečeno, tento autor, jenž tvořil své dílo na zakázku Karla IV., byl prvním z analyzovaných kronikářů, kteří refleктоvali vládu krále železného a zlatého negativně. Přestože se po značnou část svého sepisování snažil činy tohoto panovníka nehodnotit, dílo obsahuje nezanedbatelnou kritiku jeho rozhodnutí i činů, avšak na rozdíl od ostatních historiografů takřka nehodnotí Přemyslovy vlastnosti.

Vyprávění *Kroniky české* od Jana Marignoly je v ohledu hodnocení vlády Přemysla Otakara II. velice nevyrovnané, neboť na jednu stranu se nese v duchu nesmírné kritiky krále železného a zlatého, na druhou stranu současně také v jeho velebení. Mezi momenty, v nichž kronikář nehaněl Přemyslovo jednání, patří povstání proti králi Václavu, poněvadž k tomuto činu jej měli zlákat „nepřátelé mírového času“, čímž kronikář sebral břímě zodpovědnosti z jeho beder. Příznivý obraz mladého královice však nepodporuje fakt, že v průběhu povstání plnil území Českého království. Další Přemyslovou negativní vlastností byla dle kronikáře vypočítavost, neboť svému otci nabídl mír až v okamžiku, kdy si uvědomil, že jeho pozice není výhodná. Avšak když se „dohnán nutností [...] dostavil před otce, ve všem se podrobil a vzdal se Hradu pražského i ostatních“, je prezentován jako pokorný a úslužný následník trůnu.

Jan Marignola, stejně jako většina kronikářů, obdivuje Přemysla coby mladého úspěšného bojovníka, a to konkrétně při tažení do Bavor roku 1257, zatímco další výpravou na téže území si dle něj vysloužil hanbu.⁶⁶ Rozpor v autorově hodnocení se projeví také v momentě, kdy líčí Přemyslovo tažení do Pruska. Zde jej charakterizuje jako ukrutného panovníka, neboť říká, že když vpadl se svými spojenci na řečené

⁶⁶ To je však výjimka mezi jeho úspěšnými vojenskými taženími.

území, „*neuvěřitelným vražděním je zpusťovali*“. Na druhou stranu tamní pány, kteří se mu přišli poddat, údajně „*vládně přijal a dovedl k milosti křtu*“. Tzn., přestože jej kronikář na počátku příběhu charakterizuje jako panovníka, jenž nemá slitování, posléze v témže odstavci hovoří o jeho laskavosti. Avšak jakmile se kronikář vrátil zpět, aby opětovně převyprávěl některé události, v této konkrétní příhodě mladý kníže zůstává vykreslen jako ukrutný vládce, zatímco druhá pozitivní část, chybí.

Vlastností, kterou autor ve svém líčení obdivuje, je bojovnost a neohroženost, s níž se Přemysl vrhal do bitev.⁶⁷ Když uherský král se svým synem Štěpánem porušili mír, neboť vtrhli na území Přemyslových spojenců, statečný český panovník je porazil s pomocí Boží. Přemysl je na bitevním poli přirovnáván ke lvu, jenž se s olomouckým biskupem a markrabětem braniborským neobjácně pustil do pronásledování prchajících nepřátel. Dalšími kladnými vlastnostmi českého vladaře byly dle Jana Marignoly například zbožnost, moudrost či prozřetelnost. Poslední jmenovanou vlastnost dokazuje rozhodnutí přijmout Uhry nabízený mír, neboť, jak přiznává Přemysl ve svém psaní, království Uhrů chránilo zbytek Evropy před Tatary.⁶⁸ Také tento kronikář, stejně jako Přibík Pulkava z Radenína a Václav Hájek z Libočan, prostřednictvím zázraků a listu pro papeže poukazuje na panovníkovu okázalou religiozitu a Boží přízeň. Další obdivuhodnou vlastností je dle autora organizace honosných hostin, na nichž se radoval lid. Tyto události dle kronikáře poukazovaly na vladařovu velkomyslnost, neboť píše: „*Kdo by se totiž neobdivoval velkoleposti tohoto krále, který již od kolébky byl zván zlatý král a který se stal bohatstvím a slávou proslulým mezi všemi králi a knížaty světa?*“

Jako jeden z mála kronikářů považoval Jan Marignola Přemyslovo rozhodnutí odmítnout nabídku kurfiřtů na úřad římského císaře za moudré a rozumné, což je v ostrém kontrastu s názorem Přibíka Pulkavy z Radenína. Závěrečné kapitoly, jež dle názoru Jana Marignoly vedly k potupě Přemysla Otakara II.,⁶⁹ jsou prostoupeny bezmeznou a velmi výraznou kritikou jeho činů. Český král, „*přidržující se povýšenosti ducha a špatné rady, s velkou pýchou*“, se raději věnoval „*zábavám a lovu*“, zatímco jeho armáda, jež měla za úkol střežit své území, napáchala drancováním více škod než

⁶⁷ O tom pochybuje pouze jednou, a to v bitvě s Bavorsy roku 1257.

⁶⁸ Václav Hájek z Libočan hovoří o tom, že Přemysl svého nepřítele nepronásledoval kvůli přílišné zimě.

⁶⁹ Kronikář parafrázuje starozákonního proroka Izajáše: „*Podle prorockého výroku: „Hned po jeho slávě nastala jeho potupa“, se tak vedlo českému lidu v tomto jeho králi zvaném zlatý, aby smrtelníci viděli, jak nestálé je kolo štěstěny.*“

užitku. Toto Přemyslovo počínání bylo kronikářem velmi zavrhováno a haněno. Český král, jenž byl dle Marignoly „*hnán nadutou pýchou*“ a pravděpodobně i proto, že jej naváděli jiní, „*zrušil všechny závazky, které měl k římskému králi*“. Zkázu českého lidu dle italského mnicha zapříčinilo Přemyslovo rozhodnutí odeslat dceru Anežku, jež byla zaslíbena synovi římského krále, do kláštera, přičemž situaci navíc zhoršil list adresovaný Rudolfovi. Za toto psaní Jan Marignola Přemysla kritizuje, neboť jej napsal, „*spíše aby dal podnět k válce než aby vypověděl záruky uzavřené smlouvy*“, a je tedy zřejmé, že za obnovení sporu dle autorova názoru jednoznačně nesl vinu český král. Když římská armáda nečekaně zaútočila, „*české vojsko utrpělo tak velkou porážku, že je lépe o ní mlčet než psát*“, a Přemyslův věhlas se tak dle slov Jana Marignoly proměnil v hanbu.

Lze tedy shrnout, že kronikář líčí Přemyslovu osobnost velmi rozporuplně. Na jednu stranu poukazuje na mnoho fatálních chyb a nedostatků, na druhou stranu dle něj Přemysl oplýval obdivuhodnými vlastnostmi, například bojovností ducha či prozíratelností. Je to tedy nejvíce rozporuplné, rozkolísané a nejsložitější hodnocení krále železného a zlatého, které bylo v analyzovaných kronikách nalezeno.

Jednoznačně nejtvrdí kritika Přemysla Otakara II. vzešla z Neplachova pera, v jehož *Stručném sepsání kroniky římské a české* se neobjeví jediná kladná zmínka o postavě krále Přemysla Otakara II. Výpravu českého vládce a braniborského markraběte do Pruska ve „*znamení kříže*“ kronikář líčí jako loupeživou cestu, při které umírali tamní obyvatelé. Navíc christianizace pruského území tito mocnáři dosáhli prostřednictvím násilí a hrozeb. Ještě horší situace panovala dle Neplacha na územích ovládaných tímto panovníkem – roku 1259 zmiňuje vypuzení Čechů z podhradí s úmyslem usídlit zde cizince a v letech následujících hovoří o velké chudobě a hladu.⁷⁰ Jeho názor je tak v protikladu s názory opata Oty, Františka Pražského a Václava Hájka z Libočan, podle nichž se v Přemyslových zemích žilo dobře.

Také záznamy z pozdějšího období obsahují nemalou kritiku Přemyslovy vlády. Dění v království viděné kronikářovými očima lze shrnout jednou větou: „*Král Přemysl přilnul ke králi Rudolfovi, začal přehlížet české pány, zvat do své země cizince a dávat jim statky. Tak způsobil domácí šlechtě mnoho křivd.*“ Přestože Neplachovo

⁷⁰ Chudobu a hlad zmiňují také jiní kronikáři, přesto se dle jejich mínění tamnímu obyvatelstvu žilo dobře.

vyprávění obsahuje výčet mnoha šlechtických rodů, jimž panovník uškodil, páni nebyli zdaleka jedinou vrstvou, která za vlády tohoto krále trpěla – dle autorových slov strádali všichni a „*mnoha násilností se dopustil vůči vdovám, sirotkům a pannám*“. Vladařovu bezcitnost dokládá jeho výhrůžka, že pokud dobude jistá území, nenechá na živu nikoho, tedy ani nemluvňata. Dle Neplachových informací se s českým králem chtěl usmířit samotný císař, avšak Přemysl „*se vši chtivostí se hrnul do války*“ a v závěrečné bitvě byl v důsledku zrady připraven o život. Autor uvádí, že král byl před takovouto smrtí varován, přičemž žádné z předzvěstí nedbal, což dokládá panovníkovo nemalé sebevědomí a důvěru ve vlastní vítězství.

Další velice rozsáhlou kritiku lze nalézt ve vyprávění *Historie české* od Aenea Silvia Piccolominiho. Tento italský humanista považoval Přemysla Otakara II. za muže neschopného a nevhodného vlády. Jedinou pozitivní zmínku o Přemyslově osobě lze nalézt hned v počátku, kdy jej popisuje jako bojechtivého, odvážného a také rozvážného vládce. Až na pár výjimek, kdy kronikář hovoří o výše uvedených pozitivních vlastnostech, se celé vyprávění o králi železném a zlatém nese v duchu nemalé kritiky jeho vlastností i činů. Výčet špatných panovníkových rysů mnohonásobně převyšuje prakticky nepatrný počet kladných vlastností.

Ostrá Piccolominiho kritika počíná okamžikem, kdy se projeví nenasytost a hamižnost českého krále. Přemysl pojal za účelem územního zisku za ženu Markétu, již kronikář označuje za stařenu, a přestože své teritorium hojně rozšiřoval i nadále, nebyl stále spokojen, neboť „*čím více měl, o to více si přál*“. Také následující události Piccolomini líčí v souvislosti s kritikou Přemyslovy povahy a činů. K eskalaci situace přispělo Přemyslovo zpupné chování, a když byl „*povolán kurfiřty, aby se ujal vlády v říši, pohrdl tím a vychloubal se veřejně mezi svými, že být českým králem znamená více než římským císařem*“. Královou pýchou, která vedla k obnovení konfliktu s Rudolfem, nekončí výčet jeho negativních vlastností – kritiky se dočkalo také Přemyslovo podvolení se římskému císaři, jež mělo uklidnit situaci a jež sledovali zahanbení čeští vojáci. Jeho jednání kronikář označuje za „*nerozumné a zbabělé*“ a haní jej i za to, že tak učinil raději, než by se s protivníkem utkal v bitvě. Nelítostivé hodnocení jeho činů se ještě více stupňuje v okamžiku, kdy kronikář cituje slova Přemyslovy ženy. Zde je panovník popisován coby zbabělec, jenž zneuctil „*slávu svou i svých předků*“ a zotročil český národ římskému císaři. Poněvadž se vladař dle kronikářových slov cítil zahanbeně, obnovil konflikt. Aeneas Silvius Piccolomini

přiznává, že opuštěný král ve své poslední bitvě bojoval statečně, přesto údajně zemřel mečem dvou štyrských šlechticů toužících po pomstě. Ani Přemyslova chrabrost však nestačila na to, aby kronikář přehodnotil svůj postoj k tomuto panovníkovi.

Václav Hájek z Libočan má ve své *Kronice české* pro Přemysla Otakara pouze slova plná chvály, a pakliže hovoří o činech či rozhodnutích, jež nejsou kladné, brání jej tvrzením, že tak učinil na základě rady někoho jiného. Autor neodsuzuje povstání proti Václavu I., do jehož čela si pánové zvolili Přemysla, neboť dle jeho názoru se jednalo o oprávněný krok vzhledem k tomu, že dosavadní král byl krutý a vládl svým zemím zle. Přemyslova volba tak skýtala pro zemi naději na lepší časy. Václav Hájek z Libočan, stejně jako téměř všichni kronikáři, líčí Přemyslovu udatnost a nebojácnost na bitevní pláni, a dokonce hovoří o tom, že již v mládí dovedl osobně zajmout velitele nepřátelského vojska. Když byla vzpoura proti jeho otci potlačena, mladý kralevic jako moudrý muž přiznal své chyby, jichž litoval, kál se a jal se je napravit.

Přemysl Otakar II. je Václavem Hájkem z Libočan líčen jako spravedlivý panovník, jehož poddaným se vedlo dobře. Když se doslechl o nějaké křivdě, osobně se jí jal napravit a dařilo se mu mýtit loupežníky a jiné zločince působící újmu jeho lidu. Spravedlnost tohoto krále kronikář dokládá několika příběhy a vděk obyvatel království popisuje takto: „*I divili jsou se všickni a spravedlivost královskou chválili pravíce: „Dejž Pán Bůh, aby král takový byl živ navěky!*““

Pojetí Přemyslovy výpravy do Pruska napovídá, že bylo líčeno dle vzoru Jana Marignoly. Kronikář zpočátku líčí ukrutnost krále, neboť popisuje, že se svým společníkem „*staré i mladé napořád mordovali*“, aby jej vzápětí označil za laskavého, když jej tamní pánové požádali o křest, „*on jako pán milostivý na milost je přijal*“. Pokud by nějaká další událost mohla na Hájkovo oblíbeného panovníka vrhnout špatné světlo, kronikář namísto hany hledá slova omluvy. Přemyslova sympatie s německým obyvatelstvem je shovívavě přehlížena s nadějí, že pravděpodobně pocházela z hlavy někoho jiného. Kronikář jej nekritizuje ani v okamžiku, kdy situace došla tak daleko, že Přemysl poslal své vojsko proti vybraným pánům.

Jak již bylo řečeno, Václav Hájek z Libočan patřil mezi autory, kteří Boží přízeň chovanou k Přemyslovi a jeho vojsku zobrazili pomocí listu adresovaného papeži a zázraků vykonaných na bitevní pláni. O uvážení a moudrosti panovníka svědčí snaha řešit spory domluvou a předcházet zbytečným ozbrojeným konfliktům. Až když pokus

domluvit uherskému panovníkovi, jehož poddaní drancovali Moravu, ztroskotal, sáhl po zbroji.

Důležitost krále železného a zlatého dokládá výčet poselstev přinášejících ze zahraničí – Uher, Polska i Svaté říše římské – různé žádosti. Také Václav Hájek z Libočan předkládá čtenáři proslov, v němž královský komoří Ondřej hovoří o Přemyslově moci, nepřemožitelnosti a velebí jeho vládu. Sám kronikář nesděluje svůj názor na Přemyslovo zamítnutí nabízeného císařského trůnu, avšak říká, že jeho rozhodnutí trápilo poselstvo i jeho poddané. V poslední fázi je Přemysl líčen jako bezradný panovník, jenž byl obklopen zlými rádci a nevěděl, komu ještě může důvěřovat. Dle Václava Hájka z Libočan litoval, že se od něj odvrátil rod Vítkovců, a sám vše dával za vinu rádcům, které nazývá zlými. Dle špatných doporučení nařídil dceři, jež měla být provdána za Rudolfova syna, aby vstoupila do kláštera. Přemysl byl nakonec dle Václava Hájka z Libočan poražen a zabit kvůli zradě Miloty z Dědic, avšak kronikář současně s tím přiznává, že není znám způsob, jakým zahynul. Bezradnost Čechů po jeho smrti vyjadřuje přirovnáním k ovcím bez pastýře.

Z rozboru díla vyplynulo, že král železný a zlatý byl dle Václava Hájka z Libočan moudrým, pobožným a dobrotivým panovníkem, tj. hovoří o něm pouze v samých superlativech. A pokud vykonal něco, co mělo neblahé důsledky, kronikář jej omlouval, že tak činil na základě rady některého zlého a nepřejícného rádce, a v některých momentech se situace dokonce jeví tak, jako by byl loutkou v rukou lidí z jeho okolí a obětí jejich intrik. Václav Hájek z Libočan nepopisuje Přemyslův osobní život, tzn., že nelíčí ani peripetie při anulaci jeho sňatku s Markétou, které by mohly panovníka ukázat v nepříznivém světle, a jedná se tedy o nejpříznivější hodnocení Přemysla Otakara II. ze všech analyzovaných kronik.

Závěr

Cílem této práce byla analýza postavy Přemysla Otakara II. ve vybraných středověkých a humanistických kronikách, a to v *Kronice tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavské kronice* opata Oty a Petra Žitavského, *Kronice* Františka Pražského, *Kronice české* Přibíka Pulkavy z Radenína, *Kronice české* Jana Marignoly, *Stručného sepsání římského a českého* Neplacha, *Historie české* Aenea Silvia Piccolominiho, *Kronice české* Václava Hájka z Libočan.

Poněvadž z analyzovaných kronikářů mohli v mládí osobně zažít konec vlády Přemysla Otakara II. pouze tak řečený Dalimil či autoři *Zbraslavské kroniky*⁷¹, je zřejmé, že ostatní historiografové, jejichž díla byla taktéž předmětem analýzy této práce, se při sepisování svých děl museli spokojit výhradně s prameny, ať už písemné či jiné povahy. Z toho vyplývá, že tak řečený Dalimil a autoři *Zbraslavské kroniky* se pravděpodobně vedle vlastních vzpomínek mohli spolehnout na vyprávění dobových pamětníků, tedy na orální historii, zatímco kronikáři pozdějšího období tuto výsadu neměli, a proto nově vznikající díla byla často kompilacemi děl předchozích či fabulacemi samotných autorů. Při rozboru kronik se ukázalo, že ačkoli autoři často popisovali identické události, jejich průběh i subjektivní hodnocení se povětšinou lišily.

Vzájemné srovnání děl umožnilo zachytit ideovou proměnu reflexe Přemysla Otakara II. Tak řečený Dalimil, autor z vyššího šlechtického prostředí počátku 14. století, osobnost mocného vladaře zpočátku charakterizoval kladně, avšak v průběhu sepisování svého díla změnil názor. Opat Ota, autor ze Zbraslavského kláštera, založeného Přemyslovým synem Václavem II., vládu krále železného a zlatého velebil. Přestože František Pražský, který panovníka vychvaloval, společně s Neplachem, jenž jej nejvíce zatracoval, měli blízko ke dvoru Karla IV., svá díla nepsali na jeho popud. Na zakázku jmenovaného římského císaře svá díla tvořili Přibík Pulkava z Radenína a Jan Marignola. První jmenovaný historiograf, jenž je považován za autora, eventuálně překladatele, *Kroniky české*⁷², Přemysla Otakara II. haněl, zatímco italský misionář jej hodnotil ambivalentně, tj. v jeho díle se velmi prudce střídala pozitivní reflexe s negativní. Souputníky v období renesance a humanismu byli Aeneas Silvius

⁷¹ Data jejich narození neznáme, přesto existuje možnost, že by v mládí osobně zažili vládu krále železného a zlatého.

⁷² Jedna z hypotéz hovoří o tom, že autorem byl Karel IV.

Piccolomini, italský humanista, jenž hodnotil vládu vlivného Přemyslovce negativně, a Václav Hájek z Libočan, český historiograf, který opěvoval období jeho panování a velebil jeho činy.

Je tedy zřejmé, že ideologie a dobový kontext sehrály nejen při genezi díla, ale také při jeho interpretaci nezanedbatelnou roli. Kronikáři měli pro svůj záměr vícero možností, jak ovlivnit čtenářův postoj, a tak se často nerozpakovali popisované příhody zkreslit způsobem, jenž odpovídal jejich vlastnímu obrazu panovníka. Tím z pohledu současné historiografie docházelo k zásadnímu zkreslování informací. Někteří historiografové panovníkova rozhodnutí, se kterými nesouhlasili, obhajovali tvrzením, že byl pouhou obětí zlých rádců. Poslední variantou, jak se vypořádávali s příběhem, jenž nezapadal do jejich výkladu, bylo jeho zamlčení.

Jak již bylo nastíněno, autoři se z důvodu velkého časového odstupu od popisovaných událostí museli při genezi díla spokojit se svědectvími, která po sobě zanechaly předchozí generace. Dokladem toho, že kronikáři vzájemně používali díla svých předchůdců jako prameny pro svá sepisování, je list adresovaný papeži či zázraky, jež Bůh v průběhu bitvy s Uhry vykonal ve prospěch českého vojska. S těmito událostmi jako první přichází Přibík Pulkava z Radenína, po něm Jan Marignola a nakonec o nich hovoří také Václav Hájek z Libočan. Vysoká míra podobnosti jednotlivých verzí poukazuje na to, že všichni kronikáři využívali jeden identický zdroj, nebo Jan Marignola a Václav Hájek z Libočan převzali informaci od prvního jmenovaného kronikáře. Podobnou shodu, ať už u těchto či jiných historiografů, by bylo možno doložit také u některých dalších událostí.

Pro srovnání středověké kronikářské činnosti se závěry současné historiografie byly vybrány dvě události z Přemyslova života, které jsou pro tento záměr relevantní. Důvody vypovídající hodnoty těchto příběhů jsou následující: o těchto událostech pojednávala poměrně zevrubně většina z analyzovaných autorů a jednalo se o důležité momenty v životě krále železného a zlatého. První událostí je manželská rozluka roku 1261, druhou bitva u Suchých Krut osmadvacátého srpna roku 1278.

První událost líčí Eneas Silvius Piccolomini zavádějícím způsobem, a tak se může zdát, že Přemysl žil s oběma ženami současně. Jan Marignola a Neplach o anulaci sňatku s první ženou nehovoří. Všichni ostatní kronikáři se shodují na tom, že pravou příčinou manželské rozluky byla Markétina neplodnost. Přibík Pulkava z Radenína

spolu s Václavem Hájkem z Libočan uvádí také záminku, tedy oficiální verzi, jež byla předložena papeži, a to řeholní slib, který manželka před lety složila při svém vstupu do kláštera. František Pražský a Přibík Pulkava z Radenína příběh obohacují o část, v níž se král se souhlasem své manželky snažil prokázat svou plodnost prostřednictvím milenky, s níž zplodil jednoho syna a několik dcer.

Příběhy kronikářů, kteří za příčinu anulace sňatku uvádějí Markétinu neplodnost a jako záminku její slib čistoty, jsou v souladu se závěry současných historiků. Josef Žemlička též souhlasí s existencí Přemyslova poměru s dívkou z královnina fraucimoru zvanou Palcčřík, z něhož vzešel jeden syn a dvě, maximálně tři dcery, avšak nepotvrzuje, že tak činil s manželčíným souhlasem. Navíc předpokládá, že Přemysl měl ještě další mimomanželské poměry, z nichž vzešli další potomci. Historikové navíc prokázali, že Přemysl obdržel papežův souhlas s rozvodem až v dubnu následujícího roku, tedy několik měsíců po sňatku s Kunhutou, což je též v rozporu s tvrzeními některých kronikářů.

Téměř všichni analyzovaní soudobí historiografové – ti, kteří jej obdivovali, ale i ti, kteří jej haněli – se shodli na tom, že Přemysl byl bojovným a udatným panovníkem. O to překvapivější pak byl jeho skon na bitevní pláni u Suchých Krut šestadvacátého srpna roku 1278. Zprávy analyzovaných historiografů o vývoji bitvy se rozcházejí. Přibík Pulkava z Radenína s Václavem Hájkem z Libočan hovoří o zradě Miloty z Dědic, jehož zapříčiněním se válečné štěstí přiklonilo na stranu Rudolfa. O proradnosti Přemyslových pánů hovoří také Neplach, byť je konkrétně nejmenuje. Podle hypotézy Františka Pražského a Jana Marignoly bylo vojsko českého krále nepřipraveno, avšak nehovoří o úloze zrádců. První jmenovaný historiograf popisuje, že vojsko shánělo potravu, zatímco druhý hovoří o vyčkávání na spojence. Dle Aenea Silvia Piccolominiho a autora *Zbraslavské kroniky* byl český král v bitvě opuštěn svými lidmi, za což druhý z autorů českému národu zlořečí. Tak řečený Dalimil pouze konstatuje porážku českého vojska, avšak o průběhu bitvy nesděluje nic. Tehdejší a současní historiografové jsou také bezradní při hledání odpovědi na otázku, jak a kdo usmrtil českého krále. Autor *Zbraslavské kroniky* líčí, že nepřátelské vojsko jej zajalo a hned vzápětí zbavilo života, Aeneas Silvius Piccolomini hovoří o dvou štyrských šlechticích bažících po pomstě za skon svého bratra. Václav Hájek z Libočan se v tomto ohledu nejvíce přibližuje současné historiografii, neboť přestože předestírá různé teorie o usmrcení českého krále, současně s tím přiznává, že pravdu nezná.

Současní historikové reflektují průběh bitvy jinak než analyzovaní kronikáři. Dle Josefa Žemličky střet obou vojsk probíhal nerozhodně a situaci ve prospěch Rudolfa obrátila sestrojená lest, a to ukrytí padesáti rytířů s několika sty muži.⁷³ Nečestnost tohoto jednání dokládá fakt, že úkolu se nechtěl nikdo ujmout. O této lsti kronikáři pravděpodobně nebyli informováni, a porážku českého vojska tak František Pražský a Jan Marignola vysvětlují nepřipraveností českého vojska. Ačkoliv Josef Žemlička souhlasí s tvrzením, že česká armáda nebojovala tak urputně, současně s tím dementuje, stejně jako Václava Kofránková, úlohu zrádce Miloty z Dědic. Přestože o Přemyslově úmrtí nehovoří žádný důvěryhodný svědek, panovníkovy ostatky prozradily, že byl zabit silným úderem do hlavy, jenž měl za následek prasknutí lebky, a pravděpodobně i dalšími ranami svědčícími o jasném záměru útočníků usmrtit českého krále.

Také další příběhy uvedené v této práci dokazují putování látky prakticky mezi všemi jmenovanými historiografy. Největší podobnost na základě rozborů vybraných ukázek byla shledána mezi dílem Přibíka Pulkavy z Radenína a Václava Hájka z Libočan.

Jak již bylo řečeno, přestože středověcí historiografové popisovali identické události, často se od sebe odlišovali, ať už líčením jejich průběhu či osobním zaujetím. Na závěr by bylo dobré zmínit také základní body, na nichž se v souvislosti s Přemyslem Otakarem II. většina z analyzovaných historiografů shodovala, tedy ti kronikáři, kteří jej obdivovali, i ti, kteří jej haněli. Pokud tato fakta nezveřejnili ve svém díle explicitně, lze je z nich vyčíst alespoň implicitně prostřednictvím popisovaných příhod a událostí. Prvním rysem, kterým Přemysl proslul a který se stal předmětem obdivu mnoha umělců, byla bojovnost a udatnost na bitevní pláni. Další vlastností, na níž se shodli analyzovaní kronikáři, byla mocnost a obdivuhodnost tohoto vladaře, jenž ve své době na území střední Evropy neměl konkurenta.

⁷³ V. Kofránková hovoří ještě o dalších aspektech, z nichž nejdůležitější je tvrzení, že český král soustředil své nejlepší bojovníky do prvních dvou řad, zatímco zálohy měly pouze nedostatečnou výzbroj.

Použitá literatura

Primární

- BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuvedeno.
- DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila.* Praha: Svoboda, 1977. ISBN neuvedeno.
- HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká.* Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2255-4.
- KOFRÁNKOVÁ, V. *26.8.1278 Moravské pole: poslední boj Zlatého krále.* Praha: Havran, 2006. ISBN 80-86515-71-0.
- KUTHAN, J. *Přemysl Otakar II.: král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš.* Vimperk: Tina, 1993. ISBN 80-85618-10-9.
- KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-402-2.
- LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.
- MOCNÁ, D. – J. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů.* Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- NOVÁK, A. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny.* Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1.
- PEKAŘ, J. *O povstání královny Přemysla proti králi Václavovi I.* Praha: Katolický literární klub, 1941. ISBN neuvedeno.
- PIUS. *Historia bohemica: Historie česká.* Praha: KLP - Koniasch Latin Press, 1998. ISBN 80-85917-40-8.
- TŘEŠTÍK, D. – J. ČECHURA. *Králové a knížata zemí Koruny české.* Praha: Rybka, 2001. ISBN 80-86182-55-X.
- Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae.* Praha: Svoboda, 1976. ISBN neuvedeno.
- ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-759-8.
- ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-118-7.

Sekundární

FIALA, Z. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*. Praha: Svoboda, 1975. ISBN neuvedeno.

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/premysl-otakar-ii> (odkaz platný k 2.5.2015)

NOVOTNÝ, V. *České dějiny I./IV. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253–1271)*. Praha: Jan Laichter, 1937. ISBN neuvedeno.

ŠUSTA, J. *České dějiny II./I. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha: Jan Laichter, 1935. ISBN neuvedeno.

VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250-1310*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-433-6.

VLČEK, E. *Fyzické osobnosti českých panovníků; II. díl. Čeští králové: 1: atlas kosterních pozůstatků českých králů přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. Praha: Vesmír, 1999. ISBN 80-85977-17-6.

Přílohy

Seznam obrazových příloh

Příloha č. 1 – Portrét Přemysla Otakara II. v prvním německém vydání *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan (1596).⁷⁴

Příloha č. 2 – Vyobrazení Přemysla Otakara II., Václava II. a Václava III. v jihlavském rukopisu *Zbraslavské kroniky*.⁷⁵

Příloha č. 3 – Vyobrazení Přemysla Otakara II. s žezlem a říšským jablkem v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan.⁷⁶

Příloha č. 4 – Vyobrazení bitvy u řeky Lávy na Moravě v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan.⁷⁷

Příloha č. 5 – Vyobrazení bitvy mezi Přemyslem Otakarem II. a Rudolfem Habsburským 26. srpna 1278 v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan.⁷⁸

Příloha č. 6 – Pomník bitvy u Suchých Krut.⁷⁹

Příloha č. 7 – List Přemysla Otakara II. adresovaný papeži (verze Přibíka Pulkavy z Radenína).⁸⁰

⁷⁴ <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/premysl-otakar-ii> (odkaz platný k 2.5.2015).

⁷⁵ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 256.

⁷⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. s. 573.

⁷⁷ Tamtéž, s. 579.

⁷⁸ Tamtéž, s. 604.

⁷⁹ Fotografie pochází ze soukromé sbírky.

⁸⁰ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 367–368.

des Königreichs Böhmen. 319.
Primiſlaus der Anderediß Namens / vnd Fünffte
König in Böhmen.

Anno 1254. Primiſlaus / Königes Wenceslat

Příloha č. 2

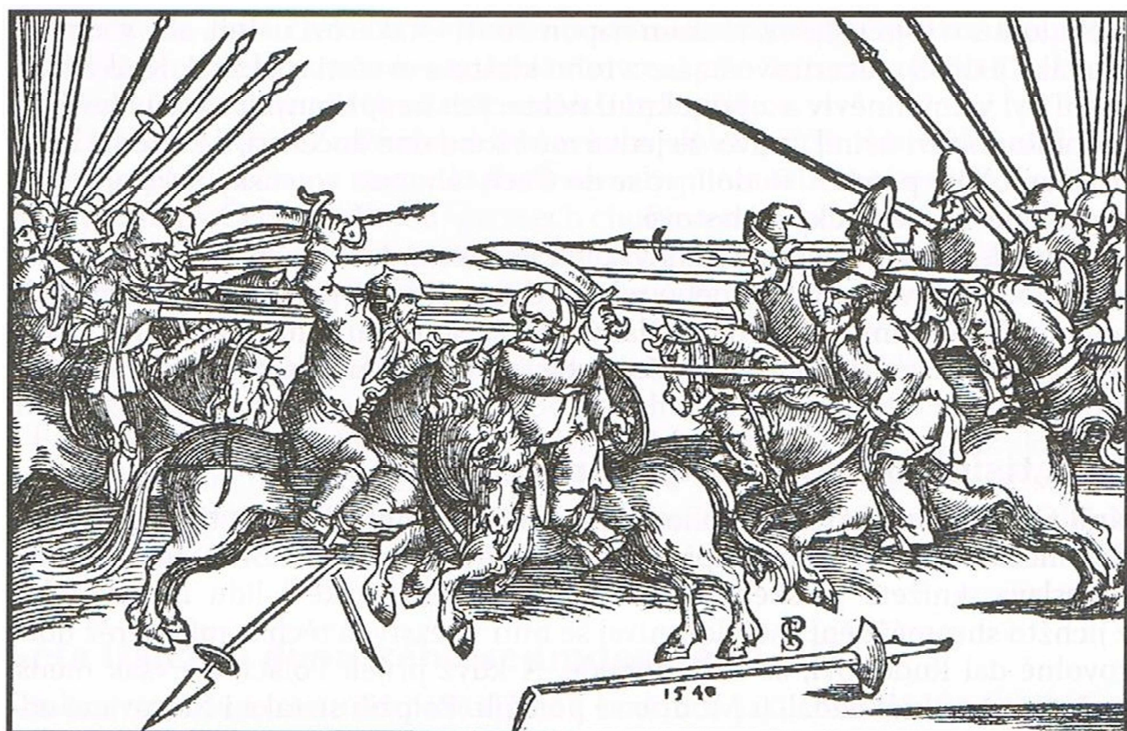
Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

„Největšímu v Kristu otci a panu A[lexandrovi], z boží milosti papeži svatosvaté římské církve, O[takar], z téže milosti pán Království českého, vévoda rakouský a štýrský a markrabí moravský.

Protože zbožného pastýře těší osvobození jeho oveček od vlků a dobrotivého otce radostí naplňuje zdraví a štěstí jeho synů, pokládali jsme za vhodné vylíčit Vašemu Otcovství tímto listem podle pravdy průběh těžké války, kterou jsme s pomocí boží vedli proti Bélovi a jeho synu Štěpánovi, jasným králům uherským, a Danielovi, králi ruskému a jeho synům, i ostatním Rusům a Tatarům, jež mu přišli na pomoc, a proti knížatům Boleslavovi Krakovskému a Leškovi mladšímu Lenčickému a nesčetnému množství nelidských lidí, Kumánů, Uhrů a rozličných Slovanů, Sekelů a Valachů, Besermenů a Ismaelitů, též schizmatiků jako Řeků, Bulharů, Rascianů a kacírských Bosňanů, a též průběh vítězství nám z nebes daného a po vítězství smíru, obnoveného mezi námi z jedné a řečenými králi z druhé strany.

Neboť když jsme přišli se svými vojsky k řece, která se nazývá Morava, u místa, jež je vzdáleno na dvě míle od hradu a městečka Hainburku, jež tam vymezuje hranice mezi Uhrami a Rakousy, našli jsme řečené krále a jejich vojska, jak se položili táborem naproti na druhé straně řeky. Tím se stalo, že tábor náš a našich protivníků dělila jenom zmíněná řeka. Protože poloha toho místa byla taková, že jsme bez nezhojitelné ztráty našich nemohli dosáti žádoucího přístupu k nepřátelům a o obnovení míru mezi námi a týmiž králi se obě strany několikrát všelijak pokoušely, ale poněvadž ti králové den ode dne a hodinu od hodiny měnili různé své vůle, nezůstávalo žádné místo pro smír, jelikož pán pomsty bezpochyby zatvrzoval jejich srdce tak jako faraónovo. Naposledy jsme nepřátelské straně nabídli volbu jedné ze dvou možností: totiž aby buď ona ustoupila nám, abychom k ní mohli přejíti a svěsti bitvu, nebo že my to povolíme nepřátelské straně. Z těchto rozdílných možností nepřátelská strana volila druhou, totiž abychom my ustoupili a svým ústupem jim poskytli místo k přechodu. Aby bylo vidět, že je to možné beze vsí překážky, řečení králové a jejich páni a župani nám poslali prostřednictvím vhodných poslů příměří, ustanovená a potvrzená jejich přísahami, na celý den bezprostředně předcházejí svátku blahoslavené Markéty [12. července] a polovinu dne téhož svátku [13. července]. Avšak oni, zvyklí rušit své smlouvy a přísahy, přešli tajně v noci přes vyhledané a již předtím pro sebe upravené brody s celým svým vojskem na

naši stranu. A ač jsme řekli: pokoj a bezpečnost, náhle se objevili s nevýslovným množstvím proti nám nic netušícím na poli. A když spoléhajíc na příměří, sotva desetina našeho vojska zůstala u nás na naší stráží naší osoby, protože mnozí z našich, přeplavivše se přes Dunaj, vešli do městečka Hainburku a jiní s vozy ustoupili k stanovištím a tábořištím, naši nepřátelé, plni lsti, obkličující nás v šicích uspořádaných na způsob půlkruhu, byli by nás, kdyby nám Pán nebyl pomohl, snad zaživa pohltili.

A tak, octnuvše se ve chvíli neodvratné tísně a jsouce si vědomi, že moc pochází z nebes, a poněvadž vítězství je dáno ne množstvím vojska, ale jako dar velkého Boha z nebe, skládali jsme veškerou naději v pomoc Nejvyššího. Povzbudivše tedy nejprve své spojence a spolubojovníky, udeřili jsme, obdařeni z nebe důvěrou, odhodlaně na četné klíny nepřátel. A bůh je rukama našima a našich, spíše však svých bojovníků zastránil, porazil a na útěk obrátil, takže když utíkali o překot a jedni na druhé tlačili, řečená řeka Morava, podle etymologie svého většího jména, zčervenala jako Rudé moře Egypťanům krví mnoha zabitých a stala se tak cestou smrti těm, kteří se v ní utopili a zahynuli. Neboť v té řece zahynulo takové množství hříšníků, prchající před tváří Boží, že přes mrtvolu lidí i koní jako po vystavených mostech přešli někteří naši do tábora nepřátel, a zmocnivše se vozů, stanů i zásob, získali též drahou kořist.

Mohli jsme sice tehdy po vítězství od Boha nám daném, jak se všeobecně soudilo, našemu panství podrobiti království uherské a zatížiti je trvalým poddanstvím; hledíce však k tomu, že je lépe žít s dobrým sousedem ve svornosti nežli přemoci a vyhladiti odbojného, a uvažující také, jak praví císař Konstantin: ‚Často se stávají milejšími přátelství po znepřátelení znovu uvedená ve svornost‘, chtěli jsme raději s knížaty a příbuznými ze vznešené naší krve, totiž s řečenými králi uherskými, s paní královnou a s mladším králem Bélou, podle znění, navrženého nám velkým županem Rolandrem z Bratislavy, obnoviti smlouvy o mír, než pustošením a zeslabením velkého království uherského otevřítí přístup Tatarům do něho i do zemí našeho panství.

Posílající tedy znění výše řečené smlouvy, stvrzené pečetěmi řečených králů, královny a knížete Bély, Vašemu apoštolství, pokorně žádáme, aby bylo od stolice apoštolské schváleno, a jak toho zasluhuje, ochranou apoštolskou na věky stvrzeno.“